

Управління культури та креативних індустрій
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського

Подільський книжник

Альманах

Випуск 14
(2021 р.)

Вінниця
2023

УДК 002.2(477.43/44)93/94
П44

Відповідальна за випуск Л. Б. Сенник,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач Т. Р. Кароєва

Подільський книжник : альманах. Вип. 14 (2021 р.)
/ уклад. Т. Р. Кароєва ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип.
Л. Б. Сенник ; Упр. культури та креатив. індустрій Департамен-
ту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ
ім. В. Отамановського. – Вінниця, 2023. – 116 с. : іл.

У чотирнадцятому випуску альманаху традиційно подано
відомості про фонди відділу рідкісних і цінних видань ВОУНБ
ім. В. Отамановського, висвітлено розмаїття книжкового життя
регіону минулого та сьогодення.

Видання призначено науковцям, краєзнавцям, бібліотека-
рям, бібліофілам, студентам, а також усім зацікавленим особам.

ISBN

Від укладача

Звичайний рік – звичайні теми. Для сучасників 2021 р. не був багатим на особливі події, тому цей випуск альманаху присвячений повсякденному книжковому життю регіону в минулому та сьогодні. Коли ми працювали над його підготовкою, відбулося повномасштабне вторгнення РФ в Україну, вир подій порушив і нашу буденну роботу. Ми все ж вирішили готувати рукопис, хоч й у скороченому вигляді, не розуміючи термінів друку.

Поки ми працювали над статтями, співробітники Вінницької ОУНБ відмовилися від вшановування російського вченого К. А. Тімірязєва і прийняли рішення про зняття його імені з назви закладу.

Усвідомлюючи етапи розвитку бібліотечного будівництва на Поділлі, Тетяна Кароєва висвітлила появу радянських бібліотек у Вінниці сто років тому. Поліна Цимбалюк узагальнила інформацію про бібліотекарів Вінницької області, які доклали чималих зусиль для розвитку бібліотечної сфери останніх десятиліть.

Працівники відділу рідкісних і цінних видань обласної бібліотеки продовжили вивчення його фондів. Юлія Момотюк охарактеризувала колекцію українськомовних термінологічних словників 1917–1932 рр., що зберігаються в обласній бібліотеці. Ірина Валігура на основі вивчення книг колишнього спецфонду Вінницької ОУНБ проаналізувала переслідування українських літературознавців та їхніх творів.

У модерному суспільстві книги та читання були визначальним фактором розвитку, тому така форма масової комунікації освіченого середовища із соціальними низами, як народні читання, набула неабиякої популярності на початку ХХ ст. Олена Прищєпа розповіла про організаторів народних читань на теренах Правобережної України.

Ще однією гранню книжкової сфери є книговидання. Його регіональна реалізація може репрезентувати місцеве інтелектуальне середовище. Цікавою сторінкою радянського минулого за доби «відлиги» є функціонування обласних видавництв в Україні. У Вінницькій області видавництво діяло упродовж 1955–1964 рр. Основні засади його функціонування розкриває архівний документ «Положення про Вінницьке обласне видавництво». Підтвердженням інтелектуальних зусиль української інтелігенції середини ХІХ ст. є діяльність Київської археографічної комісії (1843–1921). У 2021 р. перше видання цієї комісії відзначало 150-річний ювілей. Його примірник зберігається в бібліотеці, й Інга Шейкіна присвятила йому невеличкий нарис.

Завершують випуск наші традиційні рубрики «Вінницький “THE BEST”», «Наші земляки – лауреати літературних премій України 2021 року» та «Хроніка. Події».

Т. Р. Каросва

ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921)

Бібліотечне будівництво 1921 р. у Вінниці

Т. Р. Каросва

У Вінниці зі встановленням радянської влади в червні 1920 р. розбудова бібліотечної справи здійснювалася за нормативною базою, вже розробленою в радянській Росії, зокрема декретами «Об охране библиотек и книгохранилищ РСФСР» (1918), «О порядке реквизиции библиотек, книжных складов и книг вообще» (1918), «О национализации запасов книг и иных печатных произведений» (1920), постановою «О постановке библиотечного дела» (1918) тощо. Ці документи передбачали реквізицію бібліотек, книжкових складів, магазинів приватних осіб та організацій, які переставали функціонувати, створення нової бібліотечної мережі та визначали мету діяльності бібліотек як ідеологічних закладів. Ще на VIII з'їзді РКП(б) (1919) було прийнято програму партії, де бібліотекам відводилася роль провідників державної ідеології в маси. Віднині вони мали брати активну участь в освіті та вихованні громадян на всіх етапах їхнього життя, насамперед поширювати ідеї соціалізму серед населення, розробивши нові форми масової та індивідуальної пропаганди літератури. За політики «воєнного комунізму» їх зробили безкоштовними для читачів.

Декрет «О централизации библиотечного дела» (3 листопада 1920 р.) визначив основні підходи до розбудови бібліотечної мережі та системи управління нею. Зокрема, у містах з населенням понад 10 тисяч осіб (як у Вінниці) передбачалося створення районних бібліотек для кожних 5 тисяч. Для управління політико-просвітницькою та агітаційно-просвітницькою діяльністю 12 листопада 1920 р. на базі позашкільного відділу Наркомосвіти

(народного комісаріату освіти) був створений головний політико-просвітницький комітет (Головполітпросвіт), у складі якого була бібліотечна секція. В губерніях і повітах за ієрархією мали з'явитися відповідні структури. Усі бібліотеки мали зареєструватися в профільній секції губ- та повітполітпросвіти. У такий спосіб досягалась централізація управління бібліотечною системою, зокрема встановлювався контроль за читанням населення шляхом відбору літератури, яка могла зберігатися в бібліотеках. Наступного 1921 р. у Подільській губернії поставили за мету облікувати всі бібліотеки, особові зокрема, більші за 200 книг [1].

З огляду на таку нормативну базу у Вінниці було відкрито 9 загальнодоступних закладів. Доволі часто їхнє створення ініціювали активні особи, які в такий спосіб отримували для себе робоче місце та діставали продуктивний пайок. Бібліотеки часто-густо розміщувалися в непристосованих приміщеннях, у них працювали випадкові люди. В мінливій ситуації воєнних подій заклади могли існувати лише на папері, але вони давали людям хоч якийсь легальний статус працівника.

За відомостями Подільського губстатбюро, у цих 9 бібліотеках на 1 січня 1921 р. містилося 33 129 примірників. Серед них – 11 933 белетристичних (36%), наукових – 9 165 (27,7%), дитячих – 3 236 (9,7%), періодичних видань – 3 791 (11,6%), різних – 5 004 (15,2%). За мовним критерієм книги розподілялися так: українські – 5 129 (15,5%), російські – 23 634 (71,4%), польські – 2 843 (8,6%), німецькі – 491 (1,4%), французькі – 681 (2,1%), англійські – 201 (0,6%). Усього абонентів було 3 053, або 80,3 особи на 1000 населення міста. Забезпеченість книгами – 10,9 на одного читача – була доволі низькою [2]. З урахуванням того, що третина цього фонду була зосереджена в колишній міській публічній (Гоголівській) бібліотеці, стає зрозумілим, що решта закладів мала незначні фонди.

Паралельно радянська влада на Поділлі ще в 1919 р. почала націоналізацію приватних книжкових зібрань та збірок закритих дореволюційних установ. За пропозиції Ю. С. Александровича¹,

¹ Александрович Юрій (Георгій) Семенович (1894 – після 1950) – етнолог, архівіст, музеєзнавець. Організатор Державного архіву Вінницької області, учасник створення Вінницького обласного краєзнавчого музею, голова Подільського товариства охорони культурно-історичних пам'яток (1917–1920). У 1924 р. виїхав з Вінниці до Києва, де працював у 1920–1930-х роках у Музейному містечку.

розпорядника цих зібрань як голови Подільського товариства охорони культурно-історичних пам'яток, та за участі представника Всенародної бібліотеки при Українській академії наук (далі – ВБ при УАН) В. А. Камінського², який влітку 1920 р. перебував у відрадянненні для вивчення «книжкових багатств» Поділля, було ініційовано створення наукової бібліотеки, підпорядкованої ВБ при УАН. Нова інституція мала бути на правах філії, що допомогло би зберегти згадані колекції. Де-юре Вінницька філія (далі – ВФ) постала 23 вересня 1920 р. В основу її діяльності було покладено статут ВБ при УАН. Київська адміністрація мала керувати загальними справами та фінансувати філію. Для комплексного формування фонду новій книгозбірні було передано 5 тис. книг від Вінницького товариства «Просвіта» (що стали основою відділу україніки), 4 тис. – від сільськогосподарської бібліотеки губземвідділу (мабуть, колишня бібліотека Подільського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості). Від губнаросвіти було отримано 15 тис. книг з колишніх приватних бібліотек переважно іноземними мовами наукового змісту, 4 тис. – з мистецтва, 1 тис. – богослов'я тощо [3].

У Подільській губернії також було створено губполітпросвіту. Її бібліотечну секцію з січня 1921 р. спочатку очолив Рубінштейн, а потім з березня [4, арк. 15] – Б. С. Фарбер³. Інструкторами бібліотечної секції були С. М. Крашенніков⁴ та Рубінштейн, згодом – Ш. Н. Премислер⁵ та М. І. Рабей⁶.

² Камінський В'ячеслав Арсенович (1869–1938) – педагог, етнолог. Випускник історико-філологічного факультету Варшавського університету (1896). З 1919 р. співробітник Української академії наук. У 1921–1923 рр. проживав у Вінниці. Голова Тимчасового комітету для створення Вінницької філії. Репресований.

³ Фарбер Борис Самійлович (Бенціон Соломонович, 1898 – після 1972) – бібліотекар, літературознавець, кандидат історичних наук. Зав. бібліотечною секцією губполітпросвіти (1921–1924), директор Подільської центральної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва. Закінчив культурармійський університет. Після Другої світової війни працював у вишах Махачкалі (Росія).

⁴ Крашенніков Сергій Миколайович, зокрема, брав участь, наскільки тоді було можливим, у рятуванні приватних бібліотек східної частини Подільської губернії.

⁵ Премислер Ш. Н. (1901–?) працював інструктором з травня 1921 р., згодом – у 2-й районній бібліотеці (1923).

⁶ Рабей Марк Ізраїлійович (1904 – після 1969?) – бібліотекар, кандидат педагогічних наук. Працював у бібліотеках Вінниці до кінця 1920-х рр., з 1930-х рр. – у бібліотеках Москви, зокрема був головним бібліографом Всесоюзної бібліотеки ім. В. І. Леніна (нині Російської державної бібліотеки), директором Державної політехнічної бібліотеки. Захистив дисертацію «Основи нормування бібліотечної праці (в умовах великих радянських бібліотек)» (1949).

У березні 1921 р. X з'їзд РКП(б) запровадив нову економічну політику. В умовах поновлення елементів вільного ринку та одночасної побудови нового соціалістичного ладу перед радянською ідеологічною машиною, зокрема політпросвітою, постали нові завдання. Оскільки в населення могла виникнути хибна надія на повернення ідеологічного розмаїття, можливості плюралізму думок, тому ідеологам важливо було тримати курс на винищення інакомислення. Був розроблений інструктивний лист «Політпросвітницька робота в новій економічній ситуації» (1921) [4, арк. 35]. Бібліотечна справа, як складова цього механізму, також потрапляла під жорсткий контроль. Це стосувалося як фондів і форм роботи бібліотек, так і громадських ініціатив. Оскільки в людей складалося помилкове враження, що тепер можливе непідконтрольне громадське життя, то цим листом заборонялися «об'єднання дрібно-буржуазного характеру», зокрема приватні бібліотеки. В умовах, коли багато книг залишилися без господарів, така спокуса була реальністю.

Якщо за часів «воєнного комунізму» бібліотеки перебували на державному утриманні, то із запровадженням непу ситуація змінилася. Радянська влада переклала фінансове забезпечення бібліотек на місцеві органи, скорочуючи державні дотації. На повному державному фінансуванні мали бути центральні обласні та районні (з розрахунку 1 на 25 000 осіб) бібліотеки в повітових і губернських містах, всеукраїнського, обласного та губернського значення [4, арк. 35]. На державному фінансуванні (книги, зарплатня) та місцевому матеріальному забезпеченні (приміщення, освітлення, опалення, умеблювання) мала залишитися решта бібліотек і читалень. Повністю на місцевому бюджеті мали бути «інші неробітничі бібліотеки».

Поки що користування книгами для читання залишали безкоштовним, але запроваджували заставу: 5 тис. руб. за художні твори, 3 тис. руб. за агітаційні видання, 10 тис. руб. за наукові книги [1, арк. 18]. За відсутності грошей заставу за кожен книгу брали книгою тією ж мовою та однотипною, тобто за наукову – наукову, за дитячу – дитячу. Враховувалась також наявність такого видання в бібліотеці або його популярність серед читачів. Користувача могли звільнити від застави під гарантійний лист з

місця його роботи. Книги для читання видавали лише на 7 днів, за кожний день відтермінування платили штраф у 10 руб. Визначили категорію книг (рідкісні, довідкові, навчальні), які не видавали додому. За один візит можна було взяти не більше 3 книг. Для обслуговування були доступними всі книги та газети, крім заборонених [1, арк. 26]. У кожній бібліотеці мала діяти бібліотечна рада для залучення читачів району до бібліотеки.

ВФ при ВУАН відкрилась для обслуговування читачів 7 березня 1921 р. Задля збереження бібліотечного фонду вона отримала охоронні листи від ВУАН за підписом її неодмінного секретаря академіка А. Ю. Кримського і від наркомату освіти за підписом наркома Г. Ф. Гринька. Віднині філія як бібліотека академічного типу мала право збирати та використовувати літературу будь-якого змісту. Для налагодження бібліотечної обробки літератури в березні 1921 р. до Вінниці був відряджений голова ради бібліотекарів ВБУ (з червня 1921 р. ВБ при УАН перейменовано у ВБУ при ВУАН) Ю. О. Меженко-Іванов для «інформування та інструктування». За його участю у ВФ було запроваджено міжнародну децимальну систему класифікації, прочитано цикл лекцій (12 годин) з питань бібліотекознавства і бібліографії [3, арк. 52–53].

6 вересня 1921 р. було затверджено перший статут ВФ [5, арк. 22], згідно з яким передбачалося створити в її складі сім основних відділів: загальний, україніка з підрозділом подоліки, газетно-журнальний, рукописи і стародруки, сходознавство з підрозділом юдаїки, читальня та «каталоги» [6, арк. 14]. Книгозбірня адміністративно та науково підпорядковувалася ВБУ при ВУАН. Передбачалась і фінансова залежність, але через неспроможність ВУАН своєчасно та повною мірою фінансувати її виникали численні організаційні та економічні проблеми. Бібліотека вимушена була постійно звертатися до різних місцевих організацій за позиками, а пізніше повертати позичене [3, арк. 44], тобто працювати в борг. На серпень 1921 р. ВФ потребувала 3 755 401 руб., оскільки вже позичила в Подгубнарівській 600 тис. руб., у Вінницького товариства «Просвіти» – 608 тис. руб., і співробітникам належало за лютий – липень виплатити 2 547 401 руб. [7, арк. 109]. Вона звернулася до

Подільського губревкому за допомогою [7, арк. 108], який надав 26 серпня 1921 р. позику в 3 млн 244 тис. 627 руб. [8].

Для комплектування бібліотек губернії мали створити єдиний державний книжковий фонд з націоналізованих та безгосподарних книжок. Подільський виконком у листопаді 1921 р. оприлюднив відповідний наказ [9]. У цих непевних обставинах розбудови вертикалі влади розподіл повноважень ще був нечітким, організаційні структури випадкові та ситуативні, тому активно йшла боротьба за сфери впливу та фінансування між суміжними відомствами. Так й у цій ситуації за фонд змагалися губкопис (губернський комітет охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи) та губполітпросвіта. Новостворений фонд мав підпорядковуватися архівно-бібліотечній секції губкопису, яку очолював Ю. С. Александрович. Юрій Семенович опікувався націоналізованими більшовиками архівними та бібліотечними зібраннями ще з 1919 р., тому прагнув залишити цю справу під своїм контролем, тим паче, що книги вже були в «Мурах», де перебували ВФ та архівне управління. Фондом мала керувати колегія з представників найбільш зацікавлених структур: 1) бібліотечної секції політпросвіти; 2) євсекції та польсекції губнаросвіти; 3) ВФ; 4) архівно-бібліотечної секції губкопису; 5) міської Гоголівської бібліотеки; 6) представника РСІ (робітничо-селянської інспекції). Ця колегія мала намір збирати та перерозподіляти книги по всій губернії, втім, у повоєнній прикордонній ситуації, коли не було сталих зв'язків з деякими повітами, реалізувати задум було складно. Однак у Немирів до маєтку княгині М. Г. Щербатової С. М. Крашеников з іншими фахівцями їздив кілька разів.

Врешті-решт у грудні 1921 р. після перших реорганізацій бібліотечна мережа Вінниці мала такий вигляд [1, арк. 15, 19]:

Центральна показова бібліотека-читальня діяла при центральному робітничому клубі. Зав. бібліотекою Л. Ю. Тарнопольський⁷, зав. читальною Вайнберг, бібліотекарі – Г. А. Віняр⁸, Фрис.

⁷ Тарнопольський Лев Юхимович (1899–?) – згодом лектор Вінницького сільськогосподарського технікуму із суспільних наук, напередодні Другої світової війни – професор, зав. кафедри Харківського медичного інституту.

⁸ Віняр Ганна Абрамівна (1902–?) згодом очолювала Вінницьку обласну бібліотеку для дітей.

Гоголівська бібліотека (колишня міська публічна бібліотека)⁹. Зав. бібліотекою – К. А. Клейст¹⁰, бібліотекарі – М. Івченко¹¹ та П. І. Хусідман¹², помічник бібліотекаря – В. Сазонов, кур'єр.

Районна бібліотека Народного дому (+2 пересувних бібліотеки) обслуговувала Замостя до вул. Вознесенської. Зав. бібліотекою – Толубинський¹³, бібліотекарі – Цукерман¹⁴, Толубинська, кур'єр.

Районна бібліотека (+6 пересувних бібліотек¹⁵) обслуговувала міські райони навколо залізничного вокзалу. Розміщувалася в будинку Хуторянського по вул. Олександрівська. Зав. бібліотекою – А. Н. Премислер, зав. пересувною мережею – Б. С. Фарбер, бібліотекар – Лисенко, кур'єр.

«Факел» (колишня приватна бібліотека) розташовувалася за адресою вул. 19-го лютого, 20. Зав. бібліотекою – М. М. Спаський, бібліотекар – Спаська.

Дитяча бібліотека розміщувалася в будинку колишньої пошти на вул. Петра Великого¹⁶. Зав. бібліотекою – Г. Аківіс, бібліотекар – Д. М. Шнайдер¹⁷, кур'єр.

Районна бібліотека Старого міста була в приміщенні банку¹⁸, її основою стала колишня бібліотека «Просвіти». Зав. бібліотекою – Ульман, бібліотекар – Лошерев.

Районна базарна бібліотека обслуговувала замостянське населення, яке проживало навколо Нового базару. Зав. бібліотекою – І. Ю. Розенбліт¹⁹, бібліотекар – Новицький.

Польська бібліотека. Зав. бібліотекою – Завроцька, бібліотекар – Павловська. Заклад сконцентрував книги з ліквідованих польських громадських організацій.

⁹ Нині ВОУНБ ім. В. Отамановського.

¹⁰ Клейст Ксенія Адольфівна (1886 – після 1943) – педагог. Народилася в Літині в родині російського офіцера, прибалтійського німця, барона. Проживала на Старому місті. Згодом викладала німецьку мову в школах і педагогічному інституті. Заарештована на початку німецько-російської війни 23 червня 1941 р., у 1943 р. засуджена до 8 років ВТТ.

¹¹ Івченко М. згодом була завідувачкою 3-ї районної бібліотеки (1923).

¹² Хусідман Поліна Ісаківна (1902–?) згодом працювала в 2-й районній бібліотеці (1927).

¹³ Толубинський працював згодом у Центральній губернській бібліотеці (нині ВОУНБ ім. В. Отамановського).

¹⁴ Цукерман А. продовжувала працювати в бібліотеці й в 1923 р.

¹⁵ Пересувні бібліотеки базувалися, наприклад, в губпрофраді, концтаборі, Бупрі, губміліції, 8-му автоброневому загоні.

¹⁶ Нині вул. М. Грушевського, 16.

¹⁷ Шнайдер Давид Мойсейович (1904–?) згодом працював у 2-й районній бібліотеці (1927).

¹⁸ Нині вул. С. Наливайка, 17 (один з корпусів школи № 19).

¹⁹ Розенбліт Ізраїль Юхимович (1904–?) згодом завідував губернським бібліотечним колектором (1923), працював у Вінницькій обласній бібліотеці для дітей у 1930-х рр.

Єврейська бібліотека. Зав. бібліотекою – Шварцман. Її фонд був незначним – 568 томів єврейськими мовами, з яких 135 – наукових, 222 – художніх, 73 – навчальних, 63 – драматичних та 75 журналів. Ними користувалося 65 читачів. Був також окремий фонд дитячої літератури в 580 томів, якими користувалося 125 читачів. Книги видавалися лише членам профспілок [1, арк. 5].

Головним завданням бібліотек було обслуговування соціально цінного читача, тому бібліотечна мережа вибудовувалася з розрахунком на робітниче населення Замостя та основні національні громади міста.

Умови бібліотечної роботи були дуже складними. На тлі загальної революційної риторики про важливість бібліотек суттєва підтримка майже не проявлялася. Реаліями побуту була мінімальна зарплатня з перебоями, хлібний пайок та легальний статус працівника. Водночас завгубполітпросвітою міг звернутися до губміліції з проханням заарештувати (у серпні 1921 р.) співробітників бібліотечної секції Б. Фарбера (вул. Московська, буд. Новицького), Ш. Премислера (вул. Некрасовська, буд. Пенза), М. Рабея (вул. Брацлавська, буд. 1) на 10 діб з утриманням на гауптвахті [10].

Для того щоб зібрати 25 млн руб. на палітурні роботи для 10 тис. книг, бібліотечна секція запропонувала в грудні 1921 р. запровадити «обкладання» читачів Гоголівської бібліотеки, бібліотеки Народного дому та «Факелу». Від нього звільнялися лише члени профспілок, службовці Червоної армії, а також ті, хто обслуговувався в пересувних бібліотеках, решта мали платити по 5 тис. руб. [1, арк. 14]. Наказ оформили 8 грудня 1921 р. Для контролю за «обкладанням» створили комісію в складі зав. Гоголівською бібліотекою К. Клейст, зав. дитячою бібліотекою Г. Аківіс, зав. бібліотекою «Факел» М. Спаського, зав. бібліотекою Народного дому Толубинського. Головою призначили Б. Фарбера [1, арк. 16]. Поки що запроваджувати платне обслуговування в усіх книгозбірнях місцева влада не наважувалася.

З центру в свою чергу директивно вимагали поширювати нові форми масової роботи бібліотек: інсценування, вистави, усні рецензії, вечори книги, співи, голосні читання газет і книг,

конкурси, оформлення плакатів та іншої агітаційної продукції. При бібліотеках мали існувати гуртки та товариства друзів книги. Бібліотекарі мали бути на передньому фронті ідеологічної боротьби. Вони вели політико-просвітницьку роботу в трьох напрямках: пропаганда книг, організація читацького активу, керування читанням «в дусі матеріалістичного світорозуміння і відповідно до політичних завдань».

Техніка бібліотечної роботи повністю базувалася на дореволюційному досвіді, тим паче, що більшість тих, хто прийшов працювати, взагалі не мали профільної підготовки. Достатньо згадати, що інструкторами бібліотечної секції губполітпросвіти були молоді люди, які тільки закінчили гімназії або перейшли в старші класи, серед міських бібліотекарів абсолютна більшість народилася або в останні роки 1890-х, або перші роки 1900-х. Вони ретельно виконували директиви та рекомендації з центру, наприклад, про запровадження десяткової класифікації Дьюї.

Наступний рік приніс нове бачення бібліотечної справи. Воно було закріплено «Положением библиотечного дела в связи с новой экономической политикой» (1922), за яким розпочалося скорочення бібліотечної мережі.

Примітки:

1. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО). Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 629. Арк. 17.
2. Бюллетень Подольского губернского статистического бюро. 1921. № 14. С. 2.
3. Інститут рукопису НБУВ. Архів НБУВ. Спр. 39. Арк. 42.
4. ДАВіО. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 594. Арк. 15.
5. Інститут рукопису НБУВ. Архів НБУВ. Спр. 58. Арк. 2.
6. Там само. Спр. 23. Арк. 14.
7. ДАВіО. Ф. Р-925. Оп. 2. Спр. 4. Арк. 109.
8. Там само. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 500. Арк. 99зв., 125зв.
9. Там само. Ф. Р-650. Оп. 2. Спр. 1. Арк. 41.
10. Там само. Ф. Р-254. Оп. 1. Спр. 630. Арк. 97.

**З КНИЖКОВИХ КОЛЕКЦІЙ БІБЛІОТЕК
ПОДІЛЛЯ**
(за фондами ВОУНБ)

**Українськомовні термінологічні словники (1917–1932)
(за фондами відділу рідкісних і цінних видань
Вінницької обласної універсальної
наукової бібліотеки)**

Ю. М. Момотюк

Появу перших україномовних термінологічних праць можна віднести до 1880–1890-х рр. Саме тоді математик Володимир Левицький (1872–1956) й мовознавець Іван Верхратський (1846–1919) почали друкувати в «Записках» Наукового товариства імені Шевченка невеликі словнички термінів. З настанням політичної відлиги в Російській імперії, коли восени 1905 р. уряд призупинив заборону української мови, розпочалася вже інтенсивна робота з їх укладання.

У 1918 р. Українське наукове товариство в Києві взяло на себе роль організаційного осередку та найактивніше працювало в цьому напрямку. До товариства надсилали свої матеріали студентські гуртки й термінологічні комісії при вищих навчальних закладах, наприклад, гурток натуралістів при Київському політехнікумі, термінологічна комісія при Товаристві ім. Г. Квітки-Основ'яненка в Харкові. Кілька тисяч карток із записами сільськогосподарської, природничої, технічної термінології та номенклатури стали основою термінологічної картотеки товариства. Подальше унормування термінології було покладено на утворену 11 серпня 1918 р. термінологічну комісію природничої секції товариства. Протягом 1918–1920 рр.

організували ботанічну, зоологічну, геологічну, метеорологічну, антропологічну, хімічну, математичну, фізичну, сільсько-господарську, медичну та ветеринарну підкомісії.

У 1919 р. з'явилася Орфографічно-термінологічна (Правописно-термінологічна) комісія при Всеукраїнській академії наук (ВУАН), до складу якої увійшли природнича, технічна, правнича та орфографічна секції. 30 травня 1921 р. спільне зібрання затвердило умови об'єднання Товариства й ВУАН, за якими всі термінологічні структури обох інституцій зливалися в єдиний Інститут української наукової мови (ІУНМ) ВУАН.

Основним завданням ІУНМ було проведення досліджень у галузі термінології та укладання спеціалізованих тлумачних словників. Загалом його діяльність була спрямована на підтримку українізації, встановлення зв'язків з іншими науковими установами та видавництвами, здійснення контролю над чистотою української наукової мови та забезпечення її плідного розвитку. ІУНМ також дбав про застосування своєї роботи на живій практиці, підтримуючи видання довідкової та навчальної літератури.

Кожний словник мав підзаголовок «проект» та містив українсько-російську або російсько-українську частину з відповідними показниками. У багатьох словниках зазначалися також відповідники та показники німецькою, французькою, англійською та латинською мовами. Для кожного терміна було подано рекомендований варіант, а також вживані синоніми із зазначенням джерел, звідки їх узято. Користувачів заохочували надсилати свої критичні зауваження та пропозиції. Після обговорення та доопрацювання проектів планувалося видати серію нормативних словників, які б містили тільки рекомендовані терміни. Крім того, ІУНМ був головною нормативною установою, що затверджувала більшість термінологічних словників, підготовлених іншими науковими установами й окремими авторами. Внаслідок активної співпраці та обговорення підготовлених проектів прагнули виробити струнку українську термінологічну систему.

У 1926 р. картковий матеріал ІУНМ становив понад 2 мільйони одиниць, на основі яких планувалося після підписання угоди з Державним видавництвом України випустити 34 термінологічні словники. Станом на 1 листопада 1928 р. у штаті Інституту працювали під керівництвом Григорія Холодного 12 редакторів, 6 технічних працівників; позаштатних працівників було 223 особи, серед них – 3 академіки, 44 професори, 40 викладачів вищої школи, 6 директорів наукових установ [1, с. 18]. Незабаром політична ситуація в Україні змінилася, з «українізацією» покінчили. Усього вдалося надрукувати 24 словники з різних галузей науки, техніки й культури. Нова жорстока реальність радянської держави унеможливила подальший розвиток фахової української мови. До числа української інтелігенції – жертв сталінських репресій потрапили українські науковці та освітяни – творці української фахової термінології. Термінологічні словники вилучали з освітніх установ і бібліотек та знищували, влада звинувачувала їх творців у «намаганні штучно відірвати українську мову від російської».

Нині у фонді відділу рідкісних і цінних видань (РіЦ) Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки (ВОУНБ) зберігається 19 назв спеціальних видань у 20 томах. Більшість з них містить на титульних листах штамп «Спецфонд» («фонд спеціального зберігання», «закритий фонд»). Хронологічно вони охоплюють видання 1917–1932 рр.

Після Лютневої революції 1917 р. на українських землях розпочалася боротьба за українізацію школи, навчання рідною мовою, видання підручників українською мовою. Саме тоді, в період відродження української державності, Вінницьке товариство «Просвіта», засноване в березні 1917 р. [2, с. 22–25], видало посібник «Термінологія і програма систематичного курсу арифметики». Автор Юхим Щириця (1880–1919), педагог і громадський діяч, був членом «Просвіти». Він брав активну участь у розбудові нової школи у Вінниці, згодом у серпні 1918 р. сприяв переведенню чотирикласної освіти у Вінниці на державне забезпечення [3, с. 138], обіймав посаду заступника міністра освіти уряду УНР [4, с. 257–258]. У 1919 р. його заарештували більшовики та стратили. У фонді відділу РіЦ

його книга є останньою в конволюті, що складається з видань, друкованих у 1924–1925 рр., ймовірно, тому примірник зберігся. До підручника увійшов конспект з 4 лекцій, прослуханих автором на інструкторських курсах у Києві. Окрім термінології, до книги вміщено програму систематичного курсу арифметики, котру ухвалила математична комісія українського Товариства шкільної освіти. Термінологічний словничок охоплював 110 понять. Треба зазначити, що фахівці, позитивно оцінюючи подібні спроби, за потреби висловлювали необхідні зауваження. Зокрема, в журналі «Книгарь» (1917, № 1) вміщено статтю «Шкільна термінологія» мовознавця, професора Євгена Тимченка (1866–1948), у якій він згадав і працю Ю. Щириці, вказуючи на використання російськомовних слів [5, с. 10].

Хронологічно друковану продукцію щодо української терміносистеми продовжила вищезгадана Термінологічна комісія природничої секції Українського наукового товариства.

Український ентомолог Іринарх Щоголів (1873–1943) увійшов в історію як організатор сільськогосподарської науки в Україні, творець ентомологічної української номенклатури та один із засновників укладання наукової систематичної української номенклатури. Учений залишив «Словник української ентомологічної номенклатури» (1918), що став першою спробою систематизувати наявний матеріал і задовольнити потребу науковців і школярів України в ентомологічній номенклатурі. Видання містить 1162 назви комах.

Не менш відомою укладачкою термінологічних словників вважається українська мовознавиця, авторка праць із фонології, граматики, історії, культури та діалектології української мови Олена Курило (1890 – після 1946). Вона уклала «Словник української фізичної термінології». Вважала, що термін повинен давати мовцям якнайближче розуміння того, що він означає. Через це пропонувала позбавити українську наукову термінологію чужомовних запозичень на користь народної термінології. Їздила в мовознавчі експедиції всією Україною, щоб дослідити, як прості люди називають наукові явища в повсякденні. Словник містить 3232 терміни. У фонді відділу РІЦ на збереженні маємо

два примірники цього словника, один з яких спочатку належав бібліотеці Вінницького товариства «Просвіта».

Мовознавці та фахівці, що об'єднались в ІУНМ, під керівництвом директора Григорія Холодного (1886–1938) працювали над виробленням головних засад української наукової, технічної та виробничої термінології, а також практики її редагування. Спільними зусиллями вони вводили термінний матеріал з українських джерел, подавали загальноновживані міжнародні терміни, а також новотвори, побудовані за законами української мови. Деякі терміни, що, на думку упорядників, не відповідали змістові понять, уточнювали відповідно до їхнього значення. Більшість цих словників були перекладними, містили синонімні ряди термінів, а також рекомендовані до вжитку терміноодиноці. Для сучасних дослідників галузевих терміносистем вищезазначені словники слугують цінним матеріалом, оскільки їх укладено з урахуванням потреби створення самобутньої української термінології.

У 1923 р. вийшов друком «Словник геологічної термінології» Павла Тутковського (1858–1930), геолога, географа й педагога. Словник вміщує 35000 геологічних термінів і понять з мінералогії, петрографії, геології, геоморфології, палеонтології та ґрунтознавства. Цього ж року видали «Словник хемічної термінології» Олени Курило. Його було складено ще в 1918–1920 рр. для шкільного вжитку за дорученням Петра Холодного, міністра освіти УНР. Він містить 3222 терміни не тільки хімічного, а й наукового та повсякденного лінгвістичного матеріалу, що застосовувався в хімії. На титульному аркуші словника є штамп «Спецфонд».

У 1925 р. світ побачив «Словник математичної термінології. Ч. I. Термінологія чистої математики» Федора Калиновича (1891–1967), співробітника і секретаря математичної секції природничого відділу в ІУНМ. Словник охоплював термінологію елементарної математики, вищої (чистої та прикладної) і астрономічної та містив 3486 термінів. На титульному аркуші словника є штамп «Спецфонд».

З прискоренням українізації постала величезна потреба в різних двомовних термінологічних словниках. Важкі фінансові

умови, у яких перебували видавництва, перешкоджали виходу у світ великих словників, складених відповідними інституціями ВУАН. Разом з тим у 1925 р. вийшов друком «Російсько-український технічний словник з додатком сільськогосподарських термінів» Віктора Дубровського (1876–1936), лексикографа, редактора ІУНМ. Автор, користуючись пропозицією скласти термінологічний словник до монографії професора Сергія Городецького (1885–1956) «Культура цукрових буряків на Україні» (1925), додав до нього не тільки слова сільськогосподарської тематики, що траплялися в тексті, а й терміни з хімії та техніки цукроваріння. З огляду на те, що технічна номенклатура, вживана щодо цукроварень, охоплювала ще й сфери будівництва, водопостачання, електрики, залізниці тощо, він запропонував деякі терміни й з цих галузей знань. До словника вміщено п'ять тисяч українських термінів і понад три тисячі російських. Його видано окремим відбитком.

Віктор Григорович працював дуже інтенсивно, тож у наступному 1926 р. побачило світ друге видання «Російсько-українського технічного словника», перероблене й значно доповнене новими термінами, взятими з поточної технічної літератури, а головне, із записів з народних уст, які не мав змоги використовувати для першого видання, бо воно було відбитком із книги, що мала спеціальне призначення. До словника увійшли терміни з авторуху, архітектури, бетону, ботаніки, водопостачання, друкарства, електротехніки, математики, механіки, мінералогії, млинарства, морської справи, радіотехніки, рафінерії, сільського господарства, суднобудування, теплотехніки, технології, ткацтва, водного транспорту, залізничного транспорту, фізики, фотографії, цукроварства. Обидва видання на титульному листі містять штамп «Спецфонд».

У 1927–1928 рр. вийшов друком «Словник зоологічної номенклатури», перший рекомендаційний довідник з українських назв тварин. До його складу увійшли три частини. Частина 1 містила працю «Назви птахів» М. Шарлеманя, частина 2 – «Назви хребетних тварин» Миколи Шарлеманя і Костянтина Татарка; частина 3 – «Назви безхребетних тварин» І. Щоголіва і С. Паночіні. У фонді відділу РіЦ є 1-ша та 3-тя частини.

Автором 1-ї частини був біолог, професор прикладної зоології М. Шарлемань (1887–1970). Упорядники 3-ї завершальної частини – І. Щоголів та С. Паночіні. Сергій Паночіні (1891–1930) також був зоологом та автором низки праць з української зоологічної номенклатури.

Агроном і ботанік чеського походження Олександр Яната (1888–1938) під час ботанічних досліджень принагідно збирав народні назви рослин. Згодом став ініціатором широкого розгортання термінологічної роботи Українським науковим товариством, підтримував діяльність не лише в ботаніці, але й в інших галузях. У 1918 р. він очолив ботанічну підкомісію при Товаристві, а в 1921–1925 рр. був головою ботанічної секції ІУНМ, котра працювала над укладанням «Словника ботанічної номенклатури», виданого в 1928 р. У словнику кожному виду здебільшого відповідає кілька (іноді до сотні) народних назв-синонімів. Для майже двох тисяч видів рослин і грибів наведено близько 8 тисяч їхніх українських назв. На титульному аркуші словника є штамп «Спецфонд».

Укладачами «Словника технічної термінології. Комунальне господарство» були Кость Туркало (1892–1979) і Володимир Фаворський (?–?). Кость Туркало, громадсько-політичний діяч, інженер-хімік, упродовж 1922–1929 рр. був редактором технічного відділу ІУНМ, Володимир Фаворський – інженером і редактором. Матеріал, що увійшов до цього словника, охоплював такі розділи комунального господарства: міське упорядкування – планування міста й вулиць, будівництво й устаткування будинків, електричне господарство – освітлення й трамвай, водопостачання, каналізація та санітарна техніка, лазні, різницька справа, автотранспорт, пожежна справа.

Примірник оригінального видання «Словника технічної термінології (загальний)» 1928 р. – першого загальнотехнічного українського словника також зберігається у фонді РіЦ. Праця стала підґрунтям для формування сучасної української електроенергетичної терміносистеми, її вважають основою для систематизації, нормування та становлення досліджуваної термінології. Автори Іван Шелудько (1900–?) і Тодось Садовський (1891–1943) намагалися подавати новаторські українські відповідники,

наближені до розмовної мови. Вони вважали, що «з допомогою українського громадянства ІУНМ спроможеться позбавити українську термінологію від зайвого намулу, унормує й поставить її на рейки народньої й образної мови». Обидва були пов'язані з Київською політехнікою. І. Шелудько за фахом був інженером-електротехніком, працював у Київському політехнічному інституті й за сумісництвом – в ІУНМ. З 1926 р. був редактором технічного відділу та головою електротехнічної секції ІУНМ. Т. Садовський був професором цього інституту. Словник постав із потреб формування й утвердження українськомовного наукового, технічного й навчального простору; у ньому відбито високий рівень технічних знань 1920-х рр. Його укладачі гармонійно поєднали професійне володіння здобутками тогочасної науки та техніки з глибокими знаннями законів будови української мови, відчуттям її духу. Це забезпечило високий науковий рівень словника, який і сьогодні залишається авторитетним джерелом у термінологічних пошуках. До словника увійшло 3885 термінів.

Укладачем «Словника природничої термінології» був Федір Полонський (1887–після 1946), гірничий інженер, керівник геологічного кабінету ВУАН [6, с. 320]. Словник містив практичні поради та терміни з різних галузей знань, призначався для широкого загалу.

Восени 1925 р. від Укрголовнауки надійшло замовлення на укладання практичного електротехнічного словника, що відповідав би тогочасним вимогам українізації школи та виробництва. За створення словника взялась електротехнічна секція ІУНМ. Як наслідок, у 1928 р. вийшов друком «Словник технічної термінології. Електротехніка» І. Шелудька. До словника увійшли 5860 термінів з електротехніки великих струмів (теорія й конструкції), радіотехніку, електрохімію, світлотехніку, рентгенотехніку та техніку зв'язку (телеграфія, телефонія, гаслівництво, централізація).

Наступне видання, що зберігається у фондах відділу РіЦ, – «Словник термінів педагогіки, психології та шкільного адміністрування» (1928). Над його створенням працювала педагогічно-психологічна секція ІУНМ, а упорядкував Петро

Горецький (1888–1972), мовознавець, лексикограф. Словник містив термінологічний матеріал із загальної педагогіки та педагогічної психології, а також шкільного адміністрування й номенклатури.

Наступним виданням, що продовжувало розкривати доробок науковців у технічній термінології, став «Словник механічної термінології. Силові» (1929), над яким працювали члени механічної секції при технічному відділі ІУНМ. Його упорядником також був інженер В. Фаворський. Словник вміщував понад 10 000 термінів з таких галузей механіки: паровики, парові машини, парові турбіни, середопальні рушії, водяні рушії, вітряні рушії, смоки й деталі машин.

Укладачами та упорядниками «Словника технічної термінології. Мірництво» у 1930 р. були інженер, голова секції геодезії та гідротехніки ІУНМ Ю. Трихвилів та секретар секції І. Зубков. До словника увійшли терміни з таких розділів техніки: розроблення й систематичний опис різних метод міряння земних просторів; зображування цих просторів на папері; способи опорядкування мап та плянів; вживані для цього прилади.

У 1932 р. вийшов друком «Словник ботанічної термінології». Укладачі видання – Володимир Вовчанецький (1893–1942) та Яків Лепченко (1883–1942). Основну картотеку словника зібрав та перевів Я. Лепченко, палеонтолог і ботанік, а редагуванням займалася ботанічна секція ІУНМ на чолі з В. Вовчанецьким, ботаніком та фізіологом. До нього увійшли терміни з біології рослин, систематики, морфології, анатомії, фізіології, геоботаніки, генетики, мікробіології.

Усі вищезгадані примірники до 1930 р. перебували у фонді Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН (Київ). Влітку на підставі наказу №801/152 Наркомосвіти відбулося об'єднання Вінницької філії Всенародної бібліотеки України з Округовою бібліотекою ім. К. А. Тімірязєва, відповідно фонди філії були передані на баланс бібліотеки [7, с. 55]. Винятком є «Словник української фізичної термінології», який до Вінницької філії був у бібліотеці місцевої «Просвіти».

Усі словники було створено до системних репресій сталінської доби, допоки всебічний інтерес до вивчення та

розвитку української мови ще не переслідувався. На жаль, цей період активного руху був дуже коротким, і більшість вітчизняних фахівців репресували. Після процесу СВУ (1930), жертвами якого стали провідні діячі української науки й культури, ІУНМ було розформовано. Деякі працівники Інституту, що вціліли від хвилі репресій, продовжували роботу у Відділі термінології та номенклатури новоствореного Інституту мовознавства. Протягом 1931–1933 рр. було довершено видання 5 словників, а також видано серію із 4 практичних словників.

Остаточно урвалася робота в 1933 р., що засвідчено статтею активного компартійного діяча Андрія Хвилі (1898–1938) «На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті» [8, с. 3–26]. Спеціальна бригада протягом 1933–1935 рр. переглянула математичну, фізичну, методичну, ботанічну й виробничу термінологію, підготувала 5 бюлетенів, що були фактично списками репресованих термінів. Кожен бюлетень мав гасло «Проти націоналізму в математичній [чи іншій] термінології». Було вилучено близько половини рекомендованих раніше українських термінів, а результати багаторічної праці великого колективу ІУНМ та інших було оголошено «буржуазно-націоналістичним шкідництвом» і вилучено з ужитку. У 1936 р. видано один словник «очищений від шкідницької термінології». Це «Словник медичної термінології», укладачем якого був мовознавець Ілля Кириченко (1889–1955). Активна плідна термінологічна робота в Україні припинилася на багато років. Більшість словників було знищено або заховано в закритих спецховищах.

Примітки:

1. Звідомлення Всеукраїнської Академії Наук у Києві за 1927 рік : зб. наук. пр. Київ, 1928. 146 с.
2. Хращевський М. Вінницька державна друкарня ім. Леніна : коротка історія та сучасний стан друкарства у Вінниці / Вінниц. робітн. ун-т. Вінниця, 1930. 49 с.
3. Вінниця: іст. нарис / голов. ред. А. Подолинний. Вінниця, 2007. 304 с.
4. Українська революція (1917–1921) в іменах: вінницькі сторінки : біограф. довід. / упоряд. Т. Кароєва. Вінниця, 2019. 320 с.

5. Тимченко Є. Шкільна термінологія // Книгарь. 1917. Ч. 1. С. 48.

6. Наука и научные работники СССР : справочник. Ч. VI. Научные работники СССР без Москвы и Ленинграда / сост. комиссией «Научные учреждения и научные работники СССР» под рук. С. Ф. Ольденбурга и Е. Ф. Карского. Ленинград, 1928. 686 с.

7. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення : монографія. Вінниця, 2007. 310 с.

9. Хвиля А. На боротьбу з націоналізмом на мовному фронті // За марксо-ленінську критику. 1933. № 7. 94 с.

БІБЛІОТЕКИ ТА БІБЛІОТЕКАРІ

Вони творили історію бібліотек Вінниччини (до 100-річчя бібліотечної мережі краю)

П. І. Цимбалюк

1921 р. в радянській Україні розпочалася реформа бібліотечної справи. На цей час у Подільській губернії, за тодішніми даними, налічувалося 169 бібліотек із книжковим фондом 94,2 тис. примірників. Їхніми послугами користувалися 82,8 тис. читачів. Розпочали централізацію бібліотечної мережі та її розбудову відповідно до адміністративно-територіального поділу губернії. З 1922 р. колишня Гоголівська бібліотека (нині Вінницька ОУНБ) увійшла до системи центральних бібліотек, які переводилися на місцеві бюджети. Спочатку їй надали статус першої районної міської, згодом – центральної міської, а в 1923 р. – Подільської центральної. Відтоді вона була головною бібліотекою регіону, показовою для бібліотечної мережі, своєрідною школою організації роботи та навчання кадрів. Того ж року розпочалася активна розбудова мережі масових бібліотек на Поділлі. У 1930 р. до Подільської центральної бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва приєднали академічну книгозбірню – Вінницьку філію Всенародної бібліотеки України при ВУАН.

Зі створенням у 1932 р. Вінницької області бібліотека зберегла статус провідної книгозбірні. Загальне керівництво бібліотеками покладалося на обласний відділ народної освіти, при якому пізніше було організовано бібліотечний сектор. Зростала мережа бібліотек, вони здійснювали різнопланову масову роботу. Проводилися зустрічі з письменниками,

влаштувалися книжково-ілюстративні виставки. Відбувалася подальша спеціалізація бібліотечної мережі.

1 січня 1934 р. центральна міська бібліотека ім. К. А. Тімірязєва здобула статус обласної. Спираючись на 44 районні книгозбірні, вона розгорнула широку методично-бібліографічну допомогу сільським бібліотекам. У цьому ж році в області провели бібліотечний перепис, у результаті якого на облік взято 1 020 масових бібліотек усіх відомств з книжковим фондом 1 527,8 тис. пр. Дітей обслуговували 11 бібліотечних установ, фонд яких налічував 26,6 тис. пр.

Важливою подією в житті міста й бібліотеки стала реконструкція її приміщення. На основі одноповерхової будівлі у 1936 р. виросла простора триповерхова.

Зростання мережі викликало потребу у кваліфікованих кадрах. Для підвищення кваліфікації бібліотека започаткувала обласні курси та семінари бібліотекарів у Вінниці та районних центрах – Тульчині й Могилеві-Подільському. Поступово навчанням було охоплено всіх основних працівників районних, сільських і колгоспних бібліотек. Бібліотечні кадри здобували освіту в бібліотечному технікумі, що був відкритий на базі бібліотечного відділу Тульчинського технікуму комуністичної освіти в 1934 р.

Напередодні нацистської окупації на Вінниччині працювало 1 268 масових бібліотек, зокрема приклубні, колгоспні та профспілкові, з фондом понад 2 млн пр. Книгозабезпеченість сягала більше ніж 1 книги на мешканця області. У державних масових бібліотеках працювали 338 штатних бібліотекарів, багато з яких мали вищу, середню та спеціальну освіту або пройшли підготовчі бібліотечні курси.

За цими сухими фактами стоять люди, адже історію, як і сьогодні бібліотечної справи Вінниччини, творило не одне покоління бібліотекарів, переважна більшість з яких – віддані справі професіонали високого рівня. Усіх згадати неможливо, тому що це не одна тисяча працівників. Навіть нині їх налічується в області майже 2 тис. осіб. Віддаючи належну шану бібліотекарям усіх поколінь, усе ж хочеться більше

сказати про тих, хто залишив вагомий слід у становленні та розвитку бібліотечної Вінниччини.

Згадаймо найбільш яскраві, на мій погляд, постаті працівників, які зробили вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи краю. Це керівники ВОУНБ – Борис Самійлович Фарбер (працював із червня 1924 р.), Анастасія Михайлівна Шафорост (травень 1944 р. – 1952 р.) та ін.

Утім, були особистості, що стали легендами, про яких неможливо не згадати, адже їм належить ціла епоха в історії бібліотечної справи краю. Серед них – учасники Другої світової війни: Іван Митрофанович Філіповський, Герой Радянського Союзу, орденоносець, директор (1952–1973), та Григорій Кирилович Смагло, заступник директора з наукової роботи (1956–1981), кавалер орденів Слави II та III ступенів і Вітчизняної війни, численних медалей.

І. М. Філіповський, очоливши бібліотеку в післявоєнну пору, спільно з колективом прискорив відбудову спаленого нацистами приміщення та доклав чимало зусиль щодо його оснащення, поповнення фондів, організації успішної діяльності. Два корифеї, директор та його заступник Г. К. Смагло, упродовж багатьох років формували професійний колектив – команду однодумців, яка в 1966 р. домоглася здобуття для закладу статусу наукової бібліотеки. Це дало змогу розширити структуру, створити нові підрозділи, збільшити штат співробітників, а відтак поліпшити якість комплектування, стан довідково-бібліографічного апарату, обслуговування користувачів та методичної діяльності, яка здійснювалася на засадах науково-рекомендаційної та консультаційної допомоги.

Переїняв естафету Андрій Йосипович Лучко, який очолював Вінницьку ОУНБ упродовж 1974–1999 рр. Його ми пам'ятаємо за добрі справи в подальшій розбудові не лише обласної наукової бібліотеки, але й бібліотечної галузі краю загалом. Бібліотека стала експериментальною базою для республіканських наукових досліджень, очолила роботу щодо централізації бібліотечної мережі, створення ЦБС, досягла показників для надання I групи з оплати праці. Після розвалу СРСР, ліквідації гегемонії комуністичної партії, завдяки

багаторічним зусиллям колективу та керівництва закладу книгозбірні було надано додаткове приміщення. Варто зауважити, що Міністерство культури УРСР / України та республіканські / державні методичні центри залучали А. Й. Лучка до підготовки різноманітних регламентуючих та інструктивно-методичних документів, що визначали діяльність бібліотек України.

Упродовж 1999–2006 рр. очолював (з перервами) обласну наукову книгозбірню Василь Федорович Циганюк. Для цього періоду було характерним проведення бібліотечних форумів, у т. ч. всеукраїнського значення, урізноманітнилися видавнича діяльність, зміцнилися зв'язки з владою.

Понад 10 років (2007–2018) Вінницькою ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва керувала Наталія Іванівна Морозова. Особливу увагу вона приділяла проєктній діяльності, у т. ч. грантовій, упровадженню нових інформаційних технологій, розвитку міжнародного співробітництва.

Згадуємо з вдячністю й інших фахівців обласної наукової бібліотеки, яких, на жаль, немає серед нас: зав. відділу читальних залів В. І. Гриценко, згодом її змінила на посаді Є. І. Магазаніна, зав. відділу обробки літератури та організації каталогів І. І. Костюкову (брала активну участь у реалізації заходів бібліотеки як бази бібліотечних інновацій із каталогізації 1970-х рр.), головного бібліотекаря цього підрозділу Є. М. Маковійчук, зав. відділу міського абонементу І. Є. Мельниченка, пізніше цей підрозділ очолила Л. М. Тимошук (була одним із організаторів соціокультурної діяльності, зокрема проєкту «Повернуті із забуття» (про репресованих і незаслужено забутих письменників та інших культурних діячів)), зав. відділу інформації з питань культури і мистецтв Г. Г. Подруцьку (стояла біля джерел створення цього підрозділу, який був відомий не лише в Україні, але й на теренах тодішнього Радянського Союзу), зав. відділу довідково-бібліографічної роботи М. М. Бех (Слюсарчук) (брала активну участь у підготовці бібліографії до проєкту «Історія міст і сіл України. Вінницька область»), головного бібліотекаря по координації Й. А. Погорелова, зав. відділу зберігання бібліотечних фондів Н. В. Мельник, пізніше Н. Г. Нікітюк та Н. Ю. Гаврилюк, зав. відділу літератури та інформації з питань мистецтв

А. В. Сенкевич (організувала активну роботу літературно-мистецького клубу «Відкрита сторінка»), заступника директора з наукової роботи М. Г. Спицю (відзначилася розробкою регламентуючої документації закладу, організацією науково-дослідної та видавничої діяльності), зав. відділу комплектування Л. Д. Чернецьку (упродовж десятків років займалася поповненням бібліотечного фонду не лише обласної наукової, але й бібліотек краю, надавала значну допомогу в здійсненні централізації бібліотечної мережі) та багатьох інших.

Пам'ятаємо й наших колег – колишніх директорів Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва В. М. Дубового (який стояв біля джерел створення цього закладу та розгорнув його активну діяльність), Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І. Я. Франка С. П. Квашу (продовжив кращі традиції своїх попередників, написав історію закладу), книгозбірень районів Вінниччини: Гайсинської – Г. Г. Гавриш (запам'яталася проведенням міжрайонних та інноваційних семінарів), Могилів-Подільської – В. В. Глаголеву (на базі бібліотеки проводилися семінари обласного та республіканського значення, заняття шкіл передового досвіду, діяли літературно-мистецькі клуби за інтересами), Бершадської – Г. К. Черногуз (забезпечила згуртованість бібліотекарів району на успішне виконання поставлених завдань та їхній соціальний захист), Калинівської – І. Т. Ніколюка, Т. І. Домбровську (бібліотеки Калинівщини були обласними школами передового досвіду з різних напрямів діяльності, місцем проведення виїзних семінарів, інших заходів з підвищення кваліфікації), Тростянецької – Г. П. Хлопчик, Н. М. Кирничну (відзначалися залученням додаткових коштів на потреби бібліотек, оригінальністю соціокультурних заходів), Тульчинської – Р. В. Пономарьову, М. Д. Подолянчук (бібліотеки Тульчинщини були експериментальними базами Вінницької області з питань централізації бібліотечної мережі, місцем проведення семінарів, конференцій обласного та всеукраїнського значення), Літинської – Х. Т. Замоцного (цікавою була соціокультурна діяльність, зокрема заходи із вшанування пам'яті земляка, видатного українського письменника, уродженця с. Дяківці М. П. Стельмаха, робота з учасниками Другої

світової війни та ветеранами праці), Іллінецької – О. Г. Шевчук (залучалися додаткові кошти на комплектування та передплату періодичних видань), Шаргородської – О. В. Дончак (учасниця Другої світової війни, зокрема партизанського руху, нагороджена орденами і медалями. З 1949 р. очолювала райбібліотеку для дітей, організувала її успішну діяльність) та ін. Книгозбірня с. Богданівка Тульчинського району під керівництвом С. М. Поплавського здобула звання «Бібліотека відмінної роботи», проводила значну краєзнавчу діяльність. Семен Миколайович був ініціатором створення сільського музею та підготував книгу з історії села.

Вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи краю зробили фахівці обласної наукової бібліотеки, які перебувають на заслуженому відпочинку та не поривають зв'язків зі своїм колективом, а саме: Г. М. Авраменко (багаторічна завідувачка науково-бібліографічного відділу, укладачка понад 120 бібліографічних посібників, авторка численних наукових статей краєзнавчого змісту), Р. І. Дьяконова (очолювала відділ сільського господарства, доклала чимало зусиль щодо створення довідково-інформаційних фондів (ДІФів) з обслуговування фахівців галузі), С. Г. Івахова (очолювала відділ обробки та організації каталогів, брала участь у реалізації заходів щодо запровадження бібліотечних інновацій із каталогізації 1970-х рр.), В. В. Лучко (стояла біля джерел створення відділу міжбібліотечного та заочного абонементу, організувала його успішну діяльність, завдяки чому підрозділ був одним із кращих в Україні), С. І. Філіповська (стояла біля джерел створення відділу мистецтв, організувала успішну роботу з популяризації бібліотечного фонду, творів митців, зокрема, в бібліотеці були запроваджені виставки місцевих художників). Вагомий внесок у діяльність бібліотеки зробили також Н. М. Барашивець, Л. А. Бойко, Є. І. Борачук, Т. В. Герасимова, М. П. Ніколайчук, Л. Г. Олексієнко, Н. В. Смілянська, Т. М. Талеснік та ін.

Було б несправедливо не згадати й висококваліфікованих фахівців, які присвятили роботі в закладі не один десяток літ, та в силу життєвих обставин перестали працювати в бібліотеці. Це передусім – Л. М. Шпильова (відомий краєзнавець, нині бібліо-

текар УВАН (м. Нью-Йорк, США)), Л. І. Приходько (зав. сектору каталогізування та організації каталогів), починаючи з 2017 р., очолила роботу із запровадження УДК в обласній науковій бібліотеці та надання методичної допомоги книгозбірням Вінниччини з даного питання, Н. С. Михайленко (працювала провідним фахівцем відділу літератури іноземними мовами, де організувала роботу гуртків з вивчення іноземних мов), Т. Ф. Гуменюк (зав. відділу формування бібліотечних фондів, забезпечувала оперативне поповнення бібліотеки новими документами, проведення тендерних торгів), Л. І. Заря (провідний бібліограф відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук), Т. О. Марчук (провідний фахівець відділу рідкісних і цінних видань), Л. М. Чупира (зав. відділу міського абонементу) та ін.

Слід згадати й колишніх директорів Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І. Я. Франка Т. В. Кузьмик (допомогла виселення комісійного магазину та забезпечення 6 співробітників окремими квартирами, а також виділення двох квартир під гуртожиток для молодих спеціалістів, організувала бібліотечно-інформаційне обслуговування юних читачів міста та керівників дитячого читання, а також методичну допомогу книгозбірням краю) та Т. А. Мришук (за її керівництва було проведено капітальний ремонт приміщення бібліотеки, здійснено технічне оснащення та забезпечено сучасні формати діяльності).

У 1990–2000-х рр. спільно з міським відділом культури тодішні директори Вінницької міської ЦБС Н. І. Кисельова, пізніше Н. І. Скорик організували відкриття нових бібліотек, зокрема у віддалених мікрорайонах міста. Серед районних працівників хотілось би згадати директорів Барської бібліотеки – В. І. Вертелецьку (відзначилася високим рівнем організаційно-методичної допомоги, підбором, навчанням та розстановкою бібліотечних кадрів, завдяки чому 25% книгозбірень району вибороли звання «Бібліотека відмінної роботи»), Бершадської – Л. Л. Дьоміну (робота на допомогу спеціалістам АПК, популяризація творчості видатних земляків, зокрема композитора Р. Скалецького), Вінницької районної – Т. М. Мазур (сприяння комп'ютеризації бібліотек району, запровадження

додаткових платних послуг), Жмеринської районної – Н. С. Гордієць (збереження бібліотечної мережі, діяльність любителських об'єднань за інтересами), Калинівської – О. О. Погорельську (робота на допомогу екологічному просвітництву, підтримка роботи обласних шкіл передового досвіду), Крижопільської – Г. Г. М'ястківську (реалізація низки соціокультурних проєктів), Липовецької – В. С. Липко (в кінці 2000-х рр. завдяки активній фандрейзинговій діяльності здійснювалася передплата періодичних видань для бібліотек системи, придбання нової літератури), райбібліотеки для дітей цього ж району – Л. І. Опанасюк, Хмельницької – З. М. Попову (реалізація інноваційних проєктів, робота на допомогу мало захищеним громадянам, зокрема людям з інвалідністю), Мурованокуриловецької – Л. С. Драганюк (змістовна соціокультурна діяльність, на потреби книгозбірень залучалися додаткові позабюджетні кошти), бібліотеки для дітей цього ж селища – Т. С. Сенік та З. В. Соболеву, Літинської – Г. П. Миколук (продовження кращих традицій своїх попередників, вшанування відомих діячів району), Козятинської – Г. Л. Савченко (під час будівництва нового приміщення ЦБ директор була своєрідним виконробом; тут здійснювалася цікава краєзнавча діяльність, бібліотека приймала колег з інших районів області та ділилася своїм досвідом), Погребищенської – В. М. Чорну (відзначилася цікавою краєзнавчою діяльністю), Теплицької – П. Ю. Рибак (здійснено капітальний ремонт приміщення, придбано нові меблі, комп'ютерну техніку із залученням коштів благодійників, діє низка клубів за інтересами), Тиврівської – Н. П. Коренюк (популяризація народної творчості, традицій, обрядів, промислів, краєзнавчі дослідження про відомих діячів краю, зокрема українського козацького полковника Данила Нечая), Могилів-Подільської – Н. П. Головенко (активна робота клубів за інтересами, реалізація інноваційних проєктів), Томашпільської – В. П. Нагірняк (краєзнавчі розвідки з історії населених пунктів, усноісторичні дослідження) та ін.

Успішно продовжують справу своїх попередників сучасні колективи бібліотечних закладів під керівництвом Т. О. Пісної (Вінницька обласна бібліотека для юнацтва; об'єднує молодь,

реалізує інноваційні проекти, запроваджує креативні форми роботи); О. Б. Болюх (Крижопіль; відзначаються постійним розвитком, реалізацією інноваційних проєктів, зокрема надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади); В. С. Вігуржинської (Тульчин; для них характерний креативний підхід у проведенні різноманітних творчих акцій, зокрема краєзнавчого змісту); Л. О. Кирилюк (Бар; відзначаються активною проєктною діяльністю, яка спрямована не лише на розвиток бібліотек, але й інших соціальних структур територіальної громади. 2008 р. за активну проєктну діяльність Барська районна бібліотека стала переможцем Всеукраїнського конкурсу «Бібліотека року», організованого Українською бібліотечною асоціацією); О. А. Коваль (Немирів; книгозбірня неодноразово була місцем проведення виїзних конференцій, семінарів обласного, міжнародного та всеукраїнського значення, багаторічною обласною школою передового досвіду); Л. С. Ішук (Літин; реконструкція народних звичаїв, традицій та обрядів, вшанування пам'яті відомих земляків); Н. П. Обертинської (Гайсин; популяризація творчості письменників-земляків, інших видатних діячів краю, комп'ютеризація бібліотек ТГ); Т. В. Тарнавської (Муровані Курилівці; продовження кращих традицій, запровадження інновацій); А. О. Красноштан (Погребище; соціальний центр ТГ, активна робота зі збору усної історичної свідченя); В. О. Керманіди (Ямпіль; активна соціокультурна діяльність, популяризація творчості видатних українських письменників, поповнення вебсайту); Н. А. Людві (Брацлав; успішна проєктна діяльність, активна участь у житті громади та обласних конкурсах); А. К. Мочарської (Козятин; реалізація інноваційних проєктів, успішна краєзнавча діяльність); Л. П. Лівановської (Калинівка; реклама бібліотеки, її інформаційних ресурсів та послуг, у т. ч. з використанням вебсайту та соціальних мереж); М. С. Бушняк (Піщанка; відзначення знаменних і пам'ятних дат, зокрема днів народження видатних діячів української літератури з використанням інноваційних форм роботи), М. Б. Дереш (Тростянець; діяльність клубів за інтересами, забезпечення поповнення бібліотечного фонду новими книгами та

періодичними виданнями, активна популяризація наявних інформаційних ресурсів), М. М. Юкало (Липовець; відзначення державних свят та знаменних і пам'ятних дат, системна робота з ведення сайту бібліотеки); О. Ю. Демченко (Дашів; забезпечення роботи інтернет-центру, регіонального центру інформації «Інформаційний вісник»); Г. П. Волошук (Шаргород; здійснення різнопланової краєзнавчої діяльності, дослідження історії населених пунктів); О. М. Янчук (Якушинці; участь у розбудові територіальної громади, креативний підхід до культурно-просвітницької діяльності), Н. Л. Покришук (Іллінці; реалізація інноваційних проєктів, забезпечення роботи Центру розвитку громади) та ін.

Як і впродовж попередніх років, незважаючи на виклики, пов'язані з пандемією, іншими суспільними процесами, забезпечує успішну діяльність під керівництвом директора Л. Б. Сенік, її заступників Г. М. Слотюк та О. П. Заквацької команда професіоналів ВОУНБ. Це запровадження нових форматів діяльності в проведенні наукових, науково-методичних, соціокультурних заходів, удосконалення структури закладу, створення нової громадської організації – Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація, що забезпечує більш тісне співробітництво бібліотечної спільноти України та краю.

Провідні фахівці обласної наукової бібліотеки не лише здійснюють успішну діяльність свого закладу, але й надають значну науково-методичну допомогу книгозбірням Вінниччини з різних напрямків бібліотечної роботи, використовуючи нові формати, зокрема онлайн. Серед них переважають такі, як сприяння в здійсненні проєктної діяльності, у т. ч. грантової, проведення роботи в умовах адміністративної реформи, навчання працівників області в освоєнні цифрових технологій, упровадження УДК тощо. Опікується понад два десятиліття цим напрямком роботи завідувачка науково-методичного відділу ВОУНБ Т. М. Марченко.

Назвемо представників старшого покоління, які не лише самовіддано й творчо виконують свої посадові обов'язки на різних ділянках бібліотечної діяльності, але й передають свій

багатий досвід молоді, це – Л. В. Введенська, Т. Р. Кароєва (професор, д.і.н.), М. Ю. Карягіна, О. І. Кізян, О. Б. Когут, В. М. Коцюбська, К. М. Осадчук, В. П. Ружанська, О. В. Сафронова, В. Я. Середюк, П. І. Цимбалюк, А. С. Якущенко та ін.

Варто назвати окремих представників і покоління середнього віку та молоді, які зарекомендували себе як креативні та ініціативні працівники: О. Ю. Антонюк, О. О. Зіньковська, Л. О. Киричок, Т. П. Кристофорова, С. В. Лавренюк, О. А. Марчук, Н. П. Мамчур, О. А. Пашкова, М. В. Семик, К. І. Скомаровська, О. С. Шевчук, І. А. Шейкіна, І. М. Яринчак та ін.

Безперечно, історія функціонування бібліотек невіддільна від історії та життя країни. Книгозбірні та їхні співробітники не стоять осторонь від тих суспільних процесів, що відбуваються в Україні та світі, виконуючи свою основну місію – бути простором знань, який формує цінності для суспільства, культурно-просвітницькими центрами для своїх громад.

Можна перераховувати перелік добрих справ та здобутків бібліотек, але варто ще раз наголосити, що всю роботу виконують працівники, від сумління, професійної компетенції та громадянської активності яких залежить успішний результат.

Якщо заглянути в історію, то важливою сторінкою бібліотечної діяльності, починаючи з 1960 р., було змагання за звання «Бібліотека відмінної роботи». Такі звання здобули десятки книгозбірень практично в кожному районі.

Гідною оцінкою значення бібліотек у житті суспільства стало встановлення згідно з Указом Президента України від 14 травня 1998 р. Всеукраїнського дня бібліотек, який відзначається щорічно 30 вересня.

У 1967 р. указом Президії ВР СРСР група бібліотечних працівників за свою самовіддану працю була вперше нагороджена орденами та медалями.

Найбільш плідним був 1970 р. – майже 200 бібліотекарів отримали медалі «За доблесну працю», «За трудову відзнаку», «За трудову доблесть», 4 – орден Трудового Червоного Прапора. Багато працівників відзначені грамотами, у т. ч. почесними, подяками різного рівня, зокрема: Верховної Ради України

(Л. Б. Сенік, О. І. Кізян, А. Й. Лучко, Н. І. Морозова, П. І. Цимбалюк, Л. Д. Чернецька), Кабінету Міністрів України (Г. М. Слотюк, М. Ю. Карягіна, О. І. Кізян, Н. І. Морозова, Л. Д. Чернецька).

7 бібліотечних працівників отримали пам'ятні знаки Міністерства культури України «За досягнення в розвитку культури і мистецтв» та «За багаторічну плідну працю в галузі культури».

10 співробітників бібліотек області здобули почесні звання «Заслужений працівник культури». Це співробітники (нинішній колишній) Вінницької ОУНБ: Г. М. Авраменко, А. Й. Лучко, Н. І. Морозова, В. Ф. Циганюк, П. І. Цимбалюк; публічних книгозбірень області: Л. С. Драганюк (Муровані Курилівці), Л. О. Кирилюк (Бар), В. С. Липко (Липовець), С. М. Поплавський (с. Богданівка Тульчинського р-ну), К. М. Трохимець (с. Чагів Могилів-Подільського р-ну).

Окремі співробітники були удостоєні звання «Людина року», зокрема: в номінації «Діяч культури та мистецтв» (В. Ф. Циганюк, директор ВОУНБ, 2002 р.), в номінації «Державний службовець» (О. П. Завацька, на той час начальник Оратівського відділу культури, нині заступник директора з основної діяльності ВОУНБ, 2010 р.), їхні імена були занесені на обласну Дошку пошани «Праця і звитяга вінничан». Імена багатьох бібліотекарів були занесені на Дошки пошани в районних центрах Вінниччини.

Велика кількість працівників як обласних, так і бібліотек територіальних громад відзначені грамотами Міністерства культури України, Вінницької обласної державної адміністрації та Вінницької обласної Ради, управління культури і мистецтв, Вінницької міської ради, районних державних адміністрацій, місцевих рад, низки громадських організацій, зокрема Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація, ГО «Асоціація бібліотек Вінниччини», Національної спілки письменників України та Національної спілки краєзнавців України, обласного комітету профспілки працівників культури, Союзу юристів України, пам'ятними знаками та цінними подарунками тощо.

Щорічно з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек, Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва відбувається відзначення кращих бібліотечних працівників області.

Бібліотечна діяльність широко висвітлюється в періодичних виданнях, на вебсайтах, у соціальних мережах, книгах, «Енциклопедії сучасної України», збірниках, буклетах, підготовлених обласними та публічними книгозбірнями. В електронній базі даних НБУ ім. Ярослава Мудрого Українська бібліотечна енциклопедія (ube.nlu.org.ua) опубліковано 7 статей про бібліотеки, бібліотечну справу області та провідних фахівців. Окрім того, побачили світ узагальнюючі видання про бібліотечне життя краю, а саме: довідник «Вінниччина бібліотечна» (Вінниця, 2003), монографія «Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення» (Вінниця, 2008) та бібліографічні покажчики «Столітній шлях бібліотеки у її виданнях» (Вінниця, 2007), «Світло землі Подільської...» (ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва в публікаціях 1907–2007)» (Вінниця, 2007), «ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: нові грані розвитку» (Вінниця, 2017); готуються видання «Вінницька ОУНБ: інноваційний поступ продовжується (2007–2021)», довідник «Бібліотеки та бібліотекарі: вибір на все життя. Заслужені працівники культури України» (Вінницька область).

Відзначаючи 100 років утворення й функціонування бібліотечної мережі краю, бібліотекарі дивляться в майбутнє й, зберігаючи кращі традиції та запроваджуючи інновації, визначають основні пріоритети:

- забезпечення більш якісного рівня мережевої взаємодії бібліотек, особливо в територіальних громадах;
- співпраця на основі взаємовигідного партнерства з владними структурами, представниками депутатського корпусу різного рівня, громадськими організаціями, науковцями, представниками медіа, освітянами, закладами культури і мистецтв задля успішного функціонування та розвитку бібліотек;
- ефективне використання та подальший розвиток наявних інформаційних ресурсів на основі єдиного програмного забезпечення для подальшого створення БД, у т. ч. ЕК;
- надання можливостей для читання друкованої, електронної, аудіо-, відеокниги для взаємодії традиційних друкованих джерел із засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- привернення уваги до книги широких верств населення та залучення їх до користування бібліотеками;

- сприяння забезпеченню читання як життєвої необхідності, усвідомлено обраним дозволенням та способом саморозвитку задля всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, вироблення критичного мислення;

- допомога професійному зростанню користувачів із застосуванням різноманітних традиційних та інноваційних форм і методів бібліотечної роботи;

- сприяння патріотичному вихованню населення, збереженню національної ідентичності як важливої складової безпеки української держави.

Література за темою:

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення : монографія / Упр. культури і туризму Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; авт. проекту В. Ф. Циганюк ; авт. кол.: Г. М. Авраменко, Т. В. Герасимова, І. М. Журавлівський [та ін.] ; упоряд. тексту: М. Г. Спиця, О. І. Кізян, Н. І. Морозова ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2007. – 312 с. : фото, арх. док. – (Віковому ювілею бібліотеки присвячується).

Вінниччина бібліотечна : довідник / авт. кол.: Циганюк В. Ф., Цимбалюк П. І., Журавлівський І. М. [та ін.] ; Упр. культури Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2003. – 213 с.

Кабінет виучування Поділля – яскрава сторінка краєзнавчого руху на Вінниччині (1924–1930) : бібліогр. покажч. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського ; уклад.: Г. М. Авраменко, Т. Р. Соломонова ; ред.: М. Г. Спиця ; відп. за вип. Н. І. Морозова. – Вінниця, 2021. – 112 с.

Кароєва Т. Р. Вінницька область. Бібліотечна справа [Електронний ресурс] / Т. Р. Кароєва, Т. М. Марченко, П. І. Цимбалюк // Українська бібліотечна енциклопедія : [онлайн-енциклопедія : наук.-довід. проект Нац. б-ки України ім. Ярослава Мудрого]. – [Київ, 2015]. – Режим доступу: ube.nlu.org.ua/article/Вінницька%20область.%20Бібліотечна%20справа (дата звернення: 10.02.2022).

Коляструк О. А. Кароєва Тетяна Робертівна [Електронний ресурс] / О. А. Коляструк // Там само. – [Київ, 2015]. – Режим доступу:

ube.nlu.org.ua/article/Кароєва%20Тетяна%20Робертівна (дата звернення: 31.01.2022).

Мундір О. В. Вінницька обласна бібліотека для юнацтва [Електронний ресурс] / О. В. Мундір // Там само. – [Київ, 2014]. – Режим доступу: ube.nlu.org.ua/article/Вінницька%20обласна%20бібліотека%20для%20юнацтва (дата звернення: 31.01.2022).

Сеник Л. Б. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського [Електронний ресурс] / Л. Б. Сеник, Н. І. Морозова // Там само. – [Київ, 2016]. – Режим доступу: ube.nlu.org.ua/article/Вінницька%20обласна%20універсальна%20наукова%20бібліотека%20імені%20Валентина%20Отамановського (дата звернення: 31.01.2022).

Смагло Г. К. Бібліотечна справа на Вінниччині за роки Радянської влади : [інформація заст. директора обл. наук. б-ки ім. К. А. Тімірязєва] / Г. К. Смагло // Бібліотекознавство та бібліографія. – Харків, 1967. – С. 78–88.

Томчик В. О. Тульчинський фаховий коледж культури [Електронний ресурс] / В. О. Томчик // Українська бібліотечна енциклопедія: [онлайн-енциклопедія : наук.-довід. проєкт Нац. б-ки України ім. Ярослава Мудрого]. – [Київ, 2019]. – Режим доступу: ube.nlu.org.ua/article/Тульчинський%20фаховий%20коледж%20культури (дата звернення: 31.01.2022).

Цимбалюк П. І. Смагло Григорій Кирилович [Електронний ресурс] / П. І. Цимбалюк // Там само. – [Київ, 2019]. – Режим доступу: <https://ube.nlu.org.ua/article/Смагло%20Григорій%20Кирилович> (дата звернення: 10.02.2022).

Цимбалюк П. І. Філіповський Іван Митрофанович [Електронний ресурс] / П. І. Цимбалюк // Там само. – Режим доступу: <https://ube.nlu.org.ua/article/Філіповський%20Іван%20Митрофанович> (дата звернення: 10.02.2022).

ЕКОЛОГІЯ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Організація народних читань як форма культурних комунікацій інтелігенції з міським простолюдом Правобережної України (кінець XIX – початок XX ст.)

О. П. Прищепя

Наприкінці XIX ст. в повітових містах та містечках українських губерній спостерігалось поширення освітньо-комунікативних практик на ширші верстви міського населення, зокрема простолюду. Поміж них – залучення непривілейованих верств міського населення до читання книжок. Адже все ще поза читацьким середовищем залишалася маса неписьменних чи то малограмотних містян. Залученням цього прошарку до книжкової культури активніше починає перейматися інтелігенція. Культурній взаємодії освічених містян з переважно неписьменними мешканцями міст прислужилися народні читання – своєрідні навчально-виховні лекторії.

На матеріалах українських губерній такі аспекти народних читань, як нормативна база, тематичний репертуар, склад організаторів та слухацької аудиторії детально розглянула Т. Р. Кароєва [9]. У контексті становлення модерної культури читання в Харківській губернії другої половини XIX – початку XX ст. народні читання аналізував С. К. Бондаренко [1, с. 81–83]. Як слушно зауважила Т. Р. Кароєва, «становлення інституту народних читань на Правобережній Україні йшло складним шляхом» [9, с. 179]. Специфіка їхньої організації в окремих містах цього регіону України знайшла відображення в низці публікацій сучасних вітчизняних дослідників [2, с. 536; 22, с. 7; 17].

У цій статті на матеріалах міських поселень Правобережної України проаналізуємо використання народних читань у культурних комунікаціях інтелігенції з найбіднішими прошарками міського населення, що сприяло розширенню читацького середовища, укоріненню модерних форм розважальної культури, впливу технічних засобів на її масовість.

У просвітницьких цілях народні читання для бідноти активно використовувалися в містах Західної Європи ще в першій половині XIX ст. [13, с. 595]. У Російській імперії через побоювання посягти вільнодумство поміж простолюду такі просвітницькі комунікації поширилися пізніше – від 1870-х рр. Спочатку це відбулося в столичних містах (насамперед у Санкт-Петербурзі), згодом у губернських центрах, і лише від 1890-х рр. їхня «хода» охопила й повітові міста імперії, зокрема, Правобережної України [23, арк. 1, 2; 24, арк. 9; 6, арк. 6]. Зауважимо, що їхня організація була обкладена низкою законодавчих обмежень, які під тиском демократизації суспільства поступово скасовувалися, проте перешкоди проведенню народних читань зберігалися аж до кінця імперської доби.

Упродовж 1870–1880-х рр. народні читання регламентувалися правилами від 24 грудня 1876 р., формулювання яких свідчило про фактичну заборону їхнього проведення в повітових містах [16, с. 646; 3, с. 540]. Лише після височайшого указу від 11 червня 1894 р. про допуск друкованих видань Постійної комісії по влаштуванню народних читань у Санкт-Петербурзі та його околицях до читання у всіх аудиторіях проведення такого роду лекторіїв було дозволено повсюдно, і воно мало переважно міський характер [13, с. 596].

Поміж організаторів народних читань, які проводилися у містах Правобережної України наприкінці XIX ст., активністю вирізнялися попечительства про народну тверезість. Створені в умовах уведення державної монополії на продаж алкогольних напоїв (1894), такі громадські асоціації мали не лише наглядати за дотриманням правил торгівлі спиртними напоями, а й пропагувати здоровий спосіб життя. Відповідно, організувати культурне дозвілля містян, зокрема навчально-виховні лекторії для неписьменного й малограмотного міського простолюду.

Однак гальмував цю просвітницьку роботу громіздкий механізм офіційних погоджень з губерньською адміністрацією та попечителем Київського навчального округу. Скажімо, у 1899 р. Рівненському повітовому комітету Попечительства про народну тверезість знадобилося кілька місяців, щоб узгодити проведення народних читань при місцевій безплатній народній бібліотеці-читальні [25, арк. 84, 96].

28 січня 1901 р. були затверджені нові правила про народні читання, які декларували спрощений порядок надання дозволів і нагляду за їхнім проведенням [11, с. 462]. Так, у циркулярному розпорядженні від 20 червня 1901 р. волинський губернатор звертався до предводителів дворянства й мирових посередників з проханням взяти на себе нагляд за читаннями, оскільки «неправильное отношение к этому... важному вопросу... может облегчить переход народных чтений в руки людей неблагонамеренных и способствовать обращению чтений в орудие противоправительственной пропаганды» [19, с. 181–182].

3 грудня 1902 р. міністр народної освіти затвердив правила про влаштування народних читань у навчальних закладах. Для цього достатньо було дозволу шкільної адміністрації, а для читців із учительського загалу вже не потрібен був дозвіл губернатора. Від 1907 р. встановлюється явочний порядок проведення народних читань замість дозвільного [12, с. 490–491].

У прогресивних колах імперського соціуму побутувала думка, що донесення друкованого слова читанням уголос дозволить подолати неосвіченість та малограмотність містян, долучить їх до книжкової культури. Ось як на цьому наголошував відомий російський публіцист О. С. Пругавін: «Публичные народные чтения при правильной и широкой постановке дела могут явиться... весьма могучим фактором народного просвещения и развития» [18, с. 53].

В одній із брошур прихильники такого виду поширення різнобічних знань поміж найбільш прошарків населення в правобережних губерніях акцентували ще й на такому їхньому складнику: «Значение чтений... выражается в том, что они пробуждают в народе потребность в книге, образуют хорошие вкусы и т. о. значительно влияют на распространение и выбор книг...» [14, с. 3].

Наголосимо, що подібна форма книжкових комунікацій призвичаювала їхніх учасників і до нових взірців культурного дозвілля. Сприяло привабливості читань використання «чарівних ліхтарів» (діапроекторів) та «тіньових картинок» (діапозитивів), а ще супровід музики та співу. Зокрема, читання на релігійну тематику найчастіше поєднувались із виконанням духовної музики й співу [18, с. 57–58; 14, с. 4].

Для незаможних містян, мешканців передмість чи селян із навколишніх сіл важило й те, що потрапити на подібні заходи можна було переважно безкоштовно. Про введення вхідної плати на народні читання (від 4 до 20 коп.), які проводилися в народному домі в Кам'янці-Подільському на зламі століть, згадує Т. Р. Кароєва, пояснюючи це готовністю мешканців губернського центру Поділля – як інтелігентної публіки, так і торговців, ремісників платити за таке дозвілля [10, с. 59–60]. У 1890 р. Луцьке православне Хрестовоздвиженське братство збиралося запровадити невелику плату (усього 5 коп. з особи) для слухачів читань, однак дозволу на це не отримало [23, арк. 32–32 зв.].

Зазвичай народній лекторій організовували у вихідні чи святкові дні, що додавало урочистості цій практиці дозвілля. Місцями проведення народних читань слугували приміщення шкіл та інших міських казенних і громадських будівель. Вільніше почувалася слухачька аудиторія в народних чайних, або народних бібліотеках, або ж у народних домах – своєрідних палацах культури – переважно дітищах Попечительств про народну тверезість.

Офіційній регламентації підлягав не лише порядок проведення, а й зміст читань. У 1880-х рр. у Києві практикували їхню тематику в такій послідовності: у першу чергу знайомили присутніх із творами релігійно-морального змісту, потім переходили до історичних сюжетів (про витоки Русі й Володимира Великого, Київську старовину, Куликовську битву, Петра Великого, війну Росії 1812 р. з наполеонівською Францією), біографій російських письменників (М. Ломоносова, І. Крилова, А. Кольцова, О. Пушкіна). А на завершення циклу обирали книжки про народний побут, із царини природознавства (про затемнення небесних світил, воду, тварин), медицини й гігієни (про здоров'я та хвороби, наслідки зловживання спиртними напоями, харчування тощо) [18, с. 65].

За взірцем київської програми в 1899 р. народний лекторій у місті Звенигородці Київської губернії організував попечитель місцевого комітету Попечительства про народну тверезість Ю. Кримський (батько Агатангела Кримського – українського історика, письменника й перекладача, організатора Академії наук України), доповнивши читання кількома українськими сюжетами із творів Гоголя («Тарас Бульба», «Сорочинський ярмарок») [25, арк. 150–151].

Народні читання в Кам'янці-Подільському – губернському центрі Поділля – під час свята Масниці 1901 р., які проводились у Пушкінському народному домі, містили лекційні заняття такої тематики: «Як і чому навчав Петро I свій народ», «Спогади про походи в Туреччину 1877–1878 рр.» (йшлося про російсько-турецьку війну), «Хто такі водолази» (ознайомлення з новою професією, пов'язаною з роботами під водою у спеціальному спорядженні), зачитувалися вголос й окремі оповідання популярних російських письменників Д. Маміна-Сибіряка, В. Гаршина [6, арк. 6].

Підкреслимо, що тематичне спрямування лекційного матеріалу передбачало незаперечне формування в слухачів народних читань самоідентифікації з образом Російської імперії, незалежно від їхньої етнічної приналежності. І це при тому, що українські міста були поліетнічні: тут щонайбільше проживало євреїв, українців, поляків. Водночас у виборі тематики лекційного матеріалу все ж важила позиція організаторів народних читань – представників міської інтелігенції, особливо після спрощення порядку надання дозволів і нагляду за їхнім проведенням. Адже фактично вони в певний спосіб формували майбутнього читача, вбачаючи в ньому переважно законслухняного громадянина, чесного християнина. У такому разі громадська думка про корисність і змістовність народних читань, які збагачують населення новими знаннями, розвивають естетичні смаки тощо, збігалася з позицією влади, також зацікавленої в поширенні знань поміж неписьменного люду з метою модернізувати різнобічні сфери державного організму.

А втім, припускаємо, читці могли давати усні коментарі до лекційного матеріалу, які не завжди збігалися з ідеями зросійщення

всіх і всього на українській землі. Незаперечно те, що читання текстів уголос могло захопити поки що пасивних слухачів до активного читання, воно надавалося до формування у них певних соціальних ідеалів, а надалі могло спонукати до роздумів про власне національне коріння.

Варто наголосити, що в міських поселеннях Подільської губернії найактивніше організовували народні лекторії вже згадувані комітети Попечительств про народну тверезість. Зокрема, Кам'янецький повітовий комітет попечительства, окрім організації народних читань у губернському центрі Поділля, переймався такою просвітницькою діяльністю ще й у семи містечках повіту (Городок, Гусятин, Оринін, Лянцкорунь, Купин, Смотрич, Іванець). Місцем їхнього проведення слугували відкриті цим попечительством народні чайні з безкоштовними народними читальнями [7, арк. 2]. Такого роду діяльність була притаманна й Вінницькому повітовому комітету указанного попечительства [21, с. 180–190]. Однак цей напрям діяльності попечительств фінансувався імперською владою короткочасно – лише до революційних подій 1905–1907 рр. Зокрема, Вінницький повітовий комітет, який чи не найбільше поміж інших на Поділлі займався такого роду просвітницькою діяльністю, змушений у 1907–1908 рр. звітуватися, що подібні заходи не проводяться. Це пояснювалося відсутністю справних технічних засобів (проекторів і діапозитивів) для лекційного супроводу чи їх зіпсутістю [8, арк. 24].

Найбільш активно діяльність комітетів Попечительств про народну тверезість розгорталася в 1898–1899 рр. Саме тоді до канцелярії попечителя Київського навчального округу за офіційними дозволами про організацію народних читань у відкритих народних чайних зверталися такі із них: Рівненський, Острозький, Кременецький (Волинська губернія), Черкаський, Звенигородський, Таращанський, Бердичівський, Радомишльський (Київська губернія), Вінницький (Подільська губернія) [25, арк. 1–3, 6, 9–10, 27, 29, 31, 40 41, 84, 86, 96, 140–142, 237, 306].

Важливо, що громадські об'єднання реалізували добровільно взяту на себе просвітницьку місію в співпраці з іншими самоврядними інституціями, державними установами й у такий спосіб пришвидшували пульсацію культурного доквілля,

розширювали межі спільного культурного простору. Так, Луцьке православне Хрестовоздвиженське братство партнерство в організації народних читань вбачало в тісніших контактах з міською думою, розраховуючи, що остання дозволить використовувати для подібних масових заходів міську залу [4, арк. 132]. А от Рівненський комітет Попечительства про народну тверезість, який очолював повітовий предводитель дворянства Ф. Андро, постійно контактував з адміністрацією місцевого реального училища, яка здебільшого погоджувалася взяти на себе організацію народних читань за участі вчителів [5, арк. 157–158].

Підкреслимо, що якщо в таких губернських містах, як Київ і Житомир, практикувалася організація народних читань спеціально заснованими комісіями міських дум, то в повітових містах цією просвітницькою справою переважно займалися Попечительства про народну тверезість, церковні братства [2, с. 536; 18, с. 63], хоча відомі випадки координації діяльності лекторіїв і міськими комісіями з народних читань, як-от в Черкасах [22, с. 7]. Звісно, в губернських містах Правобережжя організацією народних читань займалося ширше коло громадських асоціацій чи приватних осіб. Так, у Кам'янці-Подільському читання на теми гігієни, фізіології, інфекційних захворювань активно проводило Товариство подільських лікарів [25, арк. 53].

Усе ж зазвичай у повітових центрах народними лекторіями опікувалася якась одна громадська організація, і лише зрідка, як це було в губернських містах, на цьому культурницькому полі одночасно могло працювати їх кілька, зокрема, в Таращі й Луцьку – церковне братство і Попечительство про народну тверезість [23, арк. 22, 32, 36; 25, арк. 227; 15, с. 37].

Отож така форма просвітницької роботи, як народні читання, вже на стадії її організації гуртувала представників духовенства, міських самоврядних і станових структур, освітян. До лекторської роботи долучалися мировий суддя, повітовий ветеринарний лікар (Тараща), нотаріус (Кременець), мировий посередник (Острог), чиновники повітових відомств (як ті, що перебували на службі, так і у відставці) [25, арк. 237, 140–141]. У проведенні згадуваних читань у Пушкінському народному

домі, що в Кам'янці-Подільському (1901), брали участь акцизні чиновники, військовий лікар, секретар губернського управління [6, арк. 6].

Аналізуючи склад організаторів і лекторів народних читань, можна переконатися, що ці обов'язки добровільно покладали на себе одні й ті самі особи, які встигали брати участь у різноманітних видах освітньої й просвітницької роботи в містах. Вже згадуваний Ю. Кримський у повітовій Звенигородці учительську працю заповзято поєднував з громадською діяльністю в царині просвітництва через організацію друкарні, бібліотеки, народного лекторію. Міркуємо, що подібних до Кримського громадських діячів штовхало до активної участі в культурному житті бажання розширити як особисті культурні комунікації, так пересічно й міської освіченої спільноти.

На противагу повітовим містам у містечках Правобережжя більшого поширення набули читання релігійної тематики. Зокрема, у подільському містечку Браїлові, де в 1896 р. була лише одна церковнопарафіяльна школа, велику популярність мали релігійні читання, які в недільні та святкові дні організовував єпархіальний місіонер В. Лотоцький. Завдяки його помічникам одночасно такі читання проходили в трьох різних місцях містечка (включно з його околицями) за раніше узгодженою програмою [20, с. 39].

Якщо організаторам народних читань була притаманна багатогранна участь у громадському та культурному міському житті, то роль слухачів народних лекторіїв, ще раз наголосимо, усе ж зводилася до пасивної присутності на таких просвітницьких заходах, що лише з часом могло дати глибший ефект, а саме: спонукати до самостійного читання книжок, відтак опанування грамотою. Відповідь на питання, якою мовою читати лекції, як, утім, і якою набувати грамотність, імперська влада однозначно трактувала, що лише російською. А от освічена міська спільнота допускала, що в культурній взаємодії з міським простолюдом важливим елементом комунікації має виступати його рідна мова. Особливо це важило в спілкуванні міської інтелігенції з містянами українського етнічного коріння – найбільш упослідженими в здобутті освіти рідною мовою. Констатуємо,

що поодинокі звернення за дозволами проводити народні читання українською мовою («на малорусском наречии») таки надходили до місцевої адміністрації, от як у Рівному [15, с. 6]. Але це вже було у 1906 р., в умовах революційної ситуації, якою невдовзі влада опанувала, і українська мова так і не зазвучала в народних аудиторіях.

І все ж лекторії для народу в повітових містах та містечках Правобережної України збирали чималі аудиторії з числа найбідніших прошарків населення. Зокрема, у Черкасах (1904) послухати лекцію народного університету могло зібратися до 135 осіб, а в Луцьку впродовж 1906 р. лекторій у народній чайній пересічно відвідувало від 120 до 150 містян [22, с. 7; 15, с. 38]. І це, незважаючи на те, що лекційних занять у рамках народних читань у міських поселеннях Правобережної України проводилося значно менше, аніж у інших повітових містах Російської імперії. Так, наприкінці ХІХ ст. в міських поселеннях Правобережжя щороку проводилося від кількох до двох десятків лекційних занять, тоді як середній показник по повітових містах Російської імперії становив 17–34 [13, с. 598; 15, с. 38; 22, с. 7]. Звісно, у губернських містах на межі ХІХ–ХХ ст. організація народних читань силами інтелігенції була більш активною, аніж у повітових центрах та містечках. Так, 1901 р. лише в одній народній чайній Кам'янецького повітового комітету Попечительства про народну тверезість, що на Новому Плані, було влаштовано 15 народних читань [7, арк. 206].

Підсумуємо, що розглянута вище форма книжкових комунікацій розширяла читацьке середовище на теренах міського простору Правобережної України завдяки найбільшим прошаркам населення й у такий спосіб долучала їх до освітньо-культурного доквілля. Важливу роль в організації народних читань відіграла міська інтелігенція.

Примітки:

1. Бондаренко С. К. Становлення модерної культури читання в Російській імперії у другій половині ХІХ – початку ХХ ст. (на матеріалах Харківської губернії) : монографія. Харків, 2015. 220 с.

2. Велика Волинь: історія освіти і культури : монографія / за ред. М. В. Левківського. Житомир, 2011. 630 с.
3. Гришина Э. В., Пушкин В. П. Библиотеки. Накопление и использование книжных богатств // Очерки русской культуры XIX века. Т. 3 : Культурный потенциал общества. Москва, 2001. С. 513–563.
4. Держархів Волинської області. Ф. 3. Оп. 1. Спр. 31.
5. Держархів Рівненської області. Ф. 215. Оп. 2. Спр. 218.
6. Держархів Хмельницької області (далі – ДАХМО). Ф. 125. Оп. 1. Спр. 12.
7. ДАХМО. Ф. 125. Оп. 1. Спр. 29.
8. ДАХМО. Ф. 244. Оп. 1. Спр. 18.
9. Кароєва Т. Р. Інститут публічних народних читань другої половини XIX – початку XX ст. як об'єкт вивчення // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2015. Т. 22. С. 174–183.
10. Кароєва Т. Р. Провінція у галактиці Гутенберга: книжкова культура подолян другої половини XIX – початку XX ст. : монографія. Вінниця, 2014. 474 с.
11. Книга в России. 1895–1917 / под общ. ред. И. Фроловой. Санкт-Петербург, 2008. 720 с.
12. Лаурсон А. М. Справочная книга для учебных заведений и учреждений ведомства Министерства народного просвещения. Санкт-Петербург, 1911. 825 с.
13. Народные чтения // Энциклопедический словарь / изд.: Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. Санкт-Петербург, 1892. Т. 22А. С. 595–596.
14. Народные чтения: значение их, организация и вспомогательные пособия к ним. Киев, 1902. 5 с.
15. Отчет о деятельности Вольнского попечительства о народной трезвости за 1906 год. Житомир, 1908. 111 с.
16. Правила для устройства народных чтений в губернских городах (Высочайше утвержд. 24 декабря 1876 г.) // Пругавин А. С. Законы и справочные сведения по начальному образованию. Санкт-Петербург, 1898. С. 646–467.
17. Прищепя О. Народні читання як засіб розширення читацького середовища у містах і містечках Правобережної

України (кін. XIX – поч. XX ст.) // Студії і матеріали з історії Волині. 2018 / ред. В. Собчук. Кременець, 2018. С. 292–298.

18. Пругавин А. С. Запросы народа и обязанности интеллигенции в области умственного развития и просвещения / изд. ред. журн. «Русская мысль». Москва, 1890. 282 с.

19. Сборник циркуляров волинских губернских учреждений по разным частям административного управления с 1897 по 1902 год. Житомир, 1902. 187 с.

20. Смірнов М. А. Освітні заклади містечка Браїлова другої половини XIX – початку XX ст. // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2013. Т. 20. С. 36–43.

21. Соломонова Т. Р. Народні бібліотеки та читальні комітетів піклування про народну тверезість (на прикладі Вінницького повіту Подільської губернії) // Наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 2. С. 180–191.

22. Страшевич В. Б. Народний дім : нарис. Черкаси, 2001. 17 с. (Старі Черкаси).

23. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДАК України). Ф. 707. Оп. 225 (1874 р.). Спр. 152.

24. ЦДАК України. Ф. 707. Оп. 227 (1906 р.). Спр. 37.

25. ЦДАК України. Ф. 707. Оп. 227 (1899 р.). Спр. 26.

Репресоване українське літературознавство за книгами колишнього спецфонду Вінницької ОУНБ

І. М. Валігура

В історії нашої країни є чимало трагічних сторінок, пов'язаних з політичними репресіями 1920–1930-х рр. Від них постраждали всі без винятку верстви населення, і найбільша кампанія була розгорнута проти української інтелігенції.

Політичні переслідування діячів культури, зокрема літературознавців, були сфабриковані, але в кінцевому результаті позначилися на повній забороні їхніх імен у підручниках з

літератури, літературознавчих розвідках, наукових збірниках, статтях періодичних видань, передмовах і коментарях до художніх творів. Радянська влада запровадила систему заходів щодо створення та функціонування державного органу цензури Головліту (Головне управління у справах літератури і видавництва). Він був започаткований як орган Наркомату освіти РСФРР декретом Ради народних комісарів РСФРР від 6 червня 1922 р. Невдовзі Головліти виникли в радянських республіках. Вони регулярно постачали списки літератури для вилучення з бібліотек й книготорговельної мережі [8, с. 162]. Наприклад, у Державному архіві Вінницької області зберігаються документи місцевого органу Центрального управління у справах друку Головліту України з фонду Вінницької окружної інспектури народної освіти (Ф. Р-256), які підтверджують основні форми та методи політичної цензури в Україні й на місцях зокрема [7, с. 459].

Книжкові фонди публічних бібліотек упродовж 1920-х рр. зазнали масових конфіскацій від радянських органів у 1922, 1923, 1924, 1926 і 1929 рр. [4, с. 185]. Для подальшого зберігання вилученої літератури були створені так звані «спецхрани» для «ворожих», «ідейно шкідливих», «застарілих» видань. Згодом, а саме в грудні 1933 р., нарком освіти УСРР В. Затонський видав наказ № 208, у якому вже на офіційному рівні йшлося про утворення спецфондів у державних обласних бібліотеках [4, с. 188]. У Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва спецфонд існував упродовж 1928–1991 рр. На жаль, документація про його діяльність упродовж 1920–1941 рр. не збереглася.

Про наявність спецфонду у Вінницькій ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва свідчать два види печаток на титульних сторінках примірників, записи в спеціальних інвентарних книгах, спеціальний інвентарний номер з літерою «с» після навскісної риски, накази кадрової служби про призначення відповідальних осіб з роботи зі спецфондом, робоча картотека після ліквідації підрозділу «Книги, що повернулися у фонд бібліотеки». У бібліотечному архіві наявні документи про те, що з червня 1944 р. робота зі спецфондом була відновлена, книжковий фонд постійно перевірявся відповідно до списків Головліту [1].

Детальної інформації щодо виявлених печаток спецфонду віднайти не вдалося. Залишається відкритим питання й про час їхнього виникнення – довоєнний чи повоєнний період. Спадає на думку, що округлу печатку з написом «Державна Обласна Бібліотека / Спецфонд» виготовили в довоєнний час – шриффт, особливо на літерах «С» і «ф», більше відповідає стилістиці граверів старої школи. Вона виявлена не на всіх примірниках. Більш поширеною була печатка прямокутної форми з написом «Спецфонд Винницкой обл. Библиотеки им. Тимирязева». Нею позначені титульні сторінки всіх примірників спецфонду, навіть подеколи поверх округлої. Утім, слово «державна» в офіційній назві бібліотеки вже використовувалося в 1930-х рр. У журналі «Красный библиотекарь» (1936, № 8) вміщено статтю директора бібліотеки Б. С. Фарбера, де зазначена повна назва установи – «Винницкая государственная областная библиотека». Скоріше за все, прямокутну печатку виготовили й розпочали застосовувати відповідно до записів інвентарної книги спецфонду № 1 від 30 листопада 1948 р. з продовженням у книзі № 2. Облікові записи №№ 1–4777 виконані одним почерком, без зазначення інших календарних дат, лише наступний інвентарний номер 4778 (книга № 2) датований 9 квітня 1950 р., і всі наступні записи в книгах № 3 та № 4 проводилися регулярно, з фіксованими датами, включно з останнім записом від 5 квітня 1989 р. за номером 8212 [1].

Оглядаючи колекцію літературознавчих видань зі спецфонду, можна відзначити систематичний цензурний контроль бібліотечного фонду з боку держави, метою якого було забезпечення панування радянської ідеології. Поза увагою читачів обласної книгозбірні, як ідеологічно шкідливі та застарілі, опинилися всі літературознавчі праці, що були надруковані до встановлення більшовицької влади в Україні. Серед них до бібліотечного спецфонду потрапили: промова українського літературознавця, мовознавця О. М. Колесси (1867–1945) «В честь Шевченка» (Львів, 1906); літературно-науковий збірник «Привіт Іванови Франкови» (Львів, 1916); нарис громадсько-культурного діяча та критика Б. С. Лепкого (1872–1941) «Про життя і твори Тараса Шевченка» (Київ – Лейпциг, 1918); дослідження діяча науки та культури, літературознавця

С. О. Єфремова «Тарас Шевченко» (Київ, 1917), «Коротка історія українського письменства» (Київ, 1918), «Іван Франко» (Київ, 1926); розвідка філолога й журналіста В. П. Науменка (1852–1919) «Нові матеріали для історії української літератури 19-го віку» (Київ, 1919); біографічний нарис лексикографа, педагога, жертви сталінських репресій П. І. Терпила (1888–194?) «Життя Тараса Шевченка» (Київ, 1919).

Печаткою спецфонду та рукописною приміткою олівцем «застаріле видання» помічена літературознавча розвідка філолога, педагога, очільника Львівського товариства «Просвіта» І. С. Брика (1879–1947) «Святе дерево у творчості Т. Шевченка» (Львів, 1931).

Цензурні вимоги негативно впливали на публікації поточних наукових праць відомих учених. Друк їхніх творів призупиняли, знищували або в кращому разі відправляли до спецфондів. Серед них маємо низку видань Всеукраїнської академії наук (ВУАН): «Записки історико-філологічного відділу» (кн. 9, 12, 16, 19, 20; Київ, 1926–1927) за редакцією вченого секретаря академіка А. Ю. Кримського (1871–1942). У галузі літературознавства активно працював лідер української науки М. С. Грушевський (1866–1934). У бібліотечному спецфонді маємо його фундаментальне дослідження «Історія української літератури» (Київ – Львів, 1923–1927) і відредагований ним збірник «За сто літ» (кн. 1, 2, 5, 6; Харків – Київ, 1927–1930). Вчені зазнали переслідувань, починаючи з 1929 р. Академіка Кримського позбавили посад, практично відсторонили від науково-викладацької роботи в академічних установах. Партійний осередок ухвалив рішення про посилення ідеологічної боротьби з академіком Грушевським. Було вчинено погром історичних установ, створених ученим, більшість його співробітників й учнів заарештовано [13]. З часом усі наукові праці видатних учених потрапили в списки Головліту.

Широку літературознавчу діяльність розгорнув як співробітник ВУАН український поет та літературознавець доби Розстріляного відродження П. П. Филипович (1891–1937). Публікуючи низку праць з історії української літератури, він дотримувався порівняльно-історичного методу й був одним

із найвидатніших представників цієї школи в українському літературознавстві. В академічному збірнику «Шевченко та його доба» (Київ, 1926) він брав участь як редактор й автор статті. До випуску видання доклали зусиль шевченкознавець, дослідник біографії Т. Шевченка та редактор-видавець його творів М. М. Новицький (1892–1964). Вчений найтісніше співпрацював з С. О. Єфремовим (1876–1939) у Комісії для видання пам'яток новітнього письменства України. Академіка Єфремова заарештували й звинуватили в організації та керівництві СВУ у 1929 р., до Новицького репресивна хвиля докотилася в 1937 р. С. О. Єфремов загинув у в'язниці в російському місті Володимир у березні 1939 р., за три місяці до закінчення терміну покарання. Науковця європейського рівня Филиповича було заарештовано 1935 р., страчено 1937 р. в карельському урочищі Сандармох.

З цензурних міркувань опинилася в спецфонді бібліографічна розвідка В. П. Тарнавського «Г. Ф. Квітка-Основ'яненко: з нагоди 150-х роковин народження письменника (1778–1928)» (Київ, 1929), яка була підготовлена до друку Комісією для видання пам'яток новітнього письменства України ВУАН. У передмові автор зазначав, що під час роботи над книгою тісно співпрацював з очільником Комісії С. О. Єфремовим. Про літературознавця, бібліографа В. П. Тарнавського (1905–?) відомо, що після навчання в аспірантурі Українського наукового інституту книгознавства (УНІК) працював в бібліотеці ВУАН, згодом обіймав посаду старшого співробітника бібліографічної групи в Інституті Тараса Шевченка, з початком німецько-радянської війни був мобілізований, подальша його доля невідома [5, с. 471].

Варто зауважити, що ВУАН активно публікувала праці як штатних, так і нештатних співробітників. До таких належить біографічне дослідження викладача вищої школи, літературознавця С. Г. Козуба (1897–1938) «Рід Михайла Коцюбинського і його дитячі роки» (Київ, 1928). Окрім викладацької діяльності, він був відомим дослідником життя й творчості М. М. Коцюбинського, ввів у науковий обіг низку раніше не відомих матеріалів про письменника. У 1935 р. йому оголосили звинувачування в контрреволюційній троцькістській агітації, відбулося заслання на Колиму. У 1938 р. був засуджений до розстрілу.

Як структурний підрозділ ВУАН існував Музей українських діячів науки та мистецтва, який у 1926–1934 рр. очолювала історикня, літературознавиця, мистецтвознавиця Є. Я. Рудинська (1885–1977). Зі спецфонду походив «Каталог виставки пам'яті Івана Левитського-Нечуя» (Київ, 1928), який містить її статтю про науково-дослідницьку діяльність музею, організацію експозицій на пошану українських письменників. Між родиною Рудинських та академіком С. О. Єфремовим здавна існували дружні стосунки, за які Рудинську спочатку притягнули до відповідальності в справі СВУ, згодом тричі арештовували, врешті заслали відбувати покарання в таборах Архангельської області.

Академічні видання друкували українською мовою. Ця вимога стосувалася праць радянського вченого-філолога, професора, представника еволюційного методу в літературознавстві В. В. Сиповського (1872–1930). Він був співробітником ленінградського Товариства дослідників української історії, письменства та мови», яке входило до складу ВУАН. З академічної друкарні в українському перекладі, відредагованому С. О. Єфремовим, маємо історично-літературну розвідку В. Сиповського «Україна в російському письменстві. Ч. 1: 1801–1850» (Київ, 1928).

З ідеологічних міркувань під заборону потрапили книги, які видавали в Інституті Тараса Шевченка. Наукова установа, заснована 1926 р. у Харкові з філією в Києві, продовжила та поглибила набутки двох літературознавчих комісій, організованих 1919 р. у Києві з ініціативи С. О. Єфремова в складі Історично-філологічного відділу УАН для дослідження спадщини Т. Шевченка та інших українських письменників. Серед відомих учених і літературознавців до 1940 р. в Інституті працювали І. Я. Айзеншток (1900–1980), Д. І. Багалій (1857–1932), О. І. Білецький (1884–1961), В. С. Бойко (1893–1938), О. К. Дорошкевич (1889–1946), В. Д. Коряк (1889–1937), Ю. А. Лавріненко (1905–1987), С. В. Пилипенко (1891–1934), М. А. Плевако (1890–1941), А. А. Пісоцький (1893–1934), Ю. А. Савченко (1903–?), П. Г. Тичина (1891–1967), Є. С. Шаблювський (1906–1983), А. П. Шамрай (1896–1952) та багато інших наукових співробітників. Майже всіх з переліченого списку було притягнуто до

відповідальності на тлі гучних політичних процесів. На керівництво Інституту та його колектив радянська влада здійснювала цілеспрямований політичний тиск, вимагала підпорядкування наукової тематики потребам політики компартії. Проти національно свідомих учених організували судові процеси, дискредитували та відсторонювали від роботи, піддавали репресіям, чимало з них закінчили своє життя в таборах.

Серед видавничих набутоків Інституту Тараса Шевченка в спецфонді перебували: перший випуск щорічного збірника «Шевченко» (Харків, 1928), монументальне дослідження літературних зв'язків Кобзаря літературознавця, бібліографа, дипломата подолянина О. В. Багрія (1891–1949) «Т. Г. Шевченко» (т. 1–2; Харків, 1929–1930), збірка статей керівника Київської філії Інституту О. К. Дорошкевича «Етюди з шевченкознавства» (Харків – Київ, 1930), спогади української письменниці С. М. Крапивіної (справж. Лобода, 1827–1887) «Кілька слів про Тараса Шевченка» (Харків – Київ, 1931), нарис наукового співробітника Інституту репресованого Ю. А. Савченка «Дещо з історії могили Шевченка» (Харків, 1929), популярний нарис комсомольського діяча Я. О. Хоменка (1909–1943) «Народні перекази та легенди про Шевченкову могилу» (Харків, 1929). Маємо також заборонені праці одного з найавторитетніших шевченкознавців, ученого секретаря Київської філії Б. О. Навроцького (1894–1943) «“Гайдамаки” Т. Шевченка» (Харків, 1928) і «Шевченкова творчість» (Харків – Київ, 1931). Вчений, репресований у 1936 р., ще на початку переслідувань був змушений публічно виправдовуватися за свою наукову діяльність, надіславши до часопису «Життя і революція» (1932, № 4) статтю «У наступ проти власних помилок».

Подолянин Б. В. Якубський (1889–1944) хоча і не був формально засуджений, але його відсторонили від літературного процесу в розквіті сил. Літературознавець народився в Іллінцях, постійно працював у Київському інституті народної освіти, був співробітником кількох наукових установ, у тому числі Київської філії Інституту Тараса Шевченка. У 1920-х рр. він плідно працював як теоретик літератури та дослідник творчості Т. Шевченка, але в 1930-х рр. потік його публікацій

припинився. Літературно-критичний нарис «Дмитро Загул» (Київ, 1931) фактично був останнім виданням Якубського, яке згодом вилучили з усіх бібліотек.

Інститут з часу заснування паралельно із шевченкознавчими дослідженнями був зорієнтований на комплексне вивчення всієї української літератури. Серед таких видань печаткою спецфонду позначені «Квітка-Основ'яненко: збірник на 150-річчя народження (1778–1928)» (Харків, 1929) і критичний нарис поета, перекладача П. А. Петренка (1908–1936) «Григорій Квітка» (Харків, 1931). Маємо також бібліографічний довідник «Десять років української літератури. 1917–1927)» (т. 1–2; Харків, 1928). Бібліографи О. М. Лейтес (1901–1976) та М. Ф. Яшек (1883–1966), фактичний директор Інституту й редактор видання С. В. Пилипенко планували видати довідник у трьох томах, хоча третій том, на жаль, так і не побачив світ [5, с. 272]. Видання було одним із 36 назв книг, внесених до списку Головліту УСРР № 17, за підписами в. о. начальника Пінхусовича, начальника бібсектору Логінова. Список містив стандартний загальний висновок: «Всю літературу, яка ввійшла в цей список, як ворожу, застарілу – треба вилучити». У примітках щодо цієї праці було таке пояснення: 1-й том містить «бібліографію творів ворогів-націоналістів... (перелік прізвищ)», у 2-му томі «вміщені статті ворогів народу-націоналістів: Кулика І., Коряка В., Поліщука В., Епіка, Хвилі А., Затонського, Скрипника, Досвітнього й інших» [7, с. 172].

Літературознавець, літературний критик, професор і завідувач кафедри української літератури Харківського інституту народної освіти В. Д. Коряк у 1926–1936 рр. очолював кабінет радянської літератури Інституту Тараса Шевченка, був одним з організаторів Спілки радянських письменників України. У 1930-х рр. був широко відомий розгромними виступами проти окремих літераторів, до яких належав М. Хвильовий (1893–1933). Його критична позиція щодо творчості українських письменників і особисто до С. Єфремова цілком збігалася з офіційною. Вона показана в статті «Сучасні завдання літературознавства у світлі Постанов XVI партз'їзду», яка увійшла до наукового збірника Інституту «Літературний архів» (кн. 1–2; Харків, 1931). Вірне служіння владі не стало перешкодою оголосити Коряка

«буржуазним націоналістом, що не побажав роззброїтися проти Радянської влади», заарештувати та засудити до найвищої міри покарання за контрреволюційну діяльність у грудні 1937 р.

Зі спецфонду походить також науково-популярний нарис історика літератури, упорядника низки джерельних матеріалів про українських письменників І. М. Ткаченка (1892 – після 1948) «Іван Франко» (Харків, 1926). Він працював в Інституті Тараса Шевченка з перших років заснування, паралельно викладав в Інституті народної освіти, під час масових розправ над інтелігенцією у 1930-х рр. був заарештований, подальша доля невідома. Серед працівників Інституту був також поет, літературознавець О. М. Ведміцький (1894–1961). У рідному місті Прилуки очолював філію організації селянських письменників «Плуг», згодом переїхав до Харкова на навчання в аспірантурі, працював у кабінеті радянської літератури Інституту. Внаслідок переслідувань й адміністративної висилки до кінця життя жив у місті Орськ Оренбурзької області. Серед наявних його праць з цензурними відмітками – «Літературна дискусія: 1925–1928» (Харків – Полтава, 1932), «Плуг. Етапи розвитку спілки пролетарсько-колгоспних письменників» (Харків, 1933).

Починаючи з 1920-х рр., з бібліотечних фондів активно вилучалися підручники й хрестоматії з літератури, списки яких укладала з часом створена спеціальна комісія при Державному науково-методичному комітеті Наркомату освіти УСРР [7, с. 485]. Серед таких маємо посібники О. К. Дорошкевича «Українська література» (Київ, 1929) й «Підручник історії української літератури» (Харків, 1930), 2-ге і 4-те видання академіка М. Ф. Сумцова (1854–1922) «Хрестоматія по українській літературі» (Харків, 1919, 1922), найвидатнішу працю зі зразковим бібліографічним апаратом М. А. Плевако «Хрестоматія нової української літератури» (Харків, 1927).

Головліт УСРР регулярно постачав списки на вилучення з книготорговельної мережі та бібліотек книг, написаних так званими «ворогами народу», збірників, де є їхні статті, цитати, портрети. Серед таких до спецфонду був відправлений критико-біографічний нарис плужанина М. Д. Самуся (1904–?)

«Троє...» (Харків, 1928), присвячений творчості молодих революційних поетів А. І. Заливчого (1892–1918), Г. В. Михайличенка (1892–1919), В. Г. Чумака (1900–1919). Можливо, підставою для заборони книги стала еміграція автора на Захід під час Другої світової війни. Ще одна його праця, схвалена до друку Оргметодкомом Харківської наросвіти як посібник, «Вечірки з української Жовтневої літератури» (Харків, 1929) містила передмову В. Д. Коряка.

Жертвою сталінського терору став український літературознавець, критик, публіцист, редактор періодичних видань «Пролетарська правда», «Життя й революція», «Глобус» І. Н. Лакиза (1895–1938). Печаткою спецфонду позначені його критико-біографічні нариси «М. Коцюбинський» (Київ, 1928, 1929), «Тарас Григорович Шевченко» (Харків, 1931).

Заборона книги могла бути викликана зміною політичного курсу в країні, коли вчорашні партійні керівники високого рангу ставали ворогами народу. Часто твори класиків української літератури вилучали з продажу цілими тиражами тому, що автор передмови був учасником чергового сфабрикованого політичного процесу. Навіть згадка про небажане ім'я часто ставила хрест на всьому виданні. У спецфонді трапляються книги, у яких прізвища зафарбовані чорнилом або видряпані. Прикладом слугує видання Т. Шевченка «Кобзар» (Київ, 1936), перекладене мовою їдиш єврейським радянським поетом Д. Н. Гофштейном (1889–1952). Є підстави вважати, що книга потрапила до спецфонду після арешту поета в 1948 р. або після його страти за шпигунську діяльність у 1952 р. Примірник містить зафарбовані прізвища авторів передмов – очільника Народного комісаріату освіти УСРР В. П. Затонського (1888–1938) і його першого заступника, одіозного комуністичного публіциста А. А. Хвилі (1898–1938). Вони були основними ініціаторами цензорських акцій у 1920–1930-х рр., але і їх обох репресували в 1938 р. Тобто читачі мали змогу користуватися книгою певний час, до остаточного переміщення примірника в спецфонд, пов'язаного з арештом поета в 1948 р.

Потрапила до списків Головліту збірка критичних статей «Леонид Первомайский» (Харків, 1935) лояльних до

влади авторів, серед яких лауреат Сталінської премії – театральний режисер М. В. Петров (1906–1964). Можливо, причиною для заборони книги стало цитування радянського партійного й державного діяча П. П. Постишева (1887–1939). Відомий провідник владної політики, організатор Голодомору 1932–1933 рр. і розгрому українського національного відродження, теж став жертвою терору й був страчений владою за «шпигунство і троцькізм». З цієї ж причини в спецхран спрямували збірку критичних статей на театральну постановку «Платон Кречет» (Київ, 1935). Книга містить портрет Постишева, фрагмент його виступу на з’їзді рад Київщини та наказ про преміювання автора п’єси О. Є. Корнійчука за підписом Хвилі. Традиційними схвальними відгуками на адресу керівників компартії та уряду УСРР С. В. Косіора (1889–1939), П. П. Любченка (1897–1937), П. П. Постишева розпочинається й закінчується аналіз творчості українських поетів «Молода поезія» (Київ, 1936). Автор книги, літературознавець, мистецтвознавець Г. М. Гельфандбейн (1908–1993), з молодих років систематично виступав у пресі з рецензіями й статтями про українську літературу, передмовами до творів письменників. Він написав численні мемуарні розвідки про літературно-мистецьке життя Харкова 1920–1930-х рр. Відомостей про переслідування Гельфандбейна немає, але згадка імен репресованих партійних діячів, їхні портрети на сторінках видання стали підставою для вилучення книги.

Печаткою спецфонду позначено стенографічний звіт «Перший Всеукраїнський з’їзд пролетарських письменників 25–28 січня 1927 р.» (Харків, 1927), який містив доповіді В. П. Затонського, А. А. Хвилі, члена президії з’їзду В. Д. Коряка. В спецфонді був також надрукований текст диспуту, який відбувся 24 травня 1925 р. у залі Всенародної бібліотеки України, «Шляхи розвитку сучасної літератури» (Київ, 1925) з виступами письменників і літературних критиків. Доповідачами були О. К. Дорошкевич, поет і літературний критик, жертва сталінського терору М. К. Зеров (1890–1939), активний діяч українського бібліотечного руху, керівник УНІКу Ю. О. Меженко (1892–1969). Слід згадати, що УНІК, заснований у 1922 р., наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. зазнав ідеологічного тиску, навішування політичних ярликів, переслідувань науковців. Тотальний контроль з боку

влади над інституцією скінчився Постановою РНК УСРР від 13 червня 1936 р., у якій йшла мова про фактичний розпуск УНІК [5, с. 209].

Під заборону потрапила збірка статей літературного критика В. І. Сухино-Хоменка (1900–1968) «Пролетаріят і література» (Харків, 1930). Він, як публіцист і критик, систематично друкував публікації на літературні теми в журналах «Критика», «Літопис революції», «Червоний шлях». У своїх працях вихваляв роль партії в художній літературі, але теж був репресований у 1933 р., відбув заслання, згодом реабілітований.

Ще більш жорстокий період цензурного терору настав у 1933 р., після звільнення від керівництва наркома освіти УСРР, активного провідника українізації М. О. Скрипника (1872–1933). Розпочалася масштабна боротьба проти «скрипниківщини», українського відродження, інтелігенції. Було прийнято ухвалу Політбюро ЦК КП(б)У від 24 березня 1934 р. щодо масового вилучення «ворожої і націоналістичної» літератури, починаючи з творів Скрипника, виконання ухвали покладено на начальника Головліту Ткача, зазначався термін виконання – до 15 червня 1934 р. [8, с. 167]. У списках Головліту в примітках з'явилися нові фрази: «є стаття ворога народу М. Скрипника», «...має цитати з промов Скрипника», «згадуються прізвища ворогів ... та Скрипника», «скрипниківська термінологія», «скрипниківська орфографія» [7]. Слід зазначити, що «скрипниківським» правописом, який був затверджений у 1928 р. з метою усунення русифікаційних впливів на українську мову, друкувалося все, що виходило на теренах УСРР до 1933 р. включно, – книги, підручники, періодика тощо. Після оприлюднення цензурної вимоги таку літературу масово знищували й невелику частку відправляли до спецфондів. Активному публіцисту Скрипнику належить понад 700 публікацій із різних проблем історії революційного руху, політичної думки, національного культурного будівництва. Серед його літературознавчих напрацювань у спецфонді відділу є промова на І з'їзді літературного осередку «Західна Україна» у книзі «Сучасна західньо-українська література» (Харків, 1930) і низка статей у періодичних виданнях.

Державним видавництвом у серії «Критична бібліотека» було надруковано збірку статей і рецензій одеського прозаїка, поета, публіциста, літературного критика В. А. Гадзінського (1888–1932) «Фрагменти стихії» (Одеса, 1927). Статті були присвячені творчості українських письменників, членам літературних об'єднань «ВАПЛІТЕ» і «Гарт», які стали одними з перших жертв репресій сталінського режиму. Також у цій серії було надруковано франкознавче дослідження українського педагога, професора, ученого-літературознавця А. В. Музички (1886–1966) «Шляхи поетичної творчості Івана Франка» (Одеса, 1927). Є відомості про те, що восени 1919 р. він перебував у Вінниці в лавах Української галицької армії. У 1931 р. був заарештований за участь у контрреволюційній змові, отримав найменше з усіх можливих покарань для невинної людини – п'ять років заслання [6]. З наукового доробку А. Музички маємо ще студіювання творчості галицького письменника, новеліста «Марко Черемшина (Іван Семанюк)» (Харків, 1928). Авторський текст рясніє посиланнями на думки Грушевського, Дорошкевича, Зерова – тобто книга мала всі підстави бути в списках Головліту.

З-поміж інших книг печаткою спецфонду позначено місцеве видання «М. Коцюбинський (з нагоди 68-річчя з дня народження)» (Вінниця, 1932), яке спільно підготували до друку Вінницький обласний відділ народної освіти й спеціально створена Комісія по вшануванню пам'яті письменника. Одним з авторів книги був вінницький поет, випускник літературно-лінгвістичного відділу Харківського інституту профосвіти, науковий співробітник Вінницького краєзнавчого музею М. Ф. Нарушевич (1902–1937). Його заарештували в 1933 р. за «прояву українського шовінізму», назвали «одним з ватажків контрреволюційної організації», спочатку засудили на 10 років, із соловецького табору в 1937 р. перевезли на розстріл до Ленінграда. Не менш трагічно скінчилося життя художника, графіка, ілюстратора книги В. І. Сильвестрова (1888–1937). У 1937 р. митець був засуджений за хибним звинуваченням та розстріляний у внутрішньому дворі вінницького НКВС.

17 січня 1990 р. побачив світ завершальний наказ Головліту УРСР, згідно з яким належало повернути зі спецфондів до загальних фондів бібліотек усі видання [8, с. 186]. Завдяки цій

події зосереджений контроль над «шкідливим» українським літературознавством було припинено, а величезний масив оригінальних документів повернуто сучасним дослідникам української літератури.

Примітки:

1. Архів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Інвентарні книги спецфонду №№ 1–4.

2. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва в контексті історії та інноваційному поступі сьогодення. Вінниця, 2007. 310 с.

3. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії. Київ, 2003. 589 с.

4. Кароєва Т. Р. Розвиток політичної цензури бібліотечних фондів України 1918–1941 рр. на прикладі Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження : матеріали XXVIII Всеукр. наук. іст.-краєзнав. конф. до річниці вшанування жертв Голодомору 1932–1933 рр. та політичних репресій сталінського тоталітарного режиму, 30 листоп. 2017 р. Житомир, 2017. С. 183–191.

5. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–1936). Київ, 2015. 684 с.

6. Музичка Андрій Васильович // Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості : [сайт]. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Guide/MuzychkaAndrijVasylovych.html> (дата звернення: 13.05.2022).

7. Список репресованої літератури : док. і матеріали / упоряд. С. І. Білокінь. Київ, 2018. 520 с.

8. Шаповал Ю. Україна ХХ століття: особи та події в контексті важкої історії. Київ, 2001. 560 с.

СТОРИНКАМИ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

Положення про обласне видавництво «Облвидав» при обласному управлінні культури виконкому Вінницької обласної Ради

Утверждаю
и. о. начальника
Винницкого облуправления
культуры
С. Каминский
12 февраля 1955 г.

Положение областного издательства «Облиздат» при областном управлении культуры исполнительного комитета Винницкого областного Совета депутатов трудящихся

Общие положения.

1. Областное издательство «Облиздат» осуществляет на территории области руководство всей организационно-хозяйственной, производственно-технической, плановой и финансово-экономической деятельностью всех редакций областных, городских и районных газет и полиграфических предприятий Министерства культуры УССР, а также осуществляет контроль за деятельностью полиграфических предприятий других ведомств.

Примечание: Эти права «Облиздата» не распространяются на издательства и типографии Министерства обороны СССР, Министерства внутренних дел УССР, Министерства иностранных дел УССР и иных издательств и типографий, которые имеют специальное назначение или непосредственное подчинение Главиздату Министерства культуры УССР.

2. «Облиздат» находится при областном управлении культуры исполнительного комитета Винницкого областного Совета депутатов трудящихся и осуществляет свои задачи на основании указаний и планов, утвержденных областными управлениями культуры и в соответствующих вопросах Министерством культуры УССР через Главиздат.

3. «Облиздат» является самостоятельной хозяйственной организацией, действует на началах хозяйственного расчета и имеет права юридического лица.

4. «Облиздат» имеет самостоятельный баланс, расчетный и другие установленные законом счета в банках и осуществляет свою финансовую деятельность по смете, утверждаемой Управлением культуры областного Совета депутатов трудящихся.

5. По своим обязательствам «Облиздат» несет имущественную ответственность в пределах своего имущества, на которое может быть обращено взыскание по действующим законам.

6. «Облиздат» имеет круглую печать и штамп со своим наименованием.

7. «Облиздат» находится в гор. Виннице.

Функции «Облиздата»

Областное издательство «Облиздат» осуществляет следующие функции:

8. Выпускает периодические и непериодические издания в соответствии с планами, утвержденными Министерством культуры УССР.

9. Составляет перспективные, годовые и квартальные планы развития издательской деятельности и полиграфической промышленности области, балансы и сметы доходов и расходов подведомственных «Облиздату» организаций и предприятий, представляет эти планы и сметы на утверждение в установленном порядке.

10. Осуществляет мероприятия по улучшению содержания издаваемых книг, по повышению производительности труда, снижения себестоимости и улучшению качества художественного оформления и полиграфического исполнения книг, брошюр, газет, журналов и другой печатной продукции.

11. Осуществляет производственно-техническое руководство полиграфическими предприятиями, внедряет новую передовую технику и технологию производства, технические усовершенствования и изобретения, эффективное использование оборудования и других средств производства, контролирует расходование полиграфическими предприятиями материалов, топлива, электроэнергии в соответствии с действующими нормами.

12. Руководит строительством типографий и зданий редакций газет в области, рассматривает технические проекты строительства новых и реконструкции действующих предприятий и утверждает в установленном порядке проектные задания, техническую документацию и сметы на капитальное строительство. Обеспечивает текущий ремонт зданий редакций и типографий.

13. Осуществляет подбор руководящих, инженерно-технических и редакционно-издательских кадров, разрабатывает и обеспечивает мероприятия по повышению их деловой квалификации.

14. Контролирует выполнение норм выработки, организует обмен производственным опытом; следит за выполнением трудового законодательства и правил техники безопасности, руководит заключением коллективных договоров и контролирует их выполнение.

15. Организует и руководит социалистическим соревнованием на полиграфических предприятиях, направленным на внедрение и развитие передовых методов, творческой инициативы рабочих, инженерно-технических, редакционных и издательских работников, на дальнейшее повышение производительности труда, досрочное выполнение производственных планов, улучшение качества продукции, повышение рентабельности предприятий.

16. Финансирует в установленном порядке подведомственные «Облиздату» предприятия и организации и руководит их финансовой деятельностью, а в отношении редакций областных

газет и журналов на основе утвержденных для каждой редакции годовых смет, выплачивает заработную плату и гонорар работникам редакций и посторонним авторам в установленные сроки, а также обеспечивает обслуживание указанных редакций в хозяйственном отношении.

17. Организует, руководит и контролирует постановку бухгалтерского учета и отчетности, утверждает балансы и отчетность предприятий и организаций, подчиненных «Облиздату», составляет периодические, годовые, сводные бухгалтерские отчеты и балансы по видам производственной и хозяйственной деятельности, осуществляет финансовый контроль и проводит документальные ревизии вышеуказанных предприятий.

18. Осуществляет мероприятия по охране социалистической собственности на предприятиях и организациях «Облиздата».

19. Организует распространение периодических и непериодических изданий через органы Союзпечати и книготорговые организации, осуществляет контроль за выходом изданий из печати и за доставкой газет подписчикам.

20. Для осуществления контроля за деятельностью полиграфических предприятий, на подведомственных Министерству культуры УССР, находящихся на территории Винницкой области, «Облиздат»:

а) ведет учет типографий и следит за тем, чтобы эти типографии выполняли только работы, связанные с обслуживанием своей организации;

б) представляет соответствующим органам заключения по вопросам, связанным с работой этих предприятий, по открытию новых типографий и закрытию действующих предприятий.

Средства «Облиздата»

21. Уставный фонд «Облиздата» определяется по балансу на 1 января 1955 года в сумме триста двадцать одной тысячи пятьсот восемьдесят девять (321 589) рублей. «Облиздат» содержится за счет средств, отчисляемых по внепроизводствен-

ным расходам областных, городских и районных хозрасчетных полиграфических предприятий и ассигнований на выпуск областных газет. Размер отчислений по отдельным предприятиям утверждает областное управление культуры.

Управление «Облиздатом»

22. «Облиздат» возглавляется начальником, назначаемым областным управлением культуры и утверждаемым Министерством культуры УССР.

Главный редактор, главный инженер и главный бухгалтер «Облиздата» утверждаются Главиздатом Министерства культуры УССР по представлению начальника «Облиздата».

23. Начальник «Облиздата», по согласованию с областным управлением культуры, назначает и увольняет директоров (заведующих), главных инженеров и главных бухгалтеров полиграфических предприятий и организует в установленном порядке полиграфические предприятия.

24. Прием и увольнение сотрудников редакций областных газет производится по письменному представлению ответственных редакторов газет, в пределах утвержденных директивными органами штатов и фондов зарплаты и оформляется приказом по «Облиздату».

25. Начальник «Облиздата» управляет всеми делами и осуществляет все возложенные на него функции без особой на то доверенности на основании приказа о его назначении и настоящего положения, распоряжается имуществом «Облиздата», совершает от его имени сделки, все операции, необходимые для выполнения заданий «Облиздата», заключает договоры, открывает расчетные и другие счета в Государственном банке и в специальных банках, распоряжается средствами, находящимися на этих счетах, пользуется кредитами в банках, подписывает чеки, платежные требования и другие денежные документы, представляет «Облиздат» в судебных, арбитражных и административных органах и в общественных организациях и имеет право передоверия своих полномочий другим лицам.

Отчетность «Облиздата» и ревизия его деятельности

26. «Облиздат» представляет в установленном порядке свои периодические и годовые отчеты вышестоящим органам.

27. Ревизия и обследования производственной, финансовой и хозяйственной деятельности «Облиздата» осуществляется областным управлением культуры.

Ликвидация «Облиздата»

28. Ликвидация «Облиздата» производится в установленном законом порядке.

*Державний архів Вінницької області. Ф. Р-4978. Оп. 2.
Спр. 1. Арк. 24-29.*

Примітки:

З 1930-х рр. все книговидання в СРСР було централізованим, але в умовах повоєнної економічної розрухи підтримку видавничої справи переклали на обласні органи влади. У кожному обласному центрі УРСР створили газетне видавництво, яке мало власними зусиллями відновлювати поліграфічну та видавничу діяльність у межах області. Упродовж 1945–1946 рр., починаючи із західноукраїнських міст Ужгорода, Львова, Чернівців, а згодом у Харкові, Одесі, Сталіно (нині Донецьк), Дніпропетровську (нині Дніпро) організували обласні книжково-газетні видавництва. Вони мали в межах рерадянзації звільнених територій здійснювати пропагандистську роботу на місцевому матеріалі.

З лібералізацією політичного режиму в країні упродовж 1955–1956 рр. у низці менших обласних центрів (Полтава, Запоріжжя, Луганськ, Миколаїв тощо) також виникли нові книговидавничі осередки. 12 лютого 1955 р. у Вінниці було затверджено «Положення про обласне видавництво “Облвидав” при обласному управлінні культури виконкому Вінницької обласної Ради». Видавництво визначили зональним для Вінницької,

Хмельницької, Тернопільської та Чернівецької (місцеве видавництво було закрито 1952 р.) областей.

Наступним кроком у напрямку демократизації регіонального книгодрукування стало утворення книжково-газетних редакцій при облвидавах у 1959–1960 рр. Вони діяли в 12 обласних центрах. У Вінниці таку редакцію створили 1959 р. У її структурі були три підрозділи: 1) масово-політичної, краєзнавчої літератури; 2) сільськогосподарської, художньої, краєзнавчої літератури; 3) промислово-виробничої літератури. Видавництво проіснувало до 1964 р. Усього за ці роки було надруковано близько 600 назв видань, що розподілялися приблизно так: масово-політична література – 50 %, промислово-виробнича та сільськогосподарська – 33–34 %. Уперше після 1920-х рр. відновився випуск краєзнавчих видань. Серед них були історичні та географічні нариси про окремі населені пункти та регіон у цілому, збірники документів. Окремий блок становили путівники по містах, а також музеях та архівах краю. Здебільшого ці видання ставали першим досвідом літератури цього роду, випущеної в регіоні.

Утім ситуація в країні змінилася, хрущовська відлига завершувалася, тимчасова лібералізація політичного курсу згорталася, і «з метою ліквідації відомчості, місництва у виданні літератури й створення найсприятливіших умов для випуску високоідейної та високохудожньої літератури» розпочалася нова реорганізація мережі видавництв УРСР. В регіонах залишали кілька зональних видавництв: «Донбас» (Донецьк), «Каменяр» (Львів), «Карпати» (Ужгород), «Крим» (Сімферополь), «Маяк» (Одеса), «Прапор» (Харків), «Промінь» (Дніпро), що мали обслуговувати кілька областей кожний. Потреби Вінницької області мало задовольняти одеське видавництво «Маяк». Новостворена система управління книговидавництвом практично незмінною проіснувала до початку 1990-х рр. Нова її централізація підсилила контроль за книжковою продукцією республіки.

Підготувала Т. Р. Каросва

ВІННИЦЬКИЙ «THE BEST»

Наші земляки – лауреати літературних премій України 2021 року

Міжнародний літературний конкурс романів, п'єс, кіносценаріїв, пісенної лірики та творів для дітей («Коронація слова»)

«Гранд Коронація» – це конкурс, заснований у межах «Коронації слова». 2021 р. відзнаку за найкращий сценарій історико-патріотичного фільму отримав Віктор Рибачук за сценарій «Командир студентської сотні».

Віктор Іванович Рибачук народився 17 жовтня 1956 р. у с. Плисків Погребищенського району (нині Погребищенська міська територіальна громада Вінницького району) Вінницької області. Проживає у м. Київ. Навчався у Вінницькому державному педагогічному та Київському державному художньому інститутах.

Автор книг «Портрет коханої жінки художника R.» (2000), «Щоденники Горгони» (2002), «На тому березі ріки» (2011). Оповідання, новели, есе та п'єси були надруковані в часописах «Сучасність», «Дукля», «Київська Русь», «Вінницький край», «Згар», а також в англломовному щотижневику «Kyiv Post». П'єси ставили в Київському театрі «Сузір'я» та Вінницькому академічному музично-драматичному театрі ім. М. К. Садовського. Автор більш як двох з половиною тисяч полотен. Його картини є в музеях України, Швейцарії, США, Словаччини.

Творча діяльність митця висвітлена в центральних і регіональних часописах України та зарубіжжя.

Лауреат Міжнародного літературного конкурсу романів, п'єс, кіносценаріїв, пісенної лірики та творів для дітей «Коронація слова» (номінація «П'єси», 2007, 2013), літературної премії імені Михайла Стельмаха журналу «Вінницький край» (2012), отримав нагороду за найкращий кіносценарій – «Коронація слова» (2017).

Нагороджений медаллю ООН за внесок у розвиток світової культури (2006).

Найкращі українські книжки 2021 року за версією ПЕН

Калитко, К. Орден мовчальниць : поезії / Катерина Калитко ; ред. Олександр Бойченко ; худож. Катерина Косьяненко. – Чернівці : Meridian Czernowitz, 2021. – 144 с.

Катерина Олександрівна Калитко – поетеса, прозаїк, перекладачка. Народилася 8 березня 1982 р. у Вінниці. У 1999–2005 рр. студіювала політологію та журналістику в Києво-Могилянській академії.

Авторка книг: «Посібник зі створення світу» (1999), «Сьогоднішнє завтрашнє» (2001), «Портретування асфальту» (2004), «Діалоги з Одисеем» (2005), «Містерія» (2007), «Сезон штормів» (2013), «Катівня. Виноградник. Дім» (2014), «Земля Загублених, або Маленькі страшні казки» (2017), «Бунар» (2018), «Ніхто нас тут не знає, і ми – нікого» (2019).

Твори Катерини Калитко були надруковані в періодиці, зокрема в журналах «Світо-Вид», «Українські проблеми», «Молода Україна», «Кур'єр Кривбасу», «Radar», з'являлися в антологіях та альманахах. Вони перекладені англійською, німецькою, польською, вірменською, литовською, словенською, сербською, болгарською, італійською та на іврит.

У 17-річному віці перемогла в поетичному конкурсі «Гранослов» (1999). Лауреатка конкурсів «Привітання життя» імені Богдана-Ігоря Антонича (2001), видавництва «Смолоскип» (2003), фестивалю читаної поезії «Молоде вино» (1999).

Володарка премій «Кришталева вишня» (2000), «Благовіст» (2001), «ЛітАкцент року» (2014, 2019), імені Джозефа

Конрада-Коженювського (2017), «Культуреванш» (2004), «Книга року ВВС-2017», премії Львова – міста Літератури ЮНЕСКО (2019). У 2016 р. отримала The Crystal Vilenica award від міжнародного фестивалю Vilenica International Literary Festival. У 2019 р. нагороджена незалежною Премією Women in Arts від UN Women та Українського інституту в рамках HeForShe Arts Week 2019.

Член НСПУ (2000) та Українського ПЕН.

Міжнародна літературно-мистецька премія імені Лесі Українки

Михайло Каменюк став лауреатом за значну літературно-культурологічну діяльність.

Михайло Феодосійович Каменюк – поет, публіцист, драматург, перекладач, культуролог, громадський діяч. Народився 10 листопада 1948 р. у с. Григорівка Могилів-Подільського району Вінницької області. У 1966 р. вступив на філологічний факультет Вінницького державного педагогічного інституту. Ще студентом 3-го курсу розпочав трудову діяльність кореспондентом у районних та обласних газетах Вінниччини, республіканських часописах.

На початку 1990-х рр. – генеральний директор Вінницької державної телерадіокомпанії, де за його ініціативи відкрився цілодобовий телевізійний канал ВДТ-6, перше на Вінниччині молодіжне радіо прямого ефіру «Сьомий континент», молодіжний театр-студія «На Парижі».

Автор багатьох книжок, що друкувалися з 1971 р.

Неодноразово керував Вінницькою обласною організацією НСПУ, був радником голови Вінницької ОДА з питань культури та духовності, заступником голови НСПУ (2012–2014). Заслужений працівник культури України (1998). Член НСПУ (1979) та НСЖУ (1975).

Лауреат премій імені К. Гришина (1976), імені М. Трублаїні (1971), імені Михайла Коцюбинського (1984), імені Андрія Малишка журналу «Дніпро» (1986), імені Олександра

Олеся (2010), імені Євгена Гуцала (2010), імені Анатолія Бортняка (2017), імені Віктора Тимчука (2018), імені Володимира Забаштанського (2019), імені Миколи Сингаївського (2020).

Нагороджений відзнаками НСЖУ «Золоте перо», «За заслуги перед Вінниччиною» (2013), Президента України – ювілейною медаллю «25 років незалежності України».

Міжнародна літературно-мистецька премія імені Пантелеймона Куліша

Віктор Черевко – лауреат премії за збірку віршів «Настусин рюкзачок» та популяризацію української поезії для дітей.

Черевко, В. А. Настусин рюкзачок : вірші для дітей / Віктор Черевко ; худож. Світлана Васильєва. – Вінниця : Держ. картогр. ф-ка, 2010. – 32 с.

Віктор Андрійович Черевко – музикант, поет, педагог. Народився 8 листопада 1955 р. в селі Шиманівці Теплицького району (нині Соболівської сільської територіальної громади Гайсинського району) Вінницької області. Загальноосвітню та музичну школи закінчив у Соболівці цього ж району. Вступив на музичний факультет до Вінницького державного педагогічного інституту. 1976 р. отримав направлення до Немирівського педагогічного училища, яке невдовзі перебазувалося у Вінницю. Все життя присвятив Вінницькому гуманітарно-педагогічному коледжу. Він – художній керівник народного фольклорного ансамблю «Троїсті музики», для якого пише й аранжує авторські та народні пісні.

Заслужений діяч естрадного мистецтва України.

Міжнародна літературна премія імені Миколи Гоголя «Тріумф»

Чорногуз, О. Тінь генія : роман / Олег Чорногуз. – Київ : Укр. пріоритет, 2020. – 144 с.

Олег Федорович Черногуз – письменник, журналіст, сценарист.

Народився 15 квітня 1936 р. у с. Іванів Калинівського району (нині Іванівської територіальної громади Хмельницького району) Вінницької області. Закінчив Київський університет ім. Т. Шевченка, факультет журналістики (1964). Свою творчу діяльність він розпочав у редакціях районних газет на Вінниччині з 1961 р. Довгий час працював у журналі «Перець» фейлетоністом, а згодом став головним редактором. У 1983–1986 рр. був завідувачем редакції прози, директором видавництва «Радянський письменник».

Автор сатиричних книг, публіцистичних та драматичних творів, сценаріїв, дитячих книжок. Найвідомішими є романи «Аристократ із Вапнярки» (1979), «Претенденти на папаху» (1983), «Вавилон на Гудзоні» (1985), «Я хочу до моря» (1989), «Дари пігмеїв» (2005), «Примхи долі» (2006), «Той, що живе зі смертю» (2006), «Золотий скарабей» (2007), «Ремезове болото» (2007), «Воскреслий із мертвих» (2009), «Гроші з неба» (2009). Твори перекладені 22 мовами світу.

Член НСПУ (1963) та НСЖУ (1960). Заслужений діяч мистецтв України (1996).

Має нагороди – орден князя Ярослава Мудрого V ст. (2006), Хрест Івана Мазепи (2010).

Лауреат премій імені Остапа Вишні, імені Івана Багряного, імені Євгена Плужника, імені Михайла Стельмаха, імені Олеса Гончара, імені Михайла Коцюбинського, імені Степана Руданського, імені Миколи Гоголя, «Коронація слова», родини Воскобійників, лауреат відзнаки «Золотий письменник України».

Всеукраїнська літературна премія імені Михайла Коцюбинського

У номінації «Художня література» переміг Сергій Деркач із Вінниці, автор романів «Мати солдата» та «Дума про добровольця». Перемогу в номінації «Науково-популярна література» здобув Андрій Стебелев із Вінниці, упорядник видання «Подільський краснослов».

Деркач, С. Мати солдата / Сергій Деркач. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2020. – 224 с.

Деркач, С. Дума про добровольця / Сергій Деркач. – Київ : Гамазин, 2021. – 264 с. – (Військова проза).

Подільський краснослов : антологія / Нац. спілка письменників України, Вінниц. орг. ; ред.-упоряд. А. В. Стебелев. – Житомир : Бук-Друк, 2020. – 1056 с.

Сергій Деркач народився у Вінниці у квітні 1972 р. в сім'ї робітників. Закінчив Вінницьке музичне училище ім. М. Леонтовича (1991).

Займався підприємницькою діяльністю. З 2013 р. пише книги у жанрі фантастики. Коли почалася російсько-українська війна, почав писати книги про війну, спілкуючись з бійцями добровольчих батальйонів та ЗСУ. Дві з них, що розповідали про бійців батальйону «Айдар», є публіцистичними. Дві інші, засновані на реальних подіях 2014 р., було написано як художні твори.

У творчому доробку автора – «Творцем не народжуються» (написана, але так і не видана) (2001), «Приключення богатыря Никиты Алексича. Сотоварищи» (2014), «Возвращение к истокам» (2014), «Квест» (2014), «Витек, Катька и железный занавес» (2015), «Трое из ларца и змей Калиныч в придачу» (2015), «Айдар. Люди с горячим сердцем. Первая штурмовая» (2016), «Айдар. Четвертый тост» (2018), «Мати солдата» (2020), «Папороть зацвітає на щастя» (написана, але ще не видана) (2021), «Дума про добровольця» (2021).

Член Спілки слов'янських письменників України.

Андрій Валентинович Стебелев народився 23 березня 1965 р. в Уссурійську Приморського краю, РФ. Полковник запасу Збройних сил України. Перекладач східних мов (урду, дарі). Мешкає у Вінниці з 1992 р.

Друкується з 1989 р. Автор поетичних збірок, публікацій з історії авіації, краснавчич матеріалів з історії Поділля, зокрема фотоальбому «Тиврівщина» (2015). Упорядник регіональних альманахів «Змах крила» (2003), «Маскарад» (2004), «Підкова для носорога» (2016), «Одвічна Вінниччина» (2017) та ін.

Засновник Всеукраїнського конкурсу одного вірша «Малахітовий носоріг» (2001). Співорганізатор Всеукраїнського поетичного фестивалю «Підкова Пегаса».

Член НСЖУ (2013) та НСПУ (2013), Національної спілки краєзнавців України (2015). Голова Вінницької міської організації НСПУ (2015).

Лауреат літературної премії МСПУ імені В. Даля (2013), премії «Кришталева вишня» (2013–2014), премії імені Михайла Стельмаха журналу «Вінницький край» (2016).

Всеукраїнська літературно-мистецька премія імені Степана Руданського

Лауреатами стали Борис Пентюк за книгу «Степан Руданський. Сторінки духовності», Микола Пасічник за книгу сатири і гумору «Кордебалети», Зоя Красуляк за збірку гумору «Кава з пінкою».

Борис Миколайович Пентюк – протоієрей, кандидат богослов'я і кандидат технічних наук. Народився 23 лютого 1955 р. в с. Павлівка Калинівського району (нині Калинівської міської територіальної громади Хмельницького району) Вінницької області. Закінчив Вінницький політехнічний інститут (1976). Працював у Вінницькому національному технічному університеті, згодом у Вінницькому соціально-економічному інституті Університету «Україна». Директор ПНВП «Віко-ПБ». З 2009 р. служить у вінницькому храмі Собору Іоанна Предтечі, продовжує історичні дослідження.

Засновник музею старожитностей «Родинна оселя» в с. Павлівка. Веде велику роботу зі вшанування роду С. Руданського, розшукав на старому цвинтарі Калинівського району могили дідуся й батька поета, впорядкував їх.

Науковий доробок – понад 120 праць, серед них – 25 авторських свідоцтв та 15 патентів України, 1 монографія, зокрема «Прогресивні конструкції та використання ротаційних інструкцій» (2001), «Розрахунок шліцьових фрез» (2001). З питань історії релігії вийшли друком «Шаргородський Свято-Миколаївський

монастир. Сторінки історії та відродження» (2015), «З вірою в майбутнє. Нариси церковної історії села Павлівки: з архівних та сімейних документів, спогади земляків» (2017), «Павлівка. Витоки духовності» (2019).

Друкувався в наукових і краєзнавчих збірниках.

Нагороджений знаком «Винахідник СРСР» (1982). Лауреат премії НТО (1982). У 1987 р. отримав медаль Академії наук УРСР для молодих учених.

Микола Іванович Пасічник – журналіст, поет-гуморист. Народився 16 грудня 1958 р. в с. Нарцизівка Липовецького району (нині Липовецької міської територіальної громади Вінницького району) Вінницької області. Випускник філологічного факультету Вінницького державного педагогічного інституту (1980). Працював кореспондентом районних газет у Погребищі, Могилеві-Подільському, учителем української мови та літератури у м. Шостка Сумської області, директором Липовецької телерадіокомпанії. Нині – заступник редактора газети «Липовецькі вісті».

Автор віршованих книжок гумору та сатири «Бандитські штучки» (2003), «Веселий вулик» (2006), «Сіромахи» (2011). Упродовж багатьох років друкує гуморески в газетах та журналах.

Член НСЖУ (2008) та НСПУ (2013).

Зоя Іванівна Красуляк – поетеса та композитор. Народилася 9 лютого 1967 р. у смт Чернівці на Вінниччині. Закінчила Тульчинське культурно-освітнє училище, Київський університет культури і мистецтв. Працює в системі популяризації народної творчості: спочатку в Чернівецькому будинку культури, наразі у Вінницькому обласному центрі народної творчості.

Авторка книжок лірики «Таїна» (2005), «Мандрівниця снів» (2015), публікацій у регіональній періодиці. Пише також малу прозу, твори для дітей, сатиру та гумор. Є авторкою і виконавицею пісень на власні вірші. Пісні Зої Іванівни виконують брат і сестра Анісімови, Микола Свидюк, Станіслав Городинський. Співпрацює також з дуетом «Коханий і кохана»

(Володимир Гуменчук і Наталія Мельник). Побачили світ альбоми пісень «Медове різдво» та «Чернівецькі вихиляси».

Лауреатка обласної літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2006).

**Всеукраїнська премія
«За подвижництво у державотворенні»
імені Якова Гальчевського**

У номінації «Громадський діяч» переміг Володимир Горлей.

Володимир Савович Горлей – письменник, громадський діяч. Народився 1 січня 1951 р. в с. Яришів Могилів-Подільського району на Вінниччині. Вищу філологічну освіту здобув у Вінницькому державному педагогічному інституті (1975). Працював у школах Жмеринського району. Відмінник народної освіти (1984).

Пише вірші: лірику, гумор і сатиру, твори для дітей. Автор збірок поезій «Голос любові» (1994), «Мить щедрості», «Школоворот», «Славний вождок» (2002), «Лірика» (2007), «Колесо життя» (2011), «Осанна осені» (2018). Друкувався в районній, обласній та республіканській пресі, у поетичній антології педагогів України «Самоцвіти» (1996), «Тематичному словничку школяра» (1997), літературно-мистецьких альманахах «Подільська пектораль», «17 вересня» (2002), «Сторожові вогні над Божою рікою» (2007), «Ми в дорогу вийшли на світанні» (2009), поетичному альманасі освітян Вінниччини «З любов'ю в серці» (2003).

Займається громадською роботою та редагуванням творів молоді й початківців. Засновник районного літературного об'єднання «Калинове гроно» у Жмеринці (2013).

Лауреат літературних премій «Гранослов» (1993), імені М. Трублаїні (1995), журналістського конкурсу «Золоте перо» (2016), премії «Кришталева вишня» (2017), премії імені В. Забаштанського (2018).

Член НСЖУ (2013), НСПУ (2019) та Національної спілки краєзнавців України.

Всеукраїнська літературна премія імені Миколи Рябого

Афанасієва, О. Коли плаче біла вовчиця / Оксана Афанасієва. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. – 288 с.

Оксана Миколаївна Афанасієва народилася 12 листопада 1975 р. в с. Бабчинці Могилів-Подільського району Вінницької області. Освіта – професійно-технічна. Директорка КЗ «Центр культури та дозвілля» Бабчинецької сільської ради.

Член НСПУ (2021).

Літературно-мистецька премія імені Володимира Забаштанського

Лауреатами премії 2021 р. стали київський поет Василь Герасим'юк та публіцист Іван Малюта, уродженець Вінниччини.

Іван Трохимович Малюта – письменник, публіцист, журналіст, краєзнавець. Народився 16 квітня 1943 року в с. Цибулівка Тростянецького району (нині Ободівської сільської територіальної громади Гайсинського району) Вінницької області. Закінчив Одеський політехнічний інститут (1968), де займався в літературній студії. Навчався заочно (1968–1971) на факультеті журналістики Львівського університету, де зазнав переслідувань за свої переконання. Від 1969 р. – редактор Одеської студії телебачення, а потім – видавництва «Маяк». Звільнений за відмову свідчити в 1971–1972 рр. проти трьох ув'язнених правозахисників – Н. Строкатої-Караванської, О. Різникова та О. Притики. Від 1989 р. – редактор відділу краєзнавчої літератури журналу «Українська культура». Співпрацював з редакціями журналу «Пам'ятки України», газети «Культура і життя». До розпаду СРСР перебував під наглядом репресивних органів.

Автор книг «Під знаком калини» (1996), «Агов!» (2012), «Одна із трьох. Цибулівка в історико-краєзнавчому нарисі» (2013), «На потреби душі. Фольклорні релікти отчого краю» (2018), «Роївня: оповідки з Цибулівки і не тільки» (2019). Автор

численних краєзнавчих статей, документальних публікацій про голодомори, досліджень про інакодумців, політв'язнів радянського тоталітарного режиму.

Нагороджений відзнакою НСЖУ «Золоте перо» (2009). Заслужений журналіст України (2009). Почесний громадянин с. Цибулівка на Вінниччині.

Лауреат премії імені Василя Юхимовича (2014), премії імені Михайла Стельмаха журналу «Вінницький край» (2018).

Член Національної спілки краєзнавців України (2014) та НСПУ (2015).

Літературна премія імені Ігоря Федорова

Селезньова, В. Мозковий штурм / Вікторія Селезньова // Лицарі ордену «Магічний Октаedr» : зб. кращих творів III конкурсу літ. премії ім. Ігоря Федорова. – Вінниця, 2021. – С. 274–289.

Вікторія Олегівна Селезньова – журналістка, письменниця. Народилася 29 травня 1994 р. у Вінниці. Під час навчання в школі регулярно посідала призові місця в конкурсах та олімпіадах з української мови та літератури, зарубіжної літератури. Згодом закінчила Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2015). Працює у вінницькій медіакорпорації «РІА».

Авторка численних поетичних творів, оповідань. Організувала написання віршів на замовлення та створила сторінку з особистою поезією в соціальних мережах. Наразі працює над першим романом та прагне оволодіти навичками роботи з кіносценаріями.

У 2012 р. нагороджена грамотою Фонду розвитку журналістики імені Анатолія Москаленка.

Лауреат міжнародної Корнійчуковської премії. У 2021 р. посіла третє місце в поетичному конкурсі від Ukrainian poetry project (Instagram).

Премія імені Василя Думанського

Премія 2021 р. присуджена Олені Романчук, громадському кореспонденту, та Марії Цимбалюк, педагогу, поетесі, громадському кореспонденту.

Олена Романчук – пресекретар ДП «Бершадський лісгосп». О. В. Романчук висвітлює новини лісової галузі області, Бершадського краю, знайомить читачів із щоденними справами лісівників, діяльністю та здобутками учнівських лісництв. Її публікації дають можливість дізнатися про гідних пошани працівників галузі, держлісгоспу, зрозуміти, наскільки нелегкою, благородною та відповідальною є буденна праця лісівників.

Марія Миколаївна Цимбалюк – педагог, поетеса, народна майстриня, громадський кореспондент. Зростала в с. Вербо-родинці на Хмельниччині. Закінчила Хмельницьке педагогічне училище, згодом радіотехнікум у Києві. Після навчання прибула у Війтівку на Бершадщині. Працювала вихователькою, а потім стала завідувачкою дитячого закладу. Коли була завідувачкою колгоспного дитячого садка «Колосок» у с. Флорине, очолюваний нею колектив переміг у Всесоюзному огляді на кращу організацію суспільного дошкільного виховання (1983). Згодом майже двадцять років працювала в райметодкабінеті методистом з дошкільної освіти. Нині – на заслуженому відпочинку.

Член районного літературно-мистецького об'єднання освітян «Світоч». Автор рукописної збірки віршів «З весною в душі», присвяченої рідним, селу. Останнім часом пише поезії на патріотичну тематику, про мову, Майдан...

Премія імені Віктора Тимчука

Ревуцький, В. А. Сторінки забутої історії. Оповіді про минувшину містечок і сіл Мурованокуриловецького району / Володимир Ревуцький. – Житомир : Євенок О. О., 2020. – 512 с. : фот., іл. – (Моя Вінниччина ; вип. 61).

Володимир Артемович Ревуцький – письменник, краєзнавець, педагог. Народився 29 вересня 1953 р. в с. Кушнирівка Волочиського району на Хмельниччині. Закінчив Кам'янець-Подільський педагогічний інститут. 30 років працював на освітянській ниві (учитель української мови і літератури, директор Снітківської середньої школи Мурованокуриловецького району (нині Мурованокуриловецької селищної територіальної громади Могилів-Подільського району) Вінницької області. Випускник філологічного факультету Вінницького державного педагогічного інституту).

Автор книг «Снітків. Історія без акцентів» (2011, 2013, 2018), «Сторінки забутої історії. Оповіді про минувшину містечок і сіл Мурованокуриловецького району» (2020).

Лауреат обласної премії «За досягнення в гуманітарній діяльності». Переможець Всеукраїнського конкурсу «Люби і знай Україну».

Член Спілки слов'янських письменників України, НСЖУ.

Літературна премія імені Василя Юхимовича

Дмитренко, Ж. Благословен дух творчості людської : зб. поезій / Жанна Дмитренко ; Вінниц. обл. центр нар. творчості. – Вінниця : Вінниц. обл. друк., 2020. – 192 с.

Жанна Віталіївна Дмитренко – педагог, поетеса, громадська діячка. Народилася 25 листопада 1951 р. у с. Носівцях Гайсинського району Вінницької області. Випускниця Вінницького державного педагогічного інституту (1972). Працювала в системі освіти та культури на Вінниччині, була на державній службі. Займається громадською та просвітницькою діяльністю, була депутатом Вінницької обласної Ради.

Авторка збірок громадянської лірики та віршів історико-краєзнавчої тематики, серед яких – «Берег щастя і надії» (2006), «Витава» (2008), «Дорогі мої земляки» у 3 томах (2010–2013), «Носовецька левада» (2011), «Дві райдуги» (2013), «Іменем Майдану» (2015), «Нитка Аріадни» (2016), «Благословен дух

творчості людської» (2021), а також прозової книги «Від долі не втечеш» (2021); публікацій у періодиці, у тому числі наукових і науково-популярних статей у фахових виданнях з питань історії та культури.

Нагороджена відзнакою «За заслуги перед Вінниччиною» (2017). Лауреат літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2010).

Член НСПУ (2019).

Літературний конкурс видавництва «Смолоскип»

У номінації «Проза» відзнаку журі отримала Катерина Девдера.

Катерина Михайлівна Девдера – поетеса, перекладач. Народилася 25 листопада 1990 р. у с. Качківка Ямпільського району (нині с. Качківка Ямпільської міської територіальної громади Могилів-Подільського району) Вінницької області. Закінчила Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (2012). Кандидат філологічних наук (2018), працює в Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАН України.

Авторка збірок лірики «Співприсутність» (2011), «Літери і стихії» (2015), «Листи до майстра» (2018); публікацій в альманахах і періодиці, зокрема перекладів з іспанської, польської, англійської та ін.

Володарка Гран-прі літературного проекту «Молода Республіка Поетів» (2015), лауреат Всеукраїнського поетичного фестивалю «Підкова Пегаса» (2010, 2013), літературно-мистецької премії «Кришталева вишня» (2016). 2018 р. отримала окрему допреміальну відзнаку літературного конкурсу видавництва «Смолоскип» (у номінації «Поезія»).

Член НСПУ (2013).

Премія імені Леоніда Гавриша

Премію отримав Вадим Вітковський за висвітлення теми історії Вінниччини у своїй творчості.

Вадим Миколайович Вітковський – прозаїк, публіцист, сценарист, краєзнавець. Народився 8 березня 1960 р. в с. Борівка Чернівецького району (нині Чернівецької селищної територіальної громади Могилів-Подільського району) Вінницької області. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (1982), Вищі курси КДБ СРСР у м. Горькому (1986), навчався в Інституті зовнішньої розвідки КДБ СРСР імені Ю. В. Андропова (1989).

Працював редактором багатотиражної газети Вінницького політехнічного інституту «За інженерні кадри» (1982), спеціальним кореспондентом обласної газети «Комсомольське плем'я» (1982–1984), служив в органах КДБ СРСР – СБУ (1984–1995). Після звільнення в запас працював у комерційних структурах. Від 2012 р. – головний редактор літературно-мистецького журналу «Вінницький край», а з квітня 2018 р. – голова Вінницької обласної організації НСПУ.

Автор і співавтор десятків художньо-документальних книжок, краєзнавчих розвідок, документальних фільмів, що ґрунтуються на ексклюзивних архівних даних, а також белетризованих видань, нарисів, спогадів та збірок гумору.

Лауреат низки премій, зокрема імені М. Трублаїні (1982), імені М. Коцюбинського (2014), імені Є. Гуцала (2014), імені В. Вовкодава (2018), імені С. Руданського (2018), премії «За подвижництво у державотворенні» імені Якова Гальчевського (2019).

Член НСЖУ (1983), НСПУ (2012), Національної спілки краєзнавців України (2020). Заслужений журналіст України (2016). Почесний краєзнавець України (2020).

Краєзнавча премія імені Володимира Вовкодава

За вагомий особистий внесок у розвиток краєзнавчого руху на теренах Вінниччини нагороджена Анжела Веремій.

Анжела Анатоліївна Веремій – поетеса, прозаїк, педагог, краєзнавець. Народилась 23 травня 1965 р. у м. Хмільник на Вінниччині. Закінчила філологічний факультет Вінницького дер-

жавного педагогічного інституту (1992). Понад тридцять років працює вчителькою української мови та літератури, вчитель-методист. Розробки уроків друкуються у всеукраїнському журналі «Українська мова та література», у серії «Бібліотека шкільного світу», «Виховні заходи. Національно-патріотичне виховання».

Учасниця літературних об'єднань «Автограф» та імені В. Стуса.

Авторка книг: «Літо надій» (2002), «Квіти для коханого» (2003), «Осінь мелодія» (2010), «Небо любові» (2012), «З любов'ю до землі, обличчям до людини» (2013), «Заради добра і краси» (2013), «На барвінковій огняній землі» (2014), «Обираючи свободу» (2014, у співавторстві), «У краї мальв і полину» (2015), «Позиція гідності» (2015), «Вулиці мого міста» (2016), «Молилися три Марії» (2016), «Таємниці подільських верб» (2017), «Світло єдиної дороги» (2018), «Чорнобильська правда гірка» (2019), «Мереживо долі» (2019). Друкується в періодиці, колективних збірках та альманахах.

Переможниця творчого конкурсу імені О. Гетьмана (2014), лауреатка II Відкритого регіонального фестивалю творчості педагогів та учнівської молоді «Палітра авторського слова» (2021).

Член НСЖУ, НСПУ (2019).

Всеукраїнський конкурс одного вірша «Малахітовий носоріг»

II місце

Карнаух Ірина (с. Росоша, Вінницька обл.) – поезія «Ранкове»

III місце

Плоскіна Ірина (с. Трудолюбівка, Вінницька обл.) – есе «Баба в целофані – не моя...»

Ватага Олександр (с. Нова Ободівка, Вінницька обл.) – поезія «Одного жовтневого дня»

Лауреати

Білостенна Олена (м. Вінниця) – поезія «Ретроградний»

Івацко Мар'яна (с. Міз'яківські Хутори, Вінницька обл.) – поезія «Ти пам'ятаєш?»

Люсі Поль (Лихогляд Оксана, м. Вінниця) – поезія «Хай Новий рік несе...»

Міськов Сергій (с. Велика Русава, Вінницька обл.) – есе «Старицький і Шевченко в ДАПі»

Сисун Сергій (м. Вінниця) – пісенна лірика «Різдвяна пісня»

Січкоріз Наталія (м. Вінниця) – пісенна лірика «Вишивала долю»

Циганова Наталя (м. Тульчин, Вінницька обл.) – поезія «Жовтневе»

Дипломанти

Ангеліна Сміла (Лукіянчук Аліна, м. Калинівка, Вінницька обл.) – цикл антиковідних памфлетів «Переполох у світі»

Буцєрога Валентина (Пушкіна) (м. Вінниця) – поезія «Я звикаю до білих стін»

Діхтярук Сніжана (с. Флорино, Вінницька обл.) – есе «Роздуми художниці»

Капшук Валентина (сmt Стрижавка, Вінницька обл.) – «Люди різні»

Криун Ольга (м. Іллінці, Вінницька обл.) – поезія «Femme fatale»

Майданюк Юлія (м. Жмеринка, Вінницька обл.) – есе «Терпіння...»

Нечипоренко Вікторія (м. Жмеринка, Вінницька обл.) – есе «Не йти вперед»

Покотинська Анастасія (м. Вінниця) – есе «Скромність – прикраса мудрості?»

Попроцька Надія (м. Вінниця) – есе «Чи є серед нас герої»

Рибаченко Діана (м. Вінниця) – есе «Кульбаба»

Руда Майя (м. Вінниця) – поезія «Не повторити неповторне»

Созда Максим (м. Вінниця) – есе «Кімнатне життя»

Ткачук Анастасія (с. Селище, Вінницька обл.) – есе «Старе прислів'я каже»

Шевченко Світлана (с. Вінницькі Хутори, Вінницька обл.)
– поезія «Шевченкова душа»

Юкало Олена (м. Могилів-Подільський, Вінницька обл.) –
поезія «Не моє»

**Літературно-мистецька премія
імені Олександри Бурбело
«Струна на арфі України»**

Номінація «Поезія»

2 місце – **Марія Чайка**, учениця 8-го класу Вінницької
ЗОШ I-III ст. № 11

3 місце – **Калерія Парасунько**, учениця 6-го класу гімназії
№ 2 м. Могилева-Подільського Вінницької області

3 місце – **Владислав Дмитрук**, учень 8-го класу Кина-
шівської ЗОШ I-III ст. Тульчинського району Вінницької області

Номінація «Проза»

1 місце – **Анна Каратнюк**, учениця 8-го класу Вінницької
ЗОШ II-III ст. № 31

2 місце – **Лія Юзько**, учениця 9-го класу Заозерненського
ЗСО I-III ст. Ладизинської міської ради Гайсинського району
Вінницької області

3 місце – **Денис Кучер**, учень 9-го класу Вапнярської ЗОШ
I-III ст. № 1 Тульчинського району Вінницької області

3 місце – **Владислав Паламарчук**, учень 7-го класу
Хрнівської школи Іллінецької ОТГ Вінницької області

**Відзнака від редакції
журналу «Вінницький край»**

Софія Авраменко – учениця 3-го класу Вінницької ЗОШ
I-III ст. № 11

Дарія Парасунько – учениця 6-го класу гімназії № 2 м.
Могилева-Подільського Вінницької області

Підготувала С. Ф. Коваль

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

Ювілей першого видання Тимчасової комісії з розбору давніх актів (до 150-річчя виходу у світ)

Тимчасова комісія з розбору давніх актів (Київська археографічна комісія, 1843–1921) – це науково-дослідна організація, заснована в Києві в 1843 р. з метою виявлення, вивчення та публікації архівних документів. Становлення комісії відбувалося в умовах інтенсивного розвитку наукових історичних об'єднань у різних регіонах Російської імперії – Московського та Одеського товариств історії та старовини, Віленського статистичного комітету та ін. У 1835 р. подібну інституцію організував перший ректор Київського університету М. Максимович (1804–1873). Її фінансові можливості були мізерними, і в 1841 р. Максимович запропонував київському, подільському та волинському генерал-губернатору Д. Бібікову реорганізувати її за московським зразком. Генерал-губернатор у цій пропозиції бачив не стільки наукову, скільки політичну мету – протистояти польському впливу на Правобережній Україні, обґрунтувати законність прав самодержавства на володіння цими землями. У відповіді від 31 травня 1843 р. на подання Д. Бібікова вказувалося, що «імператор Високо дозволив заснування при Вас Тимчасової комісії для розбору стародавніх актів в архівах присутніх місць та монастирів Київської, Подільської та Волинської губерній».

Датою появи комісії вважається 19 листопада 1843 р., коли організаційний комітет склав акт про її створення. 8 грудня відбулося перше засідання, хоча перші археографічні експедиції проводили ще влітку. Тоді вже почали досліджувати та описувати

місцеві архіви (у т. ч. церковні та монастирські), а також купували документи в приватних осіб. Успіхи експедиції були покладені в основу перших видань комісії та подальших досліджень.

В одній з таких експедицій було проведено кілька незначних розвідок навколо Василькова та Фастова, де виявили групу курганів. Особливу увагу привернули кургани Перепет і Переп'ятиха як своїми надзвичайними розмірами, так і наявними історичними відомостями про них. Кургани з такими назвами згадувалися в грамоті (1159) начебто князя Андрія Боголюбського. Місцевому справнику та одному з чиновників генерал-губернаторської канцелярії доручили негайно приступити до розкопок цих курганів. Комісія відрядила на місце роботи професора Н. Іванішева, на долю якого випала честь провести перші фахові розкопки. Курган виявився вкрай цікавим як за оригінальним устроєм вміщеної в ньому гробниці, так і за багатством і різноманітністю знайдених у ній предметів. Результати досліджень були опубліковані 1846 р. як «Древности, изданныя временною комиссиею для разбора древнихъ актов» і дістали високу наукову оцінку не тільки в Російській імперії, але й за її межами.

Видання 1846 р. складалося з трьох зошитів з 11 хромолітографічними таблицями й текстом російською та французькою мовами. У перших дев'яти таблицях відтворені курган Переп'ятиха й речі в ньому знайдені, таблиця десята зображує старовинні предмети, відкопані в курганах села Успенського Московської губернії, а остання – старовинні предмети, знайдені в Києві. Редакція видання й складання тексту належить Н. Іванішеву, а малюнки виконали співробітники Тимчасової комісії О. Сенчило-Стефановський і Т. Шевченко. Видання «писане західноруським діалектом», як визначили укладачі, надруковано стилізованим церковнослов'янським шрифтом зі збереженням усіх скорочень і надрядкових знаків, які використовували в старовинному письмі. Проте виявилось, що єдина в той час у Києві більш-менш упорядкована університетська типографія зовсім не мала слов'янських шрифтів, і Д. Бібікову довелося звернутися до київського митрополита з проханням дозволити лаврській типографії тимчасово прислати слов'янські шрифти для друку видання Комісії. Через

рік за фінансової допомоги Комісії в Києві австрійським підданим І. Вальнером було відкрито типографію, прилаштовану до специфіки видань цієї організації.

У фонді відділу РіЦ Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки зберігається оригінал 1-го зошита 1-го тому цього видання «Древности, изданныя временною комиссією для разбора древнихъ актовъ» (Київ, 1846). Він охоплює матеріали з різною пагінацією. Перші 24 сторінки містять інформацію про склад та діяльність комісії, історичні відомості про курган Переп'ятиха, його зовнішній вигляд і внутрішню будову, останні 11 сторінок – це роз'яснення кольорових ілюстрацій, на яких зображено курган і речі, які в ньому знайдено.

Первинно цей примірник був, згідно з екслібрисом, у Фундаментальній бібліотеці Немирівської гімназії, звідки в середині 1920-х рр. надійшов до фонду Вінницької філії Всенародної бібліотеки ВУАН. Після ліквідації останньої разом з її фондом у 1930 р. увійшов до складу округової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва (нині Вінницької ОУНБ).

Тепер це видання є книжковою пам'яткою, що репрезентує не лише перші спроби виготовлення хромолітографованих видань в Україні, а й відображає становлення археографічної роботи на українських теренах. Діяльність Київської археографічної комісії сприяла виробленню критеріїв та стандартів наукового видання історичних документів як дипломатичним, так і науково-критичним методами.

За довгі роки діяльності Комісії з нею співпрацювало багато відомих учених та діячів культури, зокрема В. Антонович, М. Володимирський-Буданов, С. Голубєв, М. Дашкевич, М. Довнар-Запольський, В. Домбровський, М. Іванішев, В. Іконніков, І. Каманін, В. Кордт, М. Костомаров, П. Куліш, О. Лазаревський, Ф. Лебединцев, О. Левицький, М. Максимович, М. Молчановський, М. Рігельман, О. Стороженко, М. Стороженко, М. Судієнко, В. Щербіна тощо. У 1845–1847 рр. співробітником Комісії на посаді художника був Т. Шевченко (окрім виконання замальовок, він також брав участь у збиранні етнографічного та фольклорного матеріалу).

У квітні 1921 р. на спільному засіданні Київської археографічної комісії та Археографічної комісії при ВУАН (заснованої 1919 р.) було створено єдину інституцію – Археографічну комісію ВУАН, спадкоємцем якої нині вважає себе Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

Підготувала І. А. Шейкіна

ХРОНІКА. ПОДІЇ

Пропонований перелік найцікавіших, на наш погляд, подій, дотичних до книжкового всесвіту, допомагає увявити повсякденне життя Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва впродовж 2021 р.

Січень

28.01 – «Василь Стус – син України, велич світова» – науково-практична конференція, приурочена до 83-ї річниці від дня народження українського поета, Героя України Василя Стуса (1938–1985), проведена в онлайн-форматі в рамках Стусівських читань. Захід відкрила Лариса Сенік, директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Гостей та учасників конференції привітали: Ігор Івасюк, заступник голови Вінницької обласної Ради; Валентина Троян, заступник начальника Управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА; Наталія Замкова, голова постійної комісії Вінницької обласної Ради з питань освіти, релігії, культури, молоді та спорту, директор ВТЕІ КНТЕУ, доктор філософських наук, професор; Дмитро Стус, письменник, літературознавець, кандидат філологічних наук, генеральний директор Національного музею Тараса Шевченка; Богдан Галайко, кандидат історичних наук, начальник Центрального міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах Українського інституту національної пам'яті; Тарас Кобець, політик, громадський діяч. Захід модерував Віктор Крупка, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, письменник, член Національної спілки письменників України (НСПУ). До січневих Стусівських читань Вінницька ОУНБ

організувала: віртуальну книжкову виставку-пам'ять «Я прийду на Святвечір між люди...», виставку-дату «Український Данте ХХ століття» та віртуальну книжкову виставку «Зламана доля та нескорена воля».

Лютий

12.02 – презентація книги Богдана Теленька «Біломорські скарби Вінниччини. Соловецький мартиролог Поділля» з видавничої серії історико-краєзнавчого проєкту «Моя Вінниччина». Під час заходу автор розповів, що у книзі подаються повні списки жителів усіх районів Вінницької області, засуджених, розкуркулених і сім'ями висланих в 1933–1935 рр. на Соловки. На заході були присутні письменники, науковці, історики, краєзнавці.

18.02 – «До рідного слова торкнемось душею» – літературно-мистецьке свято, приурочене до Міжнародного дня рідної мови, відбулося в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у рамках культурно-мистецького проєкту «Мови різні – душа одна». Захід організовано обласною бібліотекою спільно з Управлінням у справах національностей та релігій та Управлінням культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА.

Цьогоріч свято рідної мови відкрив славнозвісний колектив Вінницької обласної філармонії ім. Миколи Леонтовича – Подільський камерний хор «Леонтович-капела» (художній керівник та головний диригент Ольга Бабошина, хормейстер Максим Заливадний). Ольга Павлушенко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, виступила з доповіддю. У залі були присутні представники товариств різних національностей: українці, білоруси, поляки, чехи, литовці, грузини, роми, які дбають про збереження та розвиток рідної мови, історії та культури. Кожна з присутніх на святі національних меншин презентувала мову, носієм якої вона є.

Українську сторінку відкрили студенти Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу – Інна Поліщук, Віталій Гордієнко, Микола Безкоровайний – поетичною сценкою

«З абонентом не погоджено». Прозвучали вірші Олени Похилюк з однойменної збірки поезій. Польську сторінку представили голова ГО «Спілка поляків Вінниччини» Алла Ратинська та представник організації Антон Чернілевський, які презентували життєвий і творчий шлях польських письменників-ювілярів 2021 р. Чеську сторінку презентувала Інна Буравська – представниця ГО «Голендерські чехи» с. Миколаївка Козятинського району (голова Лариса Лановик). Литовську сторінку представив голова Центру литовської культури та історії «Сакалас» Василіус Сугак. Білоруську сторінку презентували представники Вінницького обласного земляцтва білорусів (голова Володимир Кочелаба) та учасники вокального ансамблю білоруської пісні «Купалінка» (художній керівник Юрій Ташпеков). Гарний настрій присутнім на святі створив Гіоргі Сванідзе, представник Вінницької обласної грузинської громадської організації «Арго» (голова Мерабі Нарсія). Андрій і Наталія Сенченки, представники Вінницького регіонального центру культури та мистецтва циганського народу «Девлеса, ромале!» («З Богом, цигани!»), виконали циганські жартівливі пісні.

23.02 – «Ні! Я жива! Я буду вічно жити!..» – літературно-мистецький вечір, присвячений 150-річчю від дня народження Лесі Українки, письменниці, перекладачки, культурної діячки, відбувся в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Відкрила захід заступник директора бібліотеки з основної діяльності Олена Заквацька та запросила до слова Вадима Вітковського, директора видавничого дому «Моя Вінниччина», голову Вінницької обласної організації НСПУ, для привітання та вручення Міжнародної літературної премії ім. Лесі Українки заступнику голови Спілки слов'янських письменників України поету Михайлу Каменюку, удостоєному високої нагороди за успішну літературну та культурологічну діяльність.

На заході звучали вірші та пісні на слова Лесі Українки у виконанні учасників Вінницького незалежного театру-студії «Птаха» Марії Дубровської, Ксенії Мозолевської, Максима Войциха, Аліни Саволук (режисер Марина Ревенко); акторки драми Вінницького обласного українського академічного музично-драматичного театру ім. М. К. Садовського Марії Левченко;

студентів Евеліни Сентемон, Софії Аль-Хадіді, Ольги Савчук та фольклорного гурту «Мокоша» (керівник Юлія Власюк) Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича.

Слово про Лесю Українку та її дивовижної сили творчу спадщину сказали заступник декана філологічного факультету Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу Аліна Сорочан та керівниця літературно-драматургічної частини Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. М. К. Садовського, член Співки слов'янських письменників України Світлана Фицайло.

Захід супроводжувався книжково-ілюстративною виставкою, яку підготували фахівці відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук, «Хотіла б я піснею стати». До уваги присутніх був представлений портрет Лесі Українки (автор В. Я. Чебанік) із фондів Вінницького обласного художнього музею.

Книжкові виставки лютого присвятили:

- «Серце нації б'ється у слові» – до Міжнародного дня рідної мови (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук);

- «Майдан. Жива історія» – до Дня Героїв Небесної Сотні (сектор журнальної періодики);

- «Польські поети ХХ століття» – до Міжнародного дня рідної мови (відділ документів іноземними мовами);

Березень

09.03 – «Справа Василя Стуса» – творча зустріч із Вахтангом Кіпіані, українським журналістом, публіцистом, відбулася в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Вахтанг Кіпіані – український журналіст, публіцист і громадський активіст. Редактор проекту «Історична правда», автор і ведучий тележурналу «Історична правда із Вахтангом Кіпіані». Засновник Музею-архіву преси в Києві, автор книг «Зродились ми великої години...», «Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР», «Друга світова. Непридумані історії. (Не) наша, жива, інша», «Війна двох правд. Поляки та українці у кривавому ХХ століт-

ті». У книзі «Справа Василя Стуса» зібрані уривки з кримінальної справи, яка велася стосовно Василя Стуса, а також спогади сучасників поета та його тюремні записки. Вона була видана ще у 2019 р., але найбільший резонанс навколо збірки стався у жовтні 2020 р. На презентації автор розповів про те, як українського літератора Василя Стуса знищувала радянська влада, вівши проти нього слідство, ізолювавши від літератури та близьких.

«Ми – з Кобзарєвого роду!» – Шевченківські онлайн-читання. Про творчу спадщину Т. Шевченка розповіла Алла Віннічук, завідувач кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Присвята поету звучала від Тетяни Яковенко, письменниці, члена НСПУ, та Жанны Дмитренко, поетеси, члена НСПУ. Декламували твори Т. Г. Шевченка учасники незалежного театру-студії «Птаха» – літературно-художня композиція «Кобзарєві думи» (за поемами «Княжна» та «Мар'яна-Черниця»); уривок з поеми «Гайдамаки» прочитав Сергій Бондар, з п'єси «Назар Стодоля» – Назар Мамроцький, студенти театрального відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Також читали твори Т. Г. Шевченка різними мовами: польською – Юлія Бєвз, представник ГО «Конфедерація поляків Поділля ХХІ ст.» (голова Олена Гаврилюк), студентка філологічного факультету ДонНУ ім. Василя Стуса; англійською – Катерина Скомаровська, завідувач сектору «Американська студія»; грузинською – Нана Сванідзе, представник Вінницької обласної громадської організації «Арго» (голова Мєрабі Нарсія). Виконання музичних творів на слова Т. Г. Шевченка прозвучало від Марії Петровської, студентки народного відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, та Ольги Клітинської, студентки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського.

18.03 – «Вільна поезія» – поетичний онлайн-марафон. Продовжуючи добру традицію святкування Всесвітнього дня поезії, обласна книгозбірня організувала поетичний марафон, аби поети Вінниччини, незважаючи на карантинні обмеження, мали можливість привітати зі святом одне одного, прочитати свою поезію та поспілкуватися. На початку заходу всіх майстрів

поетичного слова та поціновувачів поезії з цим чудовим святом привітала Лариса Сенік, директор обласної бібліотеки, та Вадим Вітковський, голова Вінницької обласної організації НСПУ. Відомий поет Михайло Каменюк не лише поділився своїми поетичними рядками з нової збірки поезій «Й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...», але й представив поетів-спілчан Аліну Бондаренко та Майю Руду, які прочитали свої вірші. Для всіх присутніх прозвучала пісня «Єднаймося, люба родино» на слова Михайла Каменюка (музика Віталія Газінського). Вразила всіх присутніх своїм неперевершеним виконанням поезій Т. Шевченка «Ми вкупочці колись росли» та С. Маршака «Королева Еліно» Ірина (Ляля) Нісіна, письменниця, яка проживає в Австралії, але родом з Вінниці. На поетичний марафон обласною книгозбірнею була запрошена поетеса, перекладач, літературознавець Ганна Синьоок (Клименко) з міста Черкас, яка прочитала свою поезію. Учасники марафону щиро привітали Віктора Крупку, поета, літературознавця, члена НСПУ, із ювілейним днем народження та виходом у світ нової поетичної збірки поезій «Сон це». Усі слухачі мали можливість послухати сонячну поезію у виконанні автора. Свято принесло приємні хвилини поетичного спілкування з Жанною Дмитренко, поетесою, членом НСПУ; Іриною Зелененькою, поетесою, прозаїком, літературознавцем, критиком, членом НСПУ; Ларисою Сичко, письменницею, членом НСПУ; Іриною Федорчук, поетесою, членом Національної спілки журналістів України (НСЖУ), керівником літературно-мистецького об'єднання «Імпреза» та Олегом Ратніковим, поетом і учасником «Імпреди», Ольгою Вітковською, поетесою, керівником літературної студії «Пурпурові вітрила» Хижинецького ліцею; Аллою Вітвицькою, талановитою поетесою; Веронікою Остапчук, поетесою і бардом; Галиною Рибачук-Прач, поетесою і казкаркою. До святкового поетичного марафону долучився Андрій Стебелев, поет, голова Вінницької міської організації НСПУ. А на завершення свята всіх привітав із Всесвітнім днем поезії співак і композитор Ігор Юрковський піснею «Приворожена» на слова вінницької поетеси Зої Красуляк.

Упродовж місяця були доступними ілюстративно-книжкові виставки:

– «І лине над землею Шевченкове слово» – до 207-ї річниці від дня народження українського поета (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук);

– «Книги з жіночим ім'ям» – (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук).

Квітень

21.04 – «Шлях у 25 років: хроніка подій, імена, спогади» – презентація книги Миколи Ястремського відбулася в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Михайло Микитович – очільник Вінницької міської громадської організації «Союз Чорнобиль України», у Чорнобильській зоні перебував у складі зведеного загону пожежників Вінниччини. Видання приурочене до 25-ї річниці від часу створення Вінницької міської громадської організації «Союз Чорнобиль України» та 35-річчя роковин аварії на ЧАЕС. У презентації взяли участь учасники ліквідації аварії на ЧАЕС, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, активісти Вінницької міської громадської організації «Союз Чорнобиль України», меценати видання, громадські діячі. Відкрила захід Лариса Сенік, директор бібліотеки. Вітальні слова автору з нагоди видання книги адресували Ольга Дернова, начальник Управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА; Світлана Василюк, директор Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Вінницької ОДА; Митрополит Вінницький і Барський Симеон Вінницько-Барської єпархії Православної церкви України. Під час заходу виступили Микола Бойчук, голова ГО «Ветеранів-ліквідаторів на ЧАЕС та членів їх сімей Вінницької області»; Сергій Гальчак, доктор історичних наук, голова правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України (НСКУ); Василь Паламарчук, голова Вінницької обласної організації НСЖУ; Михайло Федик, заступник голови Вінницької міської громадської організації «Союз Чорнобиль України»; Олександр Федоришен, директор КП «Центр історії Вінниці» Департаменту культури Вінницької міської ради, онук ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС. Літератур-

но-музичну композицію «Димить Чорнобиль» виконали Ірина Дедова, Роман Григор'єв, Юлія Залевська; пісню «Моя Україна» – Марія Петровська, студентка народного відділення Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича; вірші про Чорнобиль читали працівники обласної книгозбірні Діана Белоус та Ілона Ксьондз.

Захід супроводжувався відеодобіркою світлин з життя Вінницької міської громадської організації «Союз Чорнобиль України» та книжковою виставкою з фондів Вінницької ОУНБ «На Чорнобиль журавлі летіли», підготовленою фахівцями відділу краєзнавства.

Травень

24.05 – «Під знаком Кирила і Мефодія» – XVI літературні читання приурочені до Дня слов'янської писемності і культури. Відкрили захід Лариса Сенік, директор Вінницької ОУНБ, та Володимир Буняк, заступник директора Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА. Участь взяли представники органів державної влади та місцевого самоврядування, православне духовенство, науковці, письменники, викладачі, студентська та учнівська молодь. У рамках читань виступили Вікторія Ткаченко, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського; Назарій Давидовський, клірик храму Святого Вознесіння Господнього, викладач Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, диригент жіночого хору «Соломія»; Михайло Каменюк, поет. Прозвучали твори у виконанні Подільського камерного хору «Леонтович-капела» Вінницької обласної філармонії ім. Леонтовича (художній керівник Ольга Бабошина) та Софії Аль-Хадіді, учениці школи-студії при Вінницькому фаховому коледжі мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. У рамках заходу Михайло Каменюк вручив посвідчення новим членам Спілки слов'янських письменників України та на завершення прочитав свою власну поезію. У книгозбірні до Дня слов'янської писемності і культури експонувалися книжкові виставки з фондів Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва: виставка-дата

«Крізь віки і роки» (сектор газетної періодики); тематична виставка «Сторінками слов'янської писемності» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук); виставка однієї книги «Пересопницьке Євангеліє – визначна рукописна пам'ятка православної церкви» (відділ рідкісних і цінних видань).

25.05 – «Український літератор, журналіст, краєзнавець Анатолій Гончар» – презентація бібліографічного покажчика, присвяченого 80-річчю від дня народження Анатолія Гончара, літератора, публіциста, члена НСЖУ, полковника у відставці, відбулася у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Анатолій Григорович – автор понад 27 книг прози, публіцистики, поезії, художньо-документальних оповідань, краєзнавчих розвідок українською та російською мовами. Читачі знають письменника насамперед як літописця війни в Афганістані, автора низки книг про ті події та їхніх учасників. Відкрила захід Галина Слотюк, заступник директора бібліотеки з наукової роботи та інформатизації. Презентувала видання Юлія Момотюк, провідний бібліограф відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук, укладач покажчика. Виступили на заході Сергій Гальчак, доктор історичних наук, професор ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського; Василь Паламарчук, голова Вінницької обласної організації НСЖУ; Петро Кирилішин, голова Вінницької обласної Спілки ветеранів війни в Афганістані; Андрій Стебелев, літератор. Музичні твори звучали у виконанні Сергія Котляревського, учасника бойових дій в Афганістані, художнього керівника гурту «АСКЕР». Презентацію супроводжувала книжково-ілюстративна виставка «Ювілей Анатолія Гончара», підготовлена фахівцями відділу краєзнавства. Захід відвідали військовослужбовці Національної гвардії України в/ч 3008 НГУ, друзі, рідні, колеги Анатолія Гончара.

26.05 – «Римо-католицькі кляштори в Україні» – презентація книги Дмитра Антонюка відбулася у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук. На заході всі присутні мали можливість познайомитися з автором книги та почути цікаві розповіді про його творчість. Саме новою книгою дослідник продовжує свої краєзнавчі розвідки, які він розпочав понад десять

років тому. У його доробку такі путівники, як «Чотири мандрівки Житомирщиною» (2008), «Чотирнадцять мандрівок Вінниччиною» (2009), «Сім мандрівок Полтавщиною» (2009), «Україна. 101 старовинний палац і парк» (2010), «Україна. 101 найцікавіший музей» (2010). Монументальною працею стали видані два томи «Польських замків і резиденцій», що побачили світ у 2011 і 2012 рр. Подібний доробок Дмитро Антоноук запрезентував до уваги читачів і цього разу зосередився на вивченні всіх наявних в Україні римо-католицьких монастирів, зокрема на Вінниччині. На відміну від попередніх книг, «Римо-католицькі кляштори в Україні» доповнені списком місцевостей для зручнішого пошуку. Захід відвідали Генеральний консул Республіки Польща у Вінниці Д. Цярцінський, краєзнавці, історики, науковці та представники польської спільноти Вінниччини.

28.05 – «З щоденника посла України» Бориса Гуменюка та «...Й камінь стара латинь, й лісів слов'янська в'язь...» Михайла Каменюка – презентація книг членів Спільки слов'янських письменників України відбулася у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук. Захід пройшов за участі почесних гостей з м. Києва – автора Бориса Гуменюка, нашого земляка, українського дипломата, доктора історичних наук, професора, екскретора Дипломатичної академії України при МЗС України, експосла України в Республіці Кіпр, та його дружини Алли Гуменюк; Влади Литовченко, голови Міжнародного фонду культурного співробітництва, директора Вишгородського історико-культурного заповідника. З вітальними словами виступили Світлана Василюк, директор Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Вінницької ОДА; Петро Скорук, вінницький письменник і літератор; Вадим Вітковський, голова Вінницької обласної організації НСПУ, прозаїк; Олена Заквацька, заступник директора бібліотеки з основної діяльності. Родзинкою заходу стало відеовітання Борису Івановичу від представників української діаспори з Республіки Кіпр. Модерував зустріч та презентував свою поетичну збірку мікровіршів поет Михайло Каменюк.

Червень

16.06 – «Руські парафії міста Вінниці у XVIII столітті» – презентація монографії Арсена Зінченка відбулася у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук. В основу дослідження покладено документи, уперше введені в науковий обіг: акти візитацій і метричні книги цих парафій, записи до актових книг, презенти, які разом з опублікованими джерелами й науковою аналітикою дали змогу створити розгорнутий наратив церковного сегмента міського життя на тлі ширших соціокультурних і політичних процесів Правобережної України XVIII ст. Автор презентованої книги – наш земляк, український історик, доктор історичних наук, професор, громадський діяч, народний депутат 1-го скликання, нині науковий працівник Центру історії Вінниці. Займається дослідженням історії українського селянства, церкви та міжнародно-політичної думки. Його науковий доробок – понад 200 праць. Крім наукових праць, є ще літературні твори – збірки оповідань «Гілля старого глека» (2008), «Цвіт півонії» (2016), книга-містерія «Данте в Гуманю» (2019), «Роздоріжжя» (2020). Модератор заходу – Сергій Гула, кандидат історичних наук, заступник директора з науково-просвітницької роботи Центру історії Вінниці Департаменту культури Вінницької міської ради. На заході виступили Лариса Сенік, директор бібліотеки; Олександр Федоришен, директор Центру історії Вінниці. На презентації були присутні науковці, провідні фахівці обласних закладів культури, фахівці обласної книгозбірні, краєзнавці.

24.06 – «Нова поезія. Нові імена» – літературний мікрофон, присвячений Дню молоді, відбувся в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Захід модерував Ростислав Рудой, шоумен та шанувальник поетичного слова, який пише власну поезію, а також виконує музичні твори. Усі охочі молоді письменники Вінниччини мали можливість вийти до мікрофона та зачитати власні вірші, прозу або заспівати авторську пісню. Зокрема, пролунали авторські вірші Віталіни Регульської, Дар'ї Дорош (Паламарчук), Оксани Сліпко, Олени Вонсович, Галини Вдовиченко, Тетяни Дзюби, Альони Костинчук, Валерії Коритник, Ірини Білик, Ганни Суржикавої, Ольги Басистої, Тетяни Шкурак. Захід супроводжували музичні виступи

дуету «ІнТоНації» (Вероніка Ганай та Антоніна Пастушенко) та Наталії Герелешко, художнього керівника Вінницького обласного будинку вчителя.

У червні читачам пропонували ілюстративно-книжкові виставки:

- «Проблема наркоманії крізь призму права» до Міжнародного дня боротьби з вживанням наркотиків та їх незаконним обігом (сектор правової інформації);

- «Конституція України: з глибини віків до сьогодення» – до 25-ї річниці з Дня прийняття Конституції України (сектор правової інформації).

Липень

06.07 – презентація серії видань про історію міст, селищ і сіл нашої області під назвою «Моя Вінниччина», що видається коштом обласного бюджету з 2013 р. Зустріч проходила онлайн. Презентував книги поет Михайло Каменюк. Світ побачили 72 випуски. Під час зустрічі було зазначено, що наглядова рада «Книги рекордів України» визнала серію «Моя Вінниччина» рекордсменкою в категорії «Вперше, видавництво» – найбагатотомніше видання історії міст, сіл і хуторів України.

07.07 – година поезії з Іриною Федорчук, поетесою, прозаїком, публіцистом, членом НСЖУ, керівником літературно-мистецького об'єднання «Імпреза», для слухачів Вінницької академії безперервної освіти. Зустріч відбулася онлайн. Ірина Федорчук – лауреатка літературних фестивалів «Відродження поезії», «Підкова Пегаса», конкурсів «Малахітовий носоріг», ім. Всеволода Нестайка, володарка Гран-прі конкурсу «Пісенний драйв». Під час зустрічі до уваги слухачів була представлена творчість поетеси, яка втілилась у двох збірках. Перша книга лірики «Хочеться дощу» увібрала в себе щирі вірші-сповіді, спостереження за власними емоціями з патріотичними та ліричними мотивами. Друга збірка дитячих віршів «Перлинки від Іринки» – книга із серії «Для малечі», до якої увійшли цікаві віршовані історії, портрети та замальовки.

08.07 – презентація творчості письменника-фантаста Ігоря Федорова в онлайн-форматі. Ігор Федоров (1961–2016) – україн-

ський письменник-фантаст, перекладач, автор сценарію двох серій культового американського серіалу «X-Files» («Секретні матеріали»), збірки фантастичних оповідань «Відкриття», дитячої книжки «Казки дивного лісу», поетичної збірки «Кошуна». Переклав з англійської роман американської письменниці Джейн Йолен (Jane Yolen) «Карти смутку» («Cards of Grief»). Мати Ігоря Федорова, Неллі Миколаївна, розповіла про життєву творчість письменника-фантаста, його літературну та перекладацьку діяльність та прочитала вірші зі збірки «Лабіринт». Про цікаві історії дружби з письменником повідав Олександр Михайлович Шемет, вінницький шоумен. Письменниця Валентина Сторожук презентувала слухачам книгу «Лицарі ордену «Магічний октаедр», збірник кращих творів III конкурсу літературної премії ім. Ігоря Федорова, який відбувся в травні 2021 р.

Серпень

11.08 – книги авторів-номінантів на здобуття Всеукраїнської літературної премії ім. Михайла Коцюбинського традиційно презентували у Вінницькій ОУНБ у чотирьох номінаціях: поезія, проза, науково-популярна та дитяча література. Літературна премія ім. Михайла Коцюбинського існує з 1981 р. та є найстарішою та найпрестижнішою премією Вінниччини з літератури. З 1997 р. їй надано статус Всеукраїнської. Серед номінантів – вінничани, представники Києва, Івано-Франківська, Хмельницького, Донецька, Одеси, Полтави, Запоріжжя, Львова.

16.08 – «Правда життя сумна і весела» – презентація книги Ганни Секрет відбулася в читальній залі відділу новітніх технологій, економічних та юридичних наук. Захід організували спільно з Вінницькою крайовою організацією Співки слов'янських письменників України. Ганна Василівна, відома тележурналістка, презентувала свою п'яту книгу. До цього видання увійшли хвилюючі спогади, які переплелися з мотивами високого громадянського звучання, тривогами, radoщами та кумедними історіями. У книзі чимало світлин, що засвідчують події життя і творчості, у яких зростала і працювала Ганна Секрет. Модерував творчу зустріч з відомою землячкою поет Михайло Каменюк. На заході присутні письменники, літературознавці, працівники культури та

мистецтв, журналісти, шанувальники творчості та друзі авторки. Зокрема, із виходом нової книги мисткиню привітали: делегація із Оратівської громади (голова Галина Лошак, керівник апарату Надія Мельничук, директор краєзнавчого музею Ольга Василенко); в. о. генерального директора Національного музею-садиби М. І. Пирогова Любов Коваленко; заступник директора Вінницького академічного українського музично-драматичного театру ім. М. Садовського Марія Скрипник, голова видавничого дому «Моя Вінниця» Вадим Вітковський, директор Вінницької ОУНБ Лариса Сенік та ін. На заході звучали пісні у виконанні вінницьких митців.

З 24.07 по 24.08 у соціальній мережі «Фейсбук» бібліотека провела флешмоб «30 років – 30 кроків: із життя Вінницької ОУНБ». Протягом липня – серпня на веб-сторінці щоденно розміщувалися інформаційні матеріали про історію та роботу бібліотеки. Було опубліковано 30 статей, що висвітлювали головні події та заходи, які відбувалися в бібліотеці протягом 1991–2021 рр.

З 30.07 по 24.08 Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека долучилася до проведення Всеукраїнського освітньо-культурного марафону «Наша незалежність», мета якого – забезпечення поширення історичних фактів та матеріалів, які відіграли знакову роль у становленні незалежної України. У рамках марафону були оприлюднені краєзнавчі історичні матеріали на офіційній сторінці обласної книгозбірні в соціальній мережі «Фейсбук» та в групі «Тімірязєвк@ інформує». Публікування матеріалів відбувалося під єдиними хештегами #Наша_незалежність, #Марафон_30 (відділ краєзнавства).

24.08 – «Читайте українське! Читайте найкраще! Читайте разом з нами!» – бібліотечна локація в рамках фестивалю «Покоління незалежних» з нагоди відзначення 30-ї річниці незалежності України. На локації були представлені книжково-ілюстративні виставки «Незалежна і єдина будь навіки, Україно», «У сузір'ї слів, і квітів, і зірок». Усіх охочих було безкоштовно записано до бібліотеки в рамках акції «Я люблю Україну». У літературному флешмобі «Незалежність – це ми!» взяли участь Вадим Вітковський, голова Вінницької обласної організації НСПУ, Андрій Стебелев, голова Вінницької міської організації НСПУ,

та вінницькі письменники, учасники літературно-мистецького об'єднання «Автограф»: Тетяна Яковенко, Лариса Сичко, Ольга Вітковська-Сотніченко, Олена Вітенко, Вероніка Остапчук, Світлана Сирена, молода шанувальниця поетичного слова Віталіна Регульська та дитяча письменниця Ольга Дужак. Для відвідувачів нашої бібліотечної локації працівники підготували фотозони, літературні передбачення, зону відпочинку «Читайте українське! Читайте найкраще! Читайте разом з нами!» та пікнік по-бібліотечному «Дари літа».

Упродовж місяця діяла книжкова виставка «Незалежна Україна: процеси державотворення», присвячена 30-й річниці незалежності України.

Вересень

02.09 – «Незламний борець правди і свободи» – Стусівські читання пройшли біля пам'ятника Василю Стусу на площі його імені. Цього року 4 вересня виповнилося 36 років від дня трагічної загибелі поета-земляка, політв'язня, одного з найактивніших представників українського культурного руху шістдесятників, Лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, Героя України Василя Семеновича Стуса. Відкрили традиційні вересневі Стусівські читання заступник начальника Управління культури та креативних індустрій Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА Валентина Троян та директор обласної бібліотеки Лариса Сенік. Вірші Василя Стуса «Господи, гніву пречистого...», «Як добре те, що смерті не боюсь я» прозвучали у виконанні Михайла Крисова, актора драми Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. М. К. Садовського. На заході виступили Ірина Зелененька, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури ВДПУ ім. М. Коцюбинського; Богдан Галайко, кандидат історичних наук, начальник Центрального міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах Українського інституту національної пам'яті; Ніна Гнатюк, поетеса, громадська діячка; Жанна Дмитренко, поетеса; Тарас Кобець, громадський діяч. Піснею «Пам'яті Василя Стуса» вшанували нашого видатного земляка

вокальний ансамбль «Оберіг» ДонНУ ім. Василя Стуса (керівник ансамблю Ніна Бегас) та дуєт у складі Олександра Ковалю, вчителя історії Гніванської гімназії № 2, та його доньки Ніни Бегас – пісню «Розпросторся, душе моя» на слова В. Стуса. Студенти факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха ВДПУ ім. М. Коцюбинського – учасники літературно-мистецької студії «Вітрила» (керівник В. Крупка) – прочитали авторські вірші, які присвятили поету-земляку. Віталіна Регульська, студентка філологічного факультету ДонНУ ім. Василя Стуса прочитала вірш поета «Не любити тебе – не можна». Завершилися Стусівські читання яскравою й патріотичною літературною композицією «Живи, Україно» у виконанні Марії Дубровської та Ксенії Мозолевської, учасниць старшої групи незалежного театру-студії «ПТАХА».

14.09 – «Айдар. Четвертий гост (інтерв'ю на лінії огня)» (2018), «Мати солдата» (2020) та «Дума про добровольця» (2021) – презентація книг Сергія Деркача відбулася в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у рамках засідання науково-краєзнавчого клубу «Дослідник краю». Сергій Деркач народився в м. Вінниця, навчався у Вінницькій середній школі № 17, закінчив Вінницьке музичне училище, працював в оркестрі Вінницького обласного академічного українського музично-драматичного театру ім. М. К. Садовського. Активно пише книги в жанрі фантастики. Автор чимало часу провів у зоні ООС, написав декілька репортажів, спілкувався з військовослужбовцями Збройних сил України, записував інтерв'ю від бійців добровольчих батальйонів, зокрема батальйону «Айдар». Саме це надихнуло його писати книги з цієї тематики. Цього року за романи «Мати солдата» та «Дума про добровольця» в номінації «Художня література» автор став переможцем Всеукраїнської літературної премії ім. Михайла Коцюбинського. Під час презентації виступила Лариса Сенік, директор бібліотеки, яка привітала автора з перемогою та побажала йому успіхів на творчій ниві. На захід завітали голова видавничого дому «Моя Вінниця» Вадим Вітковський; поет Михайло Каменюк; учасниця бойових дій на Сході України Світлана Бевз; учасниця бойових дій на Сході України, прототип героїні роману «Мати солдата»

Людмила Менюк (позивний «Мальва») з м. Гайсин; журналісти, викладачі, студенти ДонНУ ім. Василя Стуса, військовослужбовці в/ч 3008 Національної гвардії України, бібліотечні працівники та творча інтелігенція міста.

16.09 – «Де трави пахнуть молоком...» – презентація книги Антоніни Петрушкевич відбулася у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук за сприяння Вінницької обласної комунальної установи «Видавничий Дім «Моя Вінниччина», Вінницької обласної організації НСПУ та за участі Вінницької крайової організації Спілки слов'янських письменників України. Відвідувачі мали можливість насолодитися віршами та піснями Антоніни Петрушкевич в авторському виконанні та у виконанні юних читців та вихованців поетеси, які стали визнаними діячами культури Києва – Наталі Дубровської та Ірини Гудзь. Вітали поетесу родина і друзі, шанувальники, представники місцевої влади. Модерував зустріч поет Михайло Каменюк.

21.09 – «Просто – живи!» – презентація книги Наталії Андрійчук відбулася в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Наталія Андрійчук – практичний психолог, медіатор, автор чотирьох книг. Перші дві присвячені коханню: «Навсегда», «В її житті була пристрасть» (про життя Софії Потоцької). Третє видання «Аванс довіри» – збірка віршів. Четверту книгу «Просто – живи!» авторка присвятила своєму батькові – письменнику Іванові Волошенюку. Книга рекомендована людям різного віку. Вона буде цікавою читачам завдяки викладеним у ній непересічним подіям, що відбувалися в житті авторки та в житті її близького оточення. У ній подано аналіз життєвих ситуацій та їхніх наслідків. На творчій зустрічі були присутні вінницькі письменники, літературознавці, працівники культури і мистецтв, журналісти, шанувальники творчості та друзі авторки. Під час презентації виступила Лариса Сенік, директор бібліотеки, яка привітала авторку з виходом нової книги, та Вадим Вітковський, директор видавничого дому «Моя Вінниччина», Галина Волошенюк, письменниця, мати Н. Андрійчук.

23.09 – «На “сьомому небі”» – презентація книги вінницької письменниці Наталки Доляк відбулася у відділі попереднього замовлення, МБА та видачі літератури. Наталка Доляк – сучасна

українська письменниця. Родом з Вінниці. Неодноразова дипломантка та учасниця літературного конкурсу «Коронація слова». Авторка п'яти романів, двох п'єс та кіносценаріїв. У бібліотеці письменниця зустрілася з шанувальниками її творчості. Розповіла про своє життя в Україні та за кордоном. Наталка Доляк презентувала учасникам заходу новий детективний роман «На “сьомому небі”», події якого відбуваються у Вінниці.

29.09 – обласні урочистості з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек. З професійним святом бібліотечних працівників Вінниччини привітали народний депутат України Ірина Борзова, депутат Вінницької обласної Ради, перший заступник голови Вінницької ОДА Наталя Заболотна, директор Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ Наталя Замкова. Доеднався до привітань і державний експерт експертної групи з координації взаємодії з регіонами Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Міністерства культури та інформаційної політики України Олексій Чмир. Від імені голови Вінницької ОДА Сергія Борзова Наталя Заболотна подякувала всім бібліотекарям Вінниччини за те, що бібліотечна система області працює справно й відповідально, та нагородила кращих представників галузі Почесними грамотами обласної державної адміністрації та обласної Ради. З вітальним словом на урочистостях виступили Олександр Мельник, директор Департаменту гуманітарної політики Вінницької ОДА, Тетяна Побережна, голова профспілкового комітету працівників культури, перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області. Також бібліотекарів привітали очільники обласних книгозбірень – директор Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки, голова Вінницького обласного відділення УБА Лариса Сеник, директор Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва Тетяна Пісна, директор наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова Неоніла Кравчук. У рамках урочистостей були підбиті підсумки обласного конкурсу «Світло провінції» та нагороджені переможці. Для бібліотекарів області лунали музичні вітання відомих виконавців Вінниччини – Вікторії Гуменюк, Ольги Акулової, народного аматорського колективу «Оберіг» ДонНУ ім. Василя Стуса.

29.09 – відбулася презентація виставки фотосвітлин «Бібліотека – вимір незалежності» та книжково-ілюстративної виставки «Книги сучасної України: цікаві, незвичайні, дивовижні».

30.09 – відкриття відділу художньої культури та мистецтв «В тобі мистецтво, у тобі одному».

Жовтень

06.10 – «Ярослав Стешенко. Епістолярний монолог» – презентація книги Євгена Пшеничного, яка побачила світ у 2020 р. в дрогобицькому видавництві «Коло», відбулася в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук у рамках інтелектуально-просвітницького проекту «На перетині культур». Видання здобуло Гран-прі на Львівському форумі видавців 2021 р. Відкрила захід директор Вінницької ОУНБ Лариса Сенік. У своєму виступі Є. Пшеничний детально розповів про роботу над книгою та про долю Я. Стешенка і його родини. Виступили відомі вінницькі науковці – доктор історичних наук, професор, зав. кафедри історії та культури України ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського О. Коляструк; зав. відділу новітньої історії Вінницького обласного краєзнавчого музею Л. Семенко; письменник С. Змерзлий, які дали високу оцінку цьому унікальному виданню та сподвижницькій праці Є. Пшеничного.

Листопад

04.11 – «З рідним словом ми – український народ» – літературно-мистецьке свято відбулося в читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Традиційно День української писемності та мови відзначається в обласній науковій бібліотеці. Зі святом усіх присутніх привітала Лариса Сенік, директор бібліотеки, голова Вінницького обласного відділення ВГО Українська бібліотечна асоціація. Під час заходу також виступили: Ірина Зелененька, кандидат філологічних наук; Вадим Вітковський, голова Вінницької обласної організації НСПУ; Віктор Цимбал, письменник. Музичні твори прозвучали у виконанні фольклорного гурту «Мокоша» Вінницького фахового коледжу ім. М. Д. Леонтовича; Ольги Клітинської, студентки 2 курсу факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій ВДПУ

ім. Михайла Коцюбинського (викладач бандури Олесь Черкашина, викладач вокалу Наталія Лановенко). Літературно-художню композицію виконали учасники незалежного театру-студії «Птаха», а поетичні композиції – учні та викладачі Вінницької дитячої школи мистецтв «Вишенька». До цьогогорічного свята фахівці книгозбірні підготували низку заходів: книжково-ілюстративну виставку «Єдиний скарб у тебе – рідна мова» – відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук; виставку-свято «Відчути рідне слово крізь плин століть» – сектор газетної періодики.

Грудень

З 13 по 19 грудня 2021 р. Вінницька ОУНБ у рамках Національного тижня читання, який ініціював Український інститут книги спільно з Міністерством культури та інформаційної політики України, організувала низку заходів на різні читацькі вподобання та для залучення до читання тих, хто поки ще не є читачем, але прагне почати активно читати. Зокрема:

«Кольорові читання» – 7 днів / 7 кольорів: віртуальна презентація книг з червоною палітуркою «Червоний понеділок» (відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук); відеоогляд цікавих книг з помаранчевою палітуркою «Помаранчевий вівторок» (відділ документів із гуманітарних, технічних та природничих наук); відео огляд підбірки книг у жовтій палітурці «Жовта середа» (відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук); відео огляд видань із зеленою палітуркою «Зелений четвер» (відділ краєзнавства); відеоогляд однієї книги «Блакитна книга дня» («Блакитна п'ятниця») (відділ новітніх технологій, економічних і юридичних наук); віртуальна виставка книг з синьою палітуркою «Сім відтінків синього» («Синя субота») (відділ попереднього замовлення, МБА та видачі літератури); віртуальна виставка книг з фіолетовою палітуркою «Колір вишуканості та благородства» («Фіолетова неділя») (відділ попереднього замовлення, МБА та видачі літератури). Також працівники обласної книгозбірні сформуваали тематичні списки книг різних жанрів та віртуальні виставки: добірку книг для дітей та дорослих «Як обрати ідеальну книгу для...», «Створи зимовий настрій

з книгою» (відділ художньої культури та мистецтв); віртуальну виставку книг «Медицина НЕ для медика» для широкого кола користувачів з питань медицини (відділ медичних наук); віртуальну виставку «Науково-популярна книга аграрію» (сектор аграрних наук). «А яку книгу під ялинку чекаєте ви?» – працівники сектору «Американська студія» провели акцію для учнів ЗОШ № 27 м. Вінниці. Діти написали листа Святому Миколаю, у якому попросили книги, про які вже давно мріють.

Підготувала О. П. Заквацька

Відомості про авторів

Валігура Ірина Миколаївна – бібліотекар 1-ї категорії відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ

Заквацька Олена Петрівна – заступник директора з основної діяльності Вінницької ОУНБ

Каросва Тетяна Робертівна – доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського

Коваль Світлана Флоріанівна – провідний бібліотекар сектору створення краєзнавчих баз даних відділу краєзнавства Вінницької ОУНБ

Момотюк Юлія Михайлівна – провідний бібліограф відділу рідкісних і цінних видань Вінницької ОУНБ

Прищепя Олена Петрівна – доктор історичних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Цимбалюк Поліна Іванівна – учений секретар Вінницької ОУНБ, заслужений працівник культури України

Шейкіна Інга Анатоліївна – провідний бібліограф відділу краєзнавства Вінницької ОУНБ

ЗМІСТ

Відукладача	3
До 100-річчя Української революції (1917–1921)	5
<i>Кароєва Т. Р.</i> Бібліотечне будівництво 1921 р. у Вінниці.....	5
З книжкових колекцій бібліотек Поділля <i>(за фондами ВОУНБ)</i>	14
<i>Момотюк Ю. М.</i> Українськомовні термінологічні словни- ки (1917–1932) (за фондами відділу рідкісних і цінних видань Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки).....	14
Бібліотеки та бібліотекарі	25
<i>Цимбалюк П. І.</i> Вони творили історію бібліотек Вінниччини (до 100-річчя бібліотечної мережі краю).....	25
Екологія книжкової культури	40
<i>Прищепя О. П.</i> Організація народних читань як форма культурних комунікацій інтелігенції з міським простолюдом Правобережної України (кінець XIX – початок XX ст.).....	40
<i>Валігура І. М.</i> Репресоване українське літературознавство за книгами колишнього спецфонду Вінницької ОУНБ.....	50
Сторінками архівних документів	64
Положення про обласне видавництво «Облвидав» при обласному управлінні культури виконкому Вінницької обласної Ради. <i>Підготувала Т. Р. Кароєва</i>	64
Вінницький «THE BEST»	71
Наші земляки – лауреати літературних премій України 2021 року. <i>Підготувала С. Ф. Коваль</i>	71
Книжкова полиця	89
Ювілей першого видання Тимчасової комісії з розбору давніх актів (до 150-річчя виходу у світ). <i>Підготувала</i> <i>І. А. Шейкіна</i>	89
Хроніка. Події. <i>Підготувала О. П. Заквацька</i>	93
Відомості про авторів	114

Наукове видання

ПОДІЛЬСЬКИЙ КНИЖНИК

Альманах

Випуск 14 (2021 р.)

Відповідальна за випуск *Л. Б. Сенник*,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Укладач *Т. Р. Кароєва*

Редактор *С. В. Лавренюк*

Підготовка матеріалу до друку, верстка, оригінал-макет,
дизайн обкладинки *А. В. Присяжнюк*

У дизайні обкладинки використано малюнок *М. Жука*